

В. І. Свіридзенка

Факультативні занятки

“У країне знайомих незнайомиць” у 4 класі

Додаток для наставника

В. І. Свірыдзенка

Факультатыўныя заняткі

“У краіне знаёмых незнаёмцаў” у 4 класе

Дапаможнік для настаўнікаў
устаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы
агульнай сярэдняй адукацыі, з беларускай і рускай мовамі
навучання і выхавання

*Рэкамендавана
дзяржаўнай установай адукацыі
“Акадэмія адукацыі”*

Мінск
“Адукацыя і выхаванне”
2025

УДК 373.3.016:811.161.3'373.4
ББК 74.268.1Бен
С24

Рэцэнзенты:

метадыст аддзела пачатковай адукацыі дзяржаўнай установы
адукацыі “Мінскі гарадскі інстытут развіцця адукацыі” *В. Л. Савіч*;
вучэбна-метадычнае аб’яднанне настаўнікаў пачатковых класаў
дзяржаўнай установы адукацыі “Гімназія № 33 г. Мінска”
(настаўнік пачатковых класаў вышэйшай кваліфікацыйнай
катэгорыі *А. У. Мялешка*)

У дапаможніку для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй
адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання прадстаўлены
распрацоўкі 34 факультатыўных заняткаў, накіраваных на фарміраванне
лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі навучэнцаў шляхам развіцця
ў іх здольнасцей дакладнага ўжывання фразеалагізмаў у маўленні
і далучэння да культурных традыцый беларускага народа, і дыдактычны
матэрыял, з апорай на які вучні хутчэй засвояць вобразныя выразы.

Адрасавана настаўнікам пачатковых класаў.

ISBN 978-985-599-897-7

© Свірыдзенка В. І., 2025
© Фотабанк shutterstock.com,
ілюстрацыі, 2025
© Афармленне. Рэспубліканскае ўнітарнае
прадпрыемства “Выдавецтва “Адукацыя
і выхаванне”, 2025

Выданне створана ў Adobe InDesign CC

Рэдактар *Ю. Ч. Ліпніцкая*
Вёрстка *У. А. Стаселько*
Карэктар *Г. В. Жураўлёва*

Мінімальныя сістэмныя патрабаванні:
браўзер (Internet Explorer, версія 7 і пазнейшыя);
хуткасць далучэння да інфармацыйна-
тэлекамунацыйных сетак — 64 кБ/с;
Windows XP; Adobe Acrobat Reader

Да выкарыстання падпісана 03.09.2025.
Размяшчэнне на сайце 23.09.2025.
Аб'ём 50,01 Мб.

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
“Выдавецтва “Адукацыя і выхаванне”.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/19 ад 02.08.2013.
Вул. Будзённага, 21, 220070, г. Мінск.
Тэл. 285-37-44, тэл./факс 233-99-34.
www.pshop.by; e-mail: aiv@aiv.by

Прадмова

У дапаможніку прадстаўлена сістэма працы настаўніка пры правядзенні факультатыўных заняткаў “У краіне знаёмых незнаёмцаў”. Змест заняткаў распрацаваны ў адпаведнасці з аднайменнай вучэбнай праграмай факультатыўных заняткаў для III–IV класаў устаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі, з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання, зацверджанай Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь (2019 г.).

Прапанаваныя метадычныя распрацоўкі закліканы рашаць шэраг узаемаабумоўленых задач: узбагачэнне слоўніка навучэнцаў найбольш частотнымі фразеалагізмамі, развіццё вобразнасці, ацэнчанасці, эмацыянальнасці дзіцячага маўлення; навучанне правільнаму выкарыстанню засвоеных фразеалагізмаў у розных сітуацыях зносін; развіццё творчага патэнцыялу навучэнцаў; асэнсаванне імя беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый беларускага народа.

Асноўнымі крытэрыямі адбору матэрыялу для факультатыўных заняткаў сталі адпаведнасць складанасці зместу навучання вучэбным і ўзростава-псіхалагічным магчымасцям навучэнцаў пачатковых класаў; нацыянальна-культурная адметнасць фразеалагізмаў, іх распаўсюджанасць у вусным беларускім маўленні, сітуацыйная каштоўнасць.

Асноўнай формай арганізацыі факультатыўных заняткаў абрана гульня-падарожжа. Гэта тлумачыцца тым, што вучэбная дзейнасць у навучэнцаў пачатковых класаў можна быць паўнацэнна сфарміравана толькі на аснове гульнявой. У працэсе гульні дзеці без цяжкасцяў запамінаюць кампанентны склад многіх фразеалагізмаў і замацаваны за імі сэнс. На занятках прадугледжваецца выкарыстанне вучэбнага выдання «Факультатыўныя заняткі “У краіне знаёмых незнаёмцаў”». 4 клас. Рабочы сшытак».

У метадычных распрацоўках прадстаўлены розныя віды працы з фразеалагізмамі: назіранні за выкарыстаннем іх у мастацкіх тэкстах, тлумачэнне значэнняў фразеалагізмаў, знаёмства з іх этымалогіяй, выкарыстанне фразеалагізмаў у маўленні, групоўка засвоеных фразеалагічных адзінак, супастаўленне эквівалентных фразеалагічных адзінак беларускай і рускай моў.

Такая арганізацыя работы з фразеалагізмамі дапаможа засвоіць значную колькасць фразеалагічных адзінак, увесці іх у маўленне вучняў і, безумоўна, паспрыяе фарміраванню лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі навучэнцаў пачатковых класаў. Прапанаваныя метадычныя распрацоўкі з’яўляюцца прыкладнымі і ўяўляюць сабой апісанне аднаго з магчымых варыянтаў пабудовы факультатыўных заняткаў. Мяркуецца, што настаўнік творча падыдзе да іх рэалізацыі і ўнясе неабходныя змены і дапаўненні з улікам свайго вопыту работы і асаблівасцяў класа.

Заняткі 1

Мэта: прыгадаць вывучаныя ў трэцім класе фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы частак цела чалавека; вылучыць групы ўстойлівых выразаў, з якімі адбудзецца знаёмства ў чацвёртым класе; актуалізаваць уменні знаходзіць вядомыя фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: набор картак для гульні “Знайдзі свой куток”; малюнкi школьнай формы, рукі, акна, зуба, елкі, носа, языка, бабулі, павуціння, восені; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— У гэтым навучальным годзе мы працягнем падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў. Успомніце, як называюць жыхароў гэтай краіны. (*Фразеалагізмы.*) Выканайце заданне 1 у сшытку.

II. Актуалізацыя ведаў.

— У чым жа асаблівасць фразеалагізмаў? Назавіце прадметы на малюнках, змешчаных на дошцы. Складзіце з першых літар назваў прадметаў імя героя, які будзе суправаджаць нас у падарожжы. (*Форма, рука, акно, зуб, елка, нос, язык; Фразеня.*)

Выберыце на дошцы тыя малюнкi, на якіх змешчаны прадметы, што ўваходзяць у склад вядомых вам фразеалагізмаў.

Чатыры вучні бяруць па адным малюнку (*рука, зуб, нос, язык*) і разыходзяцца ў чатыры куткі класа.

Гульня “Знайдзі свой куток”

Астатнім вучням раздаецца па адной картцы з дэфармаваным фразеалагізмам, у якім адсутнічае слова — назва адной з чатырох частак цела чалавека (картак робіцца на чатыры менш, чым вучняў у класе). Вучням трэба здагадацца, якога слова не хапае, і падысці да адпаведнага малюнка ў куце. У групах абмяркоўваюць, якія фразеалагізмы ў іх атрымаліся, потым па чарзе чытаюць фразеалагізмы ўсяму класу, тлумачаць іх значэнне. Кожная група складае сказ, выкарыстаўшы ў ім адзін з названых фразеалагізмаў.

1-я група: махнуць ..., з распасцёртымі ..., насіць на ..., разводзіць ..., ламаць сабе ..., сваімі ..., як ... зняло, плыве ў ..., залатыя

2-я група: вострыць ..., загаворваць ..., ні ў ... нагой, зуб на ... не пападае, на ўсе трыццаць два ..., праз

3-я група: вадзіць за ..., вешаць ..., драць ..., з вераб'ёў ..., трымаць ... па ветры, кляваць ..., нос у ..., перад ...

4-я група: доўгі ..., востры ..., трымаць ... за зубамі, ... да зубоў пры-мёрз, ... не паварочваецца, ... праглынеш.

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

На дошцы побач з малюнкамі формы, акна, елкі змяшчаецца карта падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў, якую вучні склалі ў трэцім класе (*гл. дадатак*).

— Пакажыце той малюнак, што адпавядае фразеалагізмам, з якімі мы пазнаёміліся ў трэцім класе і прыгадвалі сэнна на ўроку. (*Адзін з вучняў выходзіць да дошкі і паказвае першы малюнак.*) Чаму вы зрабілі гэты выбар? (*На ім намалеваны чалавек.*) Што аб'ядноўвае ўсе знаёмыя нам фразеалагізмы? (*У іх склад уваходзяць назвы частак цела чалавека.*)

Як вы думаеце, з якім малюнкам на карце суадносіцца малюнак формы (акна)?

Калі дзеці правільна называюць малюнак адзення (дома), настаўнік агучвае фразеалагізм, у склад якога ўваходзяць словы — назвы адзення — па ўсёй форме (дома — адчыніць акно ў свет).

Вучні выконваюць заданне 2 у сшытку.

— Ці ёсць на карце малюнак, што суадносіцца з малюнкам елкі? (*Няма.*) Справа ў тым, што спачатку мы будзем знаёміцца з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы са значэннем асоб і прадметаў у доме. Пасля гэтага Фразеня прапануе нам яшчэ адзін маршрут і пазнаёміць з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы са значэннем раслін і іншых прадметаў, якія мы сустракаем на вуліцы.

Выкананне задання 3 у сшытку.

На дошцы вывешваюцца малюнкi бабулі і павуціння.

— Вызначце наступны пункт нашага падарожжа. Разгледзьце малюнкi падказкі і назавіце вобразны выраз, якім называюць раннюю восень з яснымі цёплымi днямі. (*Бабіна лета.*) Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі мы будзем знаёміцца далей? (*У склад якіх уваходзяць словы — назвы сваякоў.*)

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Наступны пункт падарожжа — фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы адзення і яго частак.

Выкананне задання 5 у сшытку.

— Наступны пункт падарожжа — фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы посуду. На якіх заводах Беларусі вырабляюць прыгожы фарфоравы (шкляны, гліняны) посуд?

— А завершыцца наша падарожжа па доме фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы ежы.

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Мы склалі маршрут далейшага падарожжа. Звярніце ўвагу на карту. Успомніце, з якімі новымі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках. Якое яны маюць значэнне? Ці ёсць сярод вас тыя, хто адчуваў сябе сёння на занятках не ў сваёй талерцы? Спадзяюся, вам усё было цікава і зразумела. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 2

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы *акно, дзверы, дах, вароты, двор*; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх выразы, блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў *акно, дзверы, дах, вароты, двор* змешчаны малюнкi; пазл, на якім намалёваны дом; карткі для гульні “Знайдзі пару”; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

На кожную парту раздаецца канверт. Настаўнік дастае са свайго канверта пазлы, на якіх намалёваны часткі дома: акно, дзверы, дах, вароты, двор. Вучні называюць прадметы на малюнках, потым адкрываюць свае канверты, знаходзяць такія ж малюнкi і малюнак дома, на якім не хапае частак (малюнкi контурныя, не каляровыя), у парах складаюць пазлы.

— Успомніце, якім устойлівым выразам можна замяніць слова *дом*. (*Дах над галавой.*) Назва якой часткі дома сустрэлася ў фразеалагізме? (*Дах.*) Зафарбуйце адпаведную частку пазла.

Успомніце, які фразеалагізм людзі выкарыстоўваюць тады, калі парада, навіна прыносяць ім вялікую радасць, палёгку на душы. (*Адчыніць акно ў свет.*) Назва якой часткі дома сустрэлася ў фразеалагізме? Зафарбуйце адпаведную частку пазла.

Якія часткі пазла засталіся незафарбаванымі? Як вы думаеце, з якімі яшчэ фразеалагізмамі мы пазнаёмімся сёння на занятках?

II. Знаёмства з новым матэрыялам.

На дошцы вывешваецца карткі з выразамі *адчыняць дзверы, стукаць ва ўсе дзверы, адмыкаць адамкнёныя дзверы, паказваць на дзверы, пад адным дахам, вароты пірагамі падпёртыя, няма ні кала ні двара, ад варот паварот*. Замест слоў *дзверы, дах, двор, вароты* на картках намалёваны адпаведныя малюнкi.

Вучні выконваюць заданне 1 у сшытку.

— Раствлумачце значэнне слоў *кол, двор*. (*Вучні зачитваюць значэнні слоў у тлумачальным слоўніку.*) Ці ведаеце вы, у якога чалавека няма ні кала ні двара?

Выкананне задання 2 у сшытку.

Гульня “Знайдзі пару”

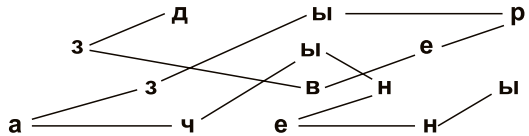
На кожную парту раздаюцца карткі з фразеалагізмамі і іх значэннямі (**гл. дадатак**). Задача гульні — аб’яднаць у пару вобразны выраз і яго значэнне. Калі пара будзе знойдзена правільна, на адваротным баку картак дзеці змогуць прачытаць блізка па значэнні фразеалагізм да прапанаванага.

Вучні самастойна выконваюць у сшытку заданне 3.

— Разблытайце “павуціну” і прачытайце фразеалагізм, супрацьлеглы па значэнні да запісанага.

На дошцы зроблены запісы:

дзверы адчынены

— Дапоўніце сказ, запісаны на дошцы, тым вобразным выразам, які падыходзіць па сэнсе:

Сёння ў нашай краіне ўсе для моладзі.

Вучні выконваюць заданне 4 у сшытку.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Настаўнік раздае кожнаму вучню адзін з малюнкаў: акно, дзверы, дах, вароты, двор. Вучні, якія атрымалі аднолькавыя малюнкi, аб’ядноўваюцца ў групы. Кожная група атрымлівае картку з адным фразеалагізмам (*паказць парог, дзверы зачынены, ні вала ні каня, дарога адкрыта, ламацца ў адчыненыя дзверы*), тлумачаць яго значэнне ў групе.

Настаўнік зачытвае тлумачэнні значэнняў фразеалагізмаў. Групы павінны назваць фразеалагізм, знайсці картку з ім на дошцы і першымі яе зняць. Перамагае група, якая называе больш фразеалагізмаў.

- 1) У адным доме, у адной кватэры, разам (*пад адным дахам*).
- 2) Усяго ўволю, колькі хочаш (*вароты пірагамі падпёртыя*).
- 3) Рашуча адмовіць каму-небудзь у чым-небудзь (*ад варот паварот*).
- 4) Прапанаваць каму-небудзь выйсці, выганяць каго-небудзь (*паказць на дзверы*).
- 5) Настойліва даказваць, сцвярджаць тое, што даўно ўсім вядома і не выклікае пытанняў (*адмыкаць адмакнёныя дзверы*).
- 6) Зусім нічога няма, не было (*ні кала ні двара*).
- 7) Мець свабодны доступ кудысьці, створаны спрыяльныя ўмовы для кагосьці (*дзверы адчынены*).

Група, якой дасталася картка з блізкім па значэнні фразеалагізмам *дарога адкрыта*, называе яго. Група, якой дасталася картка з супрацьлеглым па значэнні фразеалагізмам *дзверы зачынены*, называе яго.

Кожны вучань запісвае на аркушы паперы фразеалагізм, які першы прыпомніў. Потым сумесна з настаўнікам падлічваецца колькасць аднолькавых фразеалагізмаў. Называецца найбольш запамінальны фразеалагізм.

Заняткі 3

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы *сцяна*, *парог*; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў *сцяна*, *парог* змешчаны малюнкi; карткі са словамі *сцяна*, *у*, *сцяну*; малюнак дыма; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Паважаныя падарожнікі па краіне знаёмых незнаёмцаў, разгледзьце фотаздымкі, размешчаныя на дошцы. Як называюцца будынкi, адлюстраваныя на іх? (*Калі ў вучняў узнікаюць цяжкасці, настаўнік падказвае адпаведныя назвы: Дом урада Рэспублікі Беларусь; Дом Друку; Першы Нацыянальны гандлёвы дом.*) Якое слова сустрэлася ў назве кожнага будынка? (*Дом.*)

На дошцы змешчаны рэбус (*гл. дадатак*).

— Успомніце, які фразеалагізм на мінулых занятках аказаўся самым запамінальным. (*Вучні называюць устойлівы выраз.*) Назва якой часткі дома сустракаецца ў ім?

II. Паўтарэнне.

Гульня “Знайдзі сінонімы”

На кожную парту раздаюцца часткі пазлаў з сінанімічнымі фразеалагізмамі і малюнкамі, што ілюструюць значэнні ўстойлівых выразаў. Вучні спрабуюць знайсці сінанімічныя фразеалагізмы, адпаведны ім малюнак і складаюць сказы (*гл. дадатак*).

— Якое слова сустракаецца ў гэтых фразеалагізмах часцей за іншыя? (*Дзверы.*)

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

Настаўнік дэманструе малюнак.

— Якія прадметы абазначаны на малюнку пад лічбай 1 (2, 3)? (*Дзверы, сцяна, парог.*) Назавіце вядомыя вам фразеалагізмы са словам *дзверы*. Здагадайцеся, якія словы будуць уваходзіць у склад вобразных выразаў. (*Сцяна, парог.*) Успомніце з папярэдніх заняткаў фразеалагізмы, у склад якіх уваходзіць слова *парог*. (*Паказаць парог, на парозе.*)

Вучні выконваюць заданне 1 у сшытку.

— Тыдзень бацькоўскай любові ўжо на парозе. Як кожны з вас павіншуе маму ў Дзень маці, 14 кастрычніка? Як вы павіншуеце тату ў Дзень бацькі, 21 кастрычніка?

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі як *сцяна маўчаць, як за каменнай сцяной жыць, станавіцца сцяной, сцяна ў сцяну жыць, пераступаць парог, абіваць парогі, не пускаць на парог, сцяна, з парога (гл. дадатак)*. Замест слоў *сцяна, парог* на картках намалёваны адпаведныя малюнкi.

— Выкарыстайце сказы-падказкі Фразені і растлумачце значэнне фразеалагізмаў.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Якое слова можна прачытаць у квадраціках зверху ўніз? (*Сцяна.*) Якая можа быць сцяна? (*Каменная, тоўстая, вялікая і г. д.*) Што вы можаце расказаць пра Вялікую кітайскую сцяну? (*Адказы вучняў.*)

Настаўнік можа паказаць адпаведны фотаздымак і дапоўніць адказы вучняў інфармацыяй пра яе.

— У беларускай мове выраз *кітайская сцяна* мае яшчэ адно значэнне — вобразнае.

Выкананне задання 3.

— Калі мы вымаўляем слова *сцяна*, то ўяўляем сабе моцную, тоўстую частку будынка. Як вы думаеце, якое значэнне мае вобразны выраз як *за каменнай сцяной жыць (станавіцца сцяной)*? Якім з гэтых выразаў можна дапоўніць тэкст, запісаны на дошцы:

Беларуская армія заўсёды стаіць на ахове міру і спакою ў краіне. Дзякуючы ёй беларусы адчуваюць сябе

Выкананне заданняў 4, 5 у сшытку.

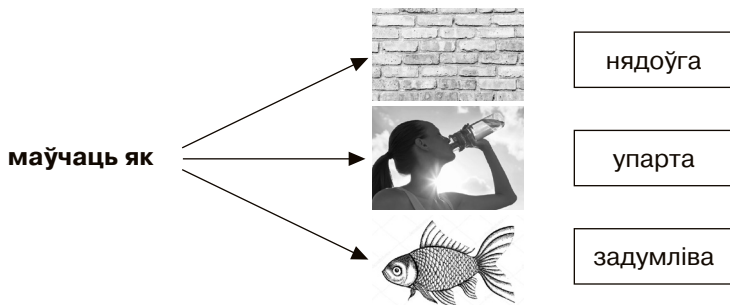
На дошку вывешваюцца карткі са словамі *сцяна, сцяну, у*.

— Успомніце з папярэдніх заняткаў, які фразеалагізм выкарыстоўваюць людзі, калі гавораць пра тых, хто жыве ў адным доме, у адной кватэры,

разам. (*Пад адным дахам.*) Са слоў на картках паспрабуйце скласці фразеалагізм, які мае значэнне “зусім побач, па суседстве”.

Вучань, які першы называе фразеалагізм *сцяна ў сцяну*, выходзіць да дошкі і састаўляе яго са слоў на картках.

На дошцы размяшчаюцца схема і карткі са значэннямі фразеалагізмаў:

— Прачытайце фразеалагізмы па схеме. (*Маўчаць як сцяна, маўчаць як вады ў рот набраўшы, маўчаць як рыба.*) Ці можа гаварыць сцяна (рыба)? Ці можна гаварыць з вадой у роце? Гэта блізкія па значэнні фразеалагізмы ці не? Якое значэнне яны маюць? Выберыце тую картку, на якой запісана значэнне гэтых фразеалагізмаў. (*Калі вучні выбіраюць картку са словам “упарта”, астатнія карткі са словамі прыбіраюцца з дошкі.*)

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках? (*Усклад якіх уваходзяць словы “сцяна”, “парог”.*)

Настаўнік дастае з канверта картку са значэннем фразеалагізма, зачытвае яго, вучні называюць фразеалагізм, паказваюць адпаведную картку на дошцы.

Значэнні фразеалагізмаў:

- 1) сур'ёзная перашкода ў чым-небудзь (*сцяна*);
- 2) жыць зусім побач, па суседстве (*жыць сцяна ў сцяну*);
- 3) зацята, упарта маўчаць (*маўчаць як сцяна*);
- 4) дружна, аднадушна выступаць у абарону чаго-небудзь (*станавіцца сцяной*);
- 5) пад надзейнай аховай каго-небудзь, спакойна (*як за каменнай сцяной*);
- 6) не прымаць у сваім доме, не дазваляць заходзіць у свой дом (*не пускаць на парог*);
- 7) адразу і рашуча, без разважанняў (*з парога*);
- 8) з'яўляцца дзе-небудзь, прыходзіць, уваходзіць куды-небудзь (*пераступаць парог*);
- 9) настойліва хадзіць куды-небудзь, просячы чаго-небудзь (*абіваць парогі*);
- 10) наступіць вельмі хутка, у самы бліжэйшы час (*на парозе*).

— Вы не маўчалі як сцяна, а паспяхова справіліся з усімі заданнямі Фразені. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 4

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы *дзверы, акно, дах, сцяна, парог, двор, вароты*; замацоўваць уменні знаходзіць фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі, малюнкi дзвярэй, акна, даха, сцяны, парога, двара, варот; ілюстрацыі да казак “Зайкава хатка”, “Коцік і пёўнік”; пазлы; карткі са словамі; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Сёння мы даведаемся, як выглядае дом Фразені. Для гэтага па свежай памяці назавём вывучаныя фразеалагізмы. Які фразеалагізм я толькі што выкарыстала? (*Па свежай памяці.*) Якое значэнне ён мае?

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якія словы сустракаюцца ў фразеалагізмах, з якімі мы пазнаёміліся на двух папярэдніх занятках?

Настаўнік можа ў якасці падказкі паказваць адпаведныя малюнкi.

II. Паўтарэнне.

Гульня “Збыры пазл”

Гульня праводзіцца ў парах.

Настаўнік раздае на кожную парту канверт з часткамі пазлаў (**гл. дадатак**). Пасля выканання задання вучнямі арганізуецца фронтальная праверка.

— Зараз праверым, наколькі добра вы запамнілі фразеалагізмы са словам *дзверы*. Вам неабходна будзе ўставіць прапушчаныя словы ў фразеалагізмы.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— 3 падкрэсленых літар складзіце назву колеру. Расфарбуйце гэтым колерам *дзверы* дома Фразені.

Выкананне задання 3 у сшытку.

Настаўнік вывешвае на дошку малюнкi да беларускіх народных казак “Коцік і пёўнік”, “Зайкава хатка”.

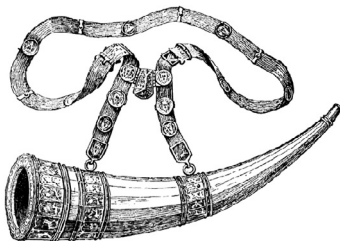
— Разгледзьце малюнкi на дошцы. Ілюстрацыямi да якіх беларускіх народных казак яны з’яўляюцца? Хто з казачных герояў жыў пад адным дахам, а хто — сцяна ў сцяну? Падпішыце названыя фразеалагізмы пад адпаведнымi малюнкамi. Ці можна сказаць, што гэтыя беларускія казкі вучаць сцяной станавіцца за сяброў, за тых, каго крыўдзяць? Дакажыце сваю думку.

Два вучні выконваюць заданне на дошцы.

— Якія словы — назвы частак дома сустракаюцца ў гэтых фразеалагізмах? (*Дах, сцяна.*) Якая казачная гераіня дзейнічае ў дзвюх казках? (*Ліса.*) Якога колеру футра ў лісы? (*Рыжага.*) Зафарбуйце аранжавым або светла-карычневым колерам дах і сцены дома Фразені на малюнку да задання 2.

Выкананне задання 4 у сшытку.

На дошцы размяшчаецца рэбус (*гл. дадатак*).

ПА

— Фразеня перадае нам наступнае пасланне. Паспрабуйце яго расшыфраваць. (*Парог.*) Пакажыце на малюнку парог дома Фразені. Каб даведацца, якім колерам яго расфарбаваць, выканайце заданне 5. Складзіце з падкрэсленых літар назву колеру. (*Жоўты.*) Расфарбуйце гэтым колерам парог дома. Якое свята ў нас ужо на парозе? (*Дзень настаўніка.*)

На кожную парту раздаюцца карткі са словамі (*вала, каня, ні, ні; падпёртыя, вароты, пірагамі*), з іх вучні складаюць фразеалагізм, што апісвае чалавека, у якога ўсяго ўволю, колькі хочаш. (*Вароты пірагамі падпёртыя.*) А потым — фразеалагізм, што апісвае чалавека, у якога зусім нічога няма. (*Ні вала ні каня.*)

— Назавіце да гэтага фразеалагізма блізкі па значэнні. (*Ні кала ні двара.*) Якія словы, звязаныя з домам, сустракаюцца ў названых фразеалагізмах? (*Вароты, двор.*)

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Якія фразеалагізмы мы ўспаміналі на занятках, калі расфарбоўвалі дом Фразені? Пералічыце іх. (*Вучні прыгадваюць вывучаныя фразеалагізмы.*) Вы ўспомнілі ўсе фразеалагізмы і гэтай навіной прынеслі мне вялікую радасць, палёжку на душы. Значыць, мы недарэмна працавалі на занятках і можам рухацца далей. Які ўстойлівы выраз я магу выкарыстаць замест слоў *прынеслі мне вялікую радасць, палёжку на душы*? (*Адчынілі акно ў свет.*)

Такім чынам, мы ўпрыгожылі дом Фразені і ўжо ведаем, як выглядае гэты будынак. Значыць, час рухацца далей і распачынаць падарожжа па доме. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 5

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы *печ, стол, палічка, лаўка*; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: малюнак пакоя; карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў *печ, стол, палічка, лаўка* змешчаны адпаведныя малюнкi; малюнак маленькага дзіцяці каля стала; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

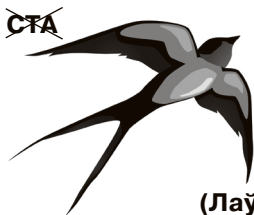
I. Уступная гутарка.

— Мы ўжо даведаліся, як выглядае дом Фразені знадворку. Сёння мы пачынаем падарожжа па доме. (*На дошку вывешваецца малюнак пустога пакоя ў хаце.*) Фразеня падрыхтаваў для вас загадкі і рэбусы. Калі вы адгадаеце іх, то даведаецеся, што ёсць у пакоі.

1) Чатыры дзяды пад адным капелюшом. (**Стол**)

2) Яна і накорміць,
яна і сагрэе,
калі ў садзе вые,
гуляе завея. (**Печ, печка**)

У. Карызна

(**Лаўка**)

(**Палічка**)

Па меры таго як вучні адгадваюць загадкі і рэбусы, настаўнік паказвае адпаведныя малюнкi, якія размяшчае на дошцы на малюнку пакоя.

— Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі хоча пазнаёміць нас Фразеня? (*Фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы мэблі і збудаванняў, якія ёсць у хаце.*)

II. Знаёмства з новым матэрыялам.

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі *пад стол пяхом ходзіць, знайшоў сякеру пад лаўкай, з плеч ды ў печ, ад печкі, стол ломіцца, круглы стол, раскладаць па палічках*. Замест слоў *печ, стол, палічка, лаўка* на картках намаляваны адпаведныя малюнкi.

— Здагадайцеся, якія выразы зашыфраваны на картках.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якое слова можна прачытаць у квадраціках зверху ўніз? (*Сякера.*) Гэтае слова ўваходзіць у склад вобразнага выразу, які выкарыстоўваюць тады, калі чалавек прыдумаў штосьці недарэчнае.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Выраз *знайшоў сякеру пад лаўкай* выкарыстоўваецца, каб высмеяць таго, хто робіць ці гаворыць штосьці недарэчнае або ўсім вядомае і лічыць гэта выйсцем з пэўнага становішча. Якая назва мэблі ўваходзіць у склад гэтага фразеалагізма? (*Лаўка.*) Выраз узнік на аснове рэальных падзей з жыцця сялян. Раней яны мелі звычай сякеру вострым канцом закладаць у шчыліну паміж лаўкай і сцяной.

Настаўнік вывешвае на дошку малюнак, на якім маленькае дзіця не зусім упэўнена стаіць каля стала і трымаецца за яго.

— Разгледзьце малюнак. Сэнс якога з узгаданых сэнна на ўроку вобразных выразаў ён ілюструе? (*Пад стол пяшком ходзіць.*)

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Многія выразы, з якімі вы пазнаёміліся сэнна на занятках, могуць ужывацца не толькі ў вобразным, але і ў прамым значэнні.

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Уявіце, што вас запрасілі стаць удзельнікамі круглага стала “Беларусь: сэнна і заўтра”. Якія пытанні вы хацелі б абмеркаваць з суразмоўцамі падчас круглага стала?

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Настаўнік размяшчае на дошцы карткі з фразеалагізмамі і тлумачэннямі іх значэнняў.

пад стол пяшком ходзіць	без асаблівых запасаў, бестурботна
знайшоў сякеру пад лаўкай	хтосьці робіць ці гаворыць штосьці недарэчнае або ўсім вядомае
з плеч ды ў печ	зусім малы
ад печкі	з самага простага
стол ломіцца	абмен думкамі, абмеркаванне чаго-небудзь на роўных правах удзельнікаў
круглы стол	шмат настаўлена харчовых прадуктаў
раскладаць па палічках	размяшчаць штосьці ў пэўнай паслядоўнасці, у прадуманым парадку

— Прачытайце. Ці ўсе фразеалагізмы знаходзяцца на сваім месцы? (*Не.*) Якія з іх не на сваім месцы? (*Пад стол пяшком ходзіць, з плеч ды ў печ, стол ломіцца, круглы стол.*)

Вучні размяшчаюць карткі з фразеалагізмамі насупраць тлумачэнняў іх значэнняў.

— Малайчыны, вы ўсё расклалі па палічках. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 6

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы *печ, стол, палічка, лаўка*; замацоўваць уменні знаходзіць фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да фразеалагізмаў блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: малюнкі печы, стала, палічак, лаўкі; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

Перад урокам у чатырох кутках класа развешваюцца малюнкі печы, стала, палічак, лаўкі.

— Сёння мы даведаемся, як выглядае самы вялікі пакой у доме Фразені, “расставім” у ім мэблю. Для гэтага па свежай памяці назавём вывучаныя фразеалагізмы, успомнім іх значэнні. Якія словы сустракаюцца ў знаёмых нам фразеалагізмах?

Пасля таго як вучні называюць словы, настаўнік раздае кожнаму адзін з малюнкаў: печ, стол, палічка або лаўка.

II. Паўтарэнне.

У адпаведнасці з атрыманымі малюнкамі вучні дзеляцца на групы. Кожнай групе неабходна будзе ўспомніць усе вядомыя ёй фразеалагізмы са словам, якое называе прадмет на малюнку, растлумачыць іх значэнне і назваць фразеалагізмы разам з іх значэннямі ўсяму класу.

Самастойнае выкананне задання 1 у сшытку.

— Якім словам дапоўнілі фразеалагізмы пад лічбай 1 (2–4)? Абвядзіце пункцірны малюнак печы (палічак, лаўкі, стала). Мы даведаліся, як расставлена мэбля ў пакоі Фразені. Застаецца расфарбаваць яе ў патрэбныя колеры.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Пра вельмі высокага чалавека гавораць з *каломенскую вярсту*. Гэты выраз утварыўся на аснове параўнання чалавека высокага росту з вельмі высокімі верставымі слупамі, якія раней былі пастаўлены паміж Масквой і сялом Каломенскім, на дарозе, па якой часта ездзіў цар.

Настаўнік дэманструе адпаведны малюнак каломенскай вярсты. Вучні расфарбоўваюць стол у пакоі Фразені ў колеры каломенскай вярсты.

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Якога колеру дошка ў нашым класе? Расфарбуйце палічкі ў пакоі Фразені ў гэты колер.

Выкананне задання 4 у сшытку.

У ходзе аналізу зместу дыялогу з практыкавання настаўнік запыт-ваецца, як дзеці ўпрыгожваюць свой дом да навагодняга свята, ці выкарыстоўваюць яны выцінанку. Потым настаўнік паведамляе, што ў канцы снежня 2024 года беларуская выцінанка афіцыйна стала аб'ектам нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЭСКО.

— Успомніце, якога колеру парог у доме Фразені. (*Жоўтага.*) Расфарбуйце гэтым жа колерам лаўкі ў пакоі.

— Якое збудаванне на малюнку засталася незафарбаваным? Па тлумачэннях значэнняў пазнайце фразеалагізмы, у склад якіх уваходзіць слова *печ*.

На дошку вывешваюцца карткі з тлумачэннямі значэнняў фразеалагізмаў.

з самага простага

без асаблівых запасаў,
бестурботна

Адваротны бок картак

ад печкі

з плеч ды ў печ

Калі дзеці называюць фразеалагізмы правільна, карткі пераварочваюцца.

— Назаўсім літары, якія выдзелены ў словах на картках. (*Звяртаецца ўвага на два бакі кожнай карткі.*) Якую назву колеру можна з іх скласці? (*Белы.*) Гэта колер печы ў доме Фразені.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Настаўнік размяшчае на дошцы карткі з дэфармаванымі фразеалагізмамі насупраць адпаведных запісаў на дошцы (**гл. дадатак**):

зусім малы;

хтосьці робіць ці гаворыць штосьці неадарэчнае або ўсім вядомае;

без асаблівых запасаў, бестурботна;

з самага простага;

шмат настаўлена харчовых прадуктаў;

абмен думкамі, абмеркаванне чаго-небудзь на роўных правах удзельнікаў;

размяшчаць штосьці ў пэўнай паслядоўнасці, у прадуманым парадку.

Вучні па чарзе аднаўляюць фразеалагізмы і расставілі малюнкі на свае месцы. Потым карткі пераварочваюцца. На іх адваротным баку змешчаны літары, з якіх складаецца слова *рамонкі*.

— Узорам з рамонкаў упрыгожце печку ў пакоі Фразені.

Мы “расставілі” мэблю ў пакоі Фразені. Значыць, час рухацца далей у падарожжы па доме. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 7

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы сваякоў; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: малюнак сям'і, караля; карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў змешчаны часткі малюнка сям'і; малюнкi членаў сям'і, кветак брат-сястра; карткі з літарамі к, у, м, к, а, р, а, л, ю; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Як вы лічыце, хто першы сустрэне нас у доме Фразені? Фразеня падрыхтаваў для вас канверт з падказкай. Давайце паглядзім, што знаходзіцца ў канверце.

Настаўнік дастае з канверта малюнак сям'і і картку з прыказкай: *У дружнай сям'і і ў холад цёпла.*

— Паслухайце прыказку. (*Адзін вучань чытае прыказку, запісаную на картцы.*) Чаму так гавораць? Якім словам можна падпісаць малюнак? (*Сям'я.*) Назавіце членаў гэтай сям'і. (*Вучні называюць сваякоў. Звяртаецца ўвага на тое, што адзін і той жа чалавек знаходзіцца ў рознай ступені сваяцтва да розных членаў сям'і.*) Якія яшчэ сваякі могуць уваходзіць у сям'ю? (*Цётка, дзядзька, пляменнік, пляменніца і інш.*). Калі беларусы, разам з іншымі народамі свету, адзначаюць Міжнародны дзень сям'і? (*15 мая.*) Фразеня хоча пазнаёміць нас са сваёй сям'ёй. Як вы думаеце, якія фразеалагізмы ён падрыхтаваў для нас? (*У склад якіх уваходзяць словы — назвы сваякоў.*) Адзін з такіх фразеалагізмаў вы ўжо сустракалі. Успомніце, якім вобразным выразам называюць раннюю восень з яснымі цёплымi днямі. (*Бабіна лета.*)

II. Знаёмства з новым матэрыялам.

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі *маміна дачушка, мамін сыночак, свой брат, свая сястра, хросны тата, з малаком маці, брат-сястрыца, старой бабе сесці, за дзедам шведам*. Замест слоў — назваў сваякоў на картках прапанаваны малюнкi членаў сям'і. Вучні ўзнаўляюць фразеалагізмы.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якое слова можна прачытаць у квадраціках зверху ўніз? (*Шведам*). Хто такія шведы? У якім вобразным выразе ёсць слова *шведам*? (*За дзедам шведам.*) Гэты выраз нагадвае нам пра шведскіх заваёўнікаў, якія прыходзілі на беларускія землі двойчы: у сямнаццатым і васьмнаццатым

стагоддзях. Гэта было даўно ці нядаўна? (*Вельмі даўно.*) Таму вобразны выраз “за дзедам шведам” набыў значэнне “вельмі даўно”.

— Ці ведаеце вы, каго называюць хросным татам? Хросныя — гэта тыя людзі, якія заўсёды ў жыцці дапамагаюць дзіцяці (хросніку). У каго з вас ёсць хросны тата? Гэта сваяк ці вельмі блізкі вашай сям’і чалавек? Выраз *хросны тата* становіцца фразеалагізмам, калі абазначае чалавека, што дапамагае каму-небудзь на пачатку дзейнасці, ухваляе штосьці.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— А ці ведаеце вы, каго называюць кумам? Як вы думаеце, якога чалавека называюць вобразным выразам *кум каралю*?

Выкананне заданняў 3–4 у сшытку.

Вучням на парты раздаюцца карткі са словамі *свой, свая, брат, сястра*. Дзеці працуюць у парах, складаюць фразеалагізмы, якімі называюць чалавека, блізкага поглядамі, роўнага становішчам. (*Свой брат, свая сястра.*)

Настаўнік раздае кожнаму вучню картку са словамі *брат, сястра, вочкі, Мар’я*. У адпаведнасці з атрыманым словам дзеці дзеляцца на групы. Потым кожная каманда складае малюнак з часткаў. Калі заданне выканана правільна, то на адваротным баку малюнка можна прачытаць назву кветкі. Кожная група вучняў складае адзін і той жа малюнак, аднак на адваротным баку карткі ў іх напісаны розныя назвы: брат-сястрыца, брат-сястра, анюціны вочкі, іван-ды-мар’я.

— Пакажыце кветкі, якія адлюстраваны на вашых малюнках. (*Кожная група вучняў дэманструе свой малюнак.*) Якую назву яны маюць? (*Вучні зачытваюць сваю назву.*) У якіх назвах гэтай кветкі сустракаюцца словы — назвы сваякоў? (*Брат-сястра, брат-сястрыца.*)

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Праводзіцца спаборніцтва. Настаўнік зачытвае значэнне фразеалагізма. Задача ігракоў кожнай каманды — назваць адпаведны фразеалагізм, знайсці картку з ім на дошцы і першымі яе зняць. Перамагае каманда, якая збірэ больш картак з фразеалагізмамі.

Вельмі даўно (*за дзедам шведам*).

Вельмі мала (*старой бабе сесці*).

Распешчаная, збалаваная дзяўчынка, дзяўчына (*маміна дачушка*).

Распешчаны, збалаваны, ні да чаго не прыстасаваны хлопчык, малады чалавек (*мамін сыноч*).

Травяністая расліна, кветкі якой маюць адначасова дзве афарбоўкі: жоўтую і сінюю або жоўтую і фіялетавую (*брат-сястрыца, брат-сястра*).

З дзіцячага ўзросту, з самых ранніх гадоў (*з малаком маці*).

Чалавек (мужчына), блізкі поглядамі, роўны становішчам (*свой брат*).

Чалавек, што дапамагае каму-небудзь на пачатку дзейнасці, ухваляе штосьці (*хросны тата*).

Чалавек (жанчына), блізкі поглядамі, роўны становішчам (*свая сястра*).

Пасля кожнага правільна названага фразеалагізма каманда атрымлівае адну з літар *к, у, м, к, а, р, а, л, ю*.

Падводзяцца вынікі спаборніцтва.

З атрыманых літар вучні складаюць фразеалагізм. (*Кум каралю.*)

Заняткі 8

Мэта: замацоўваць уменні знаходзіць у кантэксце фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы сваякоў, тлумачыць значэнні фразеалагізмаў, падбіраць да іх блізкія па значэнні; вучыць выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: фішкі з фразеалагізмамі; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Сёння мы “зробім” фотаздымак сям’і Фразені. Для гэтага назавём вывучаныя фразеалагізмы, патлумачым іх значэнні. Якія словы сустракаюцца ў знаёмых нам фразеалагізмах? (*Мама, тата, сыноч, дачушка, брат, сястра, баба, дзед, кум.*)

II. Паўтарэнне.

Клас дзеліцца на тры групы. За дзве мініуты кожнай групе трэба прыгадаць і запісаць на аркушы паперы як мага болей фразеалагізмаў са словамі — назвамі сваякоў.

Групы па чарзе называюць па адным фразеалагізме. Група, якая не можа назваць фразеалагізм, выбывае. Перамагае група, якая назвала фразеалагізм апошняй.

На кожную парту раздаецца набор фішак, які настаўнік рыхтуе загадзя. На адным баку фішкі запісаны фразеалагізм (*кум каралю, маміна дачушка, мамін сыночак, свой брат, свая сястра, хросны тата, з малаком маці, брат-сястрыца, старой бабе сесці, бабіна лета, за дзедам шведам*), на другім — яго значэнне.

Прыклад фішкі

Адзін бок

Другі бок

Вучні кладуць фішкі адна на адну так, што зверху аказваюцца значэнні фразеалагізмаў. Навучэнцы па чарзе чытаюць значэнні фразеалагізмаў і спрабуюць назваць сам вобразны выраз, потым пераварочваюць фішку і параўноўваюць свой адказ з фразеалагізмам на фішцы. Калі фразеалагізм названы правільна, вучань забірае фішку сабе, калі няправільна — фішка кладзецца ў канец стоса. Перамагае той вучань, у якога будзе больш фішак. У якасці кантролю настаўнік просіць вучня, які набраў найбольшую колькасць фішак, патлумачыць значэнні двух фразеалагізмаў. Калі праблем не ўзнікае — гэта пераможца, калі ўзніклі цяжкасці, то выбіраецца наступны вучань, у якога найбольшая колькасць балаў.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якое слова — назва сваяка сустрэлася ў фразеалагізмах задання 1? (*Баба.*) Знайдзіце малюнак бабулі Фразені ў заданні 4.

— Расфарбуйце адзенне бабулі Фразені ў колеры восені.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Якія словы — назвы сваякоў сустрэліся ў фразеалагізмах? (*Дзед, тата.*) Знайдзіце малюнка дзеда і таты Фразені ў заданні 4.

Настаўнік дэманструе малюнак беларускага арнаменту “сям’я” (*гл. дадатак*) і прапаноўвае ўпрыгожыць адзенне дзеда элементам беларускага арнаменту “сям’я”, а адзенне таты расфарбаваць у колеры беларускага сцяга.

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Якое слова — назва сваяка сустрэлася ў фразеалагізмах? (*Маці.*) Знайдзіце малюнак маці Фразені ў заданні 4. Які фразеалагізм з’яўляецца адной з назваў анюціных вочак? (*Брат-сястрыца.*) Якога колеру пялёсткі брат-сястрыцы? Расфарбуйце адзенне матулі тымі колерамі, якія ёсць на пялёстках кветкі брат-сястрыцы. Чыя выява засталася нерасфарбаваная на малюнку? (*Сына.*) Як яго завуць? (*Фразеня.*) Расфарбуйце адзенне Фразені на свой густ. Шляпу Фразені ўпрыгожце малюнкам беларускага арнаменту “дзіця” (*гл. дадатак*).

Выкананне задання 5 у сшытку.

— Каго называюць маміным сыночкам або мамінай дачушкай? Фразеня спадзяецца, што ні да каго з вучняў нашага класа не падыходзяць гэтыя выразы.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Якія фразеалагізмы мы ўспаміналі на занятках, калі рабілі “каляровы фотаздымак” сям’і Фразені? Нам засталося да канца ўпрыгожыць “фотаздымак”. Для гэтага вам неабходна на свабодных радках, змешчаных побач з малюнкам, запісаць па адным фразеалагізме, у склад якога ўваходзіць адпаведнае слова — назва сваяка. (*Вучні самастойна выконваюць заданне 4 у сшытку.*) Ці ўсе радкі вы запоўнілі? (*Так.*) Мы ўпрыгожылі “фотаздымак” сям’і Фразені і ўжо ведаем, хто ў яе ўваходзіць. Значыць, час рухацца далей. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 9

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы *іголка, мыла, кручок, шыла, нітка*; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх выразы, блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў *іголка, мыла, кручок, шыла, нітка* змешчаны адпаведныя малюнкi; малюнкi *іголкі, мыла, кручка, шыла, ніткі* з запісанымі на іх дэфармаванымі фразеалагізмамі; сшытак на друкаванай аснове; мыльныя бурбалкі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— У канцы мінулых заняткаў мы даведаліся пра сваякоў Фразені. Сёння ён хоча расказаць нам, якімі справамі любіць займацца кожны з яго сваякоў. Фразеня падрыхтаваў для вас заданне. (*Настаўнік паказвае вучням канверт і дастае з яго малюнкi іголкі, мыла, кручка, нітак, шыла.*) Вам трэба здагадацца, каму са сваякоў належыць кожны з прадметаў. Для гэтага неабходна ўспомніць фразеалагізмы, з якімі мы пазнаёміліся на мінулых занятках.

II. Паўтарэнне.

На дошцы змешчаны малюнак.

Настаўнік пераварочвае малюнак іголкі, на ім запісаны дэфармаваны фразеалагізм: *старой ... сесці*.

— Дапоўніце фразеалагізм патрэбным словам. (*Старой бабе сесці.*) Якое значэнне ён мае? (*Вельмі мала.*) Каму са сваякоў належыць іголка? (*Бабулі.*)

Аналагічная работа арганізоўваецца з малюнкамі *мыла (мамін ...), кручка (хросны ...), нітак (з малаком ...), шыла (за ... шведам).*

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі: *з іголачкі, нібы на іголках, як нітка за іголкай, да апошняй ніткі, як іголка ў стоце сена, мяняць шыла на мыла, у мыле, трапляе на кручок. Замест слоў іголка, мыла, кручок, шыла, нітка змешчаны адпаведныя малюнкi.*

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якое слова можна прачытаць у квадраціках зверху ўніз? (*Адзенне.*) Якія беларускія фабрыкі шыюць прыгожае і якаснае адзенне для дзяцей? (*“Славянка”, “Купалінка”, “Світанак” і інш.*) Паглядзіце на малюнкi тых прадметаў, якія належаць сваякам Фразені. Пры дапамозе чаго можна зрабіць адзенне? (*Пры дапамозе іголки і нітак — сшыць або звязаць.*) Каму ў сям’і належаць ніткі і іголка? Хто ў сям’і Фразені любіць шыць і вязаць адзенне? (*Бабуля і мама.*) Засталася даведацца, чым любяць займацца ў сям’і мужчыны.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Якое слова можна прачытаць у квадраціках зверху ўніз? (*Бот.*) Які абутак называецца словам *бот (боты)*? Паглядзіце на малюнкi тых прадметаў, якія належаць сваякам Фразені. Пры дапамозе чаго можна пашыць або адрамантаваць боты? (*Пры дапамозе шыла.*) Каму ў сям’і належаць шыла? Хто ў сям’і Фразені шые і рамантуе абутак? (*Дзядуля.*) Як вы думаеце, хто ў сям’і Фразені любіць рыбачыць? (*Тата.*) Чаму?

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Прачытайце слова-падказку ў запоўненых клетках табліцы. Як звязаны словы *мыла* і *бурбалкі*? Як вы думаеце, чым любіць займацца Фразеня? (*Пускаць мыльныя бурбалкі.*) Так, але бурбалкі гэтыя незвычайныя. Як толькі да іх дакранаюцца вопытныя падарожнікі па краіне знаёмых незнаёмцаў, бурбалкі лопаюцца і ператвараюцца ў фразеалагізмы. Зараз мы гэта праверым.

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Настаўнік пускае мыльныя бурбалкі, вучні па чарзе дакранаюцца да іх і называюць засвоеныя на занятках фразеалагізмы. Карткі з фразеалагізмамі, змешчаныя на дошцы, выкарыстоўваюцца ў якасці падказак.

Вучні на аркушах паперы запісваюць той фразеалагізм, які ім найбольш запамніўся на занятках і значэнне якога яны лёгка могуць растлумачыць. Настаўнік бярэ мяшэчак, у якім ляжаць карткі з фразеалагізмамі (*з іголачкі, як на іголках, як нітка за іголкай, да апошняй ніткі, як іголка ў стоце сена, мяняць шыла на мыла, у мыле, трапляе на кручок, як на шыле, па самыя вушы, мяняць быка на індыха, клюнуць на вудачку*), дастае іх па адной, зачытвае фразеалагізм, запытваецца ў вучняў, хто з іх запісаў менавіта гэты вобразны выраз, просіць тых, хто падняў руку, растлумачыць значэнне выразу. Калі некаторыя з фразеалагізмаў вучні не выбралі і не запісалі, іх значэнні тлумачацца калектыўна.

— Малайчыны. Як вопытныя падарожнікі вы не пляснуліся тварам у лужыну. Час адпачыць. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 10

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы *іголка, мыла, кручок, шыла, нітка*; замацоўваць уменні знаходзіць фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія па значэнні; вучыць выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: малюнкi іголки, мыла, кручка, шыла, клубка нітак; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Сваякі Фразені пачалі рабіць для вас падарункі сваімі рукамі. Які вобразны выраз я толькі што выкарыстала? (*Сваімі рукамі.*) Што абазначае гэты выраз? Што вы любіце рабіць сваімі рукамі? Каму вы робіце падарункі сваімі рукамі? У якія святы вы віншуеце сваякоў і сяброў, робіце ім падарункі сваімі рукамі? Паколькі сям'я Фразені — гэта казачныя героі, то і падарункі іх будуць не простыя, а чарадзейныя (малюнкi задання 1). Што вы бачыце на малюнках? Што не так з імі? Справа ў тым, што сваякі Фразені згубілі патрэбныя ім для работы рэчы. Каб яны змаглі дарабіць падарункі, нам трэба знайсці гэтыя рэчы. Тады кожны з вас зможа дамаляваць малюнкi шапкі, абруса, ботаў, рыбкі і даведаецца пра іх чарадзейныя якасці.

II. Паўтарэнне.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якое слова вы дапісалі ў фразеалагізмы, змешчаныя пад першым малюнкам? (*Нітка (ніткі).*) Каму ў сям'і Фразені належаць ніткі? (*Маме.*) Так, гэта яна вяжа для нас чарадзейную шапку. Але ніткі ў мамы скончыліся. Якое слова вы дапісалі ў фразеалагізмы, змешчаныя пад другім малюнкам? (*Іголку (іголках).*) Каму ў сям'і Фразені належыць іголка? (*Бабулі.*) Так, гэта яна вышывае для нас чарадзейны абрус. Але бабуля згубіла сваю іголку. Аналагічная работа праводзіцца з кожным малюнкам. Высвятляецца, што шыла належыць дзядулю, а кручок — тату.

Настаўнік складае ў мяшэчак роўную колькасць малюнкаў шыла, кручка, нітак і іголки. Агульная колькасць малюнкаў у мяшэчку адпавядае колькасці вучняў у класе. Кожны з вучняў выцягвае адзін з малюнкаў. У адну каманду аб'ядноўваюцца вучні, якія выцягнулі аднолькавыя малюнкi. Кожная група атрымлівае сваё заданне. Калі вучні выканаюць яго паспяхова, то атрымаюць канверт з падказкай.

1-я каманда (пошукі шыла)

(Камандзе даецца аркуш паперы з запісанай на ёй беларускай народнай казкай “Мена” (**гл. дадатак**). Папярэдне высвятляецца значэнне слова “мена” — абмен.)

— Прачытайце беларускую народную казку “Мена”. Падрыхтуйцеся да выразнага чытання казкі па ролях. Якія вобразныя выразы выкарыстоўваюць тады, калі нехта дзейнічае неабдуманна; выбірае горшае? Запішыце гэтыя выразы.

2-я каманда (пошукі іголки)

Вучням раздаюцца малюнкi, якія ілюструюць сітуацыі выкарыстання фразеалагізмаў: *як іголка ў стоце сена, як нітка з іголкай, як на іголках (як на шыле), з іголачкі*.

— Разгледзьце малюнкi. Якія фразеалагізмы зашыфраваны пры іх дапамозе? Вусна растлумачце значэнні гэтых фразеалагізмаў. Складзіце і запішыце па адным сказе з кожным фразеалагізмам.

3-я каманда (пошукі нітак)

— Замяніце выдзеленыя словы ў сказах фразеалагізмамі, якія падыходзяць па сэнсе. Запішыце тэкст, які ў вас атрымаўся.

Паўлік з дзедом хадзілі па лесе ў пошуках грыбоў. За імі **неадлучна** бегаў верны сабака Пушок. Кусты і трава былі мокрыя ад дажджу. І ўжо праз паўгадзіны Пушок быў мокры **наскрозь**.

4-я каманда (пошукі кручка)

— Прачытайце сказы.

1) Дзядуля навучыў унука, як не **трапіць на кручок** падманшчыкам.

2) Невялічкая плотка **трапіла на кручок** рыбаку.

Падкрэсліце той выдзелены выраз, які мае вобразнае значэнне. Замяніце фразеалагізм у сказе на блізкі па значэнні. Запішыце сказ, які ў вас атрымаўся.

Пасля таго як кожная каманда выканала заданне, арганізоўваецца калектыўная праверка.

Вучні першай каманды па ролях чытаюць казку “Мена”. Настаўнік задае ўсяму класу пытанне: як дзейнічаў дзед падчас абмену? Калі ўсе фразеалагізмы названы камандай правільна, яна атрымлівае канверт, адкрывае яго, дастае аркуш паперы, чытае, дзе ў класе схаваны малюнак шыла, і знаходзіць яго.

Правяраецца выкананне заданняў 2–4-й камандамі. Знаходзяцца схаваныя ў класе малюнкi мыла, нітак, шыла, кручка. Расфарбоўваюцца малюнкi шапкі-невідзімкі, чароўнага абруса, ботаў-скараходаў, залатой рыбкі.

Выкананне заданняў 2–4 у сшытку.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Малайчыны! На наступных занятках мы працягнем падарожжа і паспрабуем пакарыстацца тымі чароўнымі рэчамі, якія атрымалі ў падарунак ад казачных жыхароў краіны знаёмых незнаёмцаў.

Заняткі 11

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы адзення і яго дэталей; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх выразы, блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: шапка, малюнак дзяўчынкі ў кашулі, спадніцы і летняй шапачцы; карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў — назваў адзення змешчаны адпаведныя малюнкi; сшытак на друкаванай аснове; малюнак папкі, высокага і нізкага чалавека, аршына.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

Вучні разгадваюць рэбус.

шыпшына

астра

півоня

канюшына

+ а

— Назавіце кветкі, адлюстраваныя на малюнках. Якая з іх намалевана на гербе Беларусі? З першых літар назваў кветак складзіце слова. (*Шапка.*)

Настаўнік дастае шапку і дэманструе яе. Адзін вучань падыходзіць да дошкі і дастае з шапкі малюнак дзяўчынкі. У сшытку прапанаваны такія ж малюнак, але кашуля і шапачка на ёй намалеваны пункцірнай лініяй.

— Чым адрозніваюцца малюнкi? Як вы думаеце, што нам трэба зрабіць, каб “апануць” вучаніцу так, як трэба? (*Абвесці алоўкам або ручкай адзенне дзяўчынкі.*) Які вобразны выраз можна выкарыстаць замест слоў *так*, *як трэба*? (*Па ўсёй форме.*)

Выкананне задання 1 у сшытку.

Настаўнік паказвае на малюнку, які дасталі з шапкі, каўнер, рукаў, кішэню, пояс кашулі, а вучні называюць адпаведныя часткі адзення.

— Якое адзенне называюць формай? (*Адзінае па колеры, кроі і іншых прыметах адзенне для людзей пэўных груп.*) Як называецца форма

вучняў? (*Школьная форма.*) Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі хоча пазнаёміць нас Фразеня? (*Фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы адзення і яго дэталі.*)

II. Знаёмства з новым матэрыялам.

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі: *нарадзіцца ў кашулі, закасаць рукавы, не лезе па слова ў кішэню, заткнуць за пояс, за каўнер не капае, у кожнай кішэні па жмені, вецер гуляе ў кішэнях, шапка валіцца, аршын з шапкай, як з рукава.* Замест слоў — назваў адзення і яго частак на картках намалёваны адпаведныя малюнкi.

— Здагадайцеся, якія выразы зашыфраваны на картках.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Назва якой дэталі адзення сустрэлася ў вобразных выразях? (*Кішэня.*) Гэтае ж слова ўжываецца ў фразеалагізме, што выкарыстоўваецца пры апісанні чалавека, у якога няма грошай.

Выкананне задання 3 у сшытку.

Настаўнік чытае беларускую народную казку “Два браты” (*гл. дадатак*).

— У каго з братоў былі вароты пірагамі падпёртыя, а ў каго — вецер гуляў у кішэнях? Скvapным ці шчодрым чалавекам быў багаты брат? Як беднаму брату ўдалося разбагацець? Якім фразеалагізмам можна апісаць яго жыццё ў горадзе? (*Вароты пірагамі падпёртыя.*) Чаму збяднеў старэйшы брат?

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Якое слова можна прачытаць у квадраціках зверху ўніз? (*Даўжыня.*) У фразеалагізмах з практыкавання вам сустрэлася назва старажытнай адзінкі вымярэння даўжыні. Як вы думаеце, што гэта за слова? (*Аршын.*)

Настаўнік тлумачыць, што аршын — гэта даўжыня ўсёй выцягнутаі рукі ад плечавога сустава да канца фалангі сярэдняга пальца. У аршыне 71 см і 12 мм. Зразумела, што калі гавораць пра рост чалавека і выкарыстоўваюць выраз *аршын з шапкай*, то маюць на ўвазе невысокага чалавека. (*На дошцы размяшчаюцца малюнкi высокага і нізкага чалавека.*)

— Які выраз можна выкарыстаць, каб апісаць рост чалавека на малюнку справа? На малюнку злева? Сапраўды, фразеалагізмы *каломенская вярста* і *аршын з шапкай* супрацьлеглыя па значэнні.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках?

Настаўнік дастае з канверта картку са значэннем фразеалагізма, зачытвае яго, вучні называюць фразеалагізм, паказваюць адпаведную картку на дошцы.

Значэнні фразеалагізмаў:

1) быць шчаслівым, удачлівым, вязучым, быць шчасліўчыкам (*нарадзіцца ў кашулі*);

2) працаваць энергічна, старанна (*закасаць рукавы*);

3) знаходлівы; той, які ведае, што сказаць, як адказаць (*не лезе па слова ў кішэню*);

- 4) перасягнуць, перавысіць у чым-небудзь (*заткнуць за пояс*);
- 5) няма прычын спяшацца; паспеецца (*за каўнер не капае*);
- 6) вельмі многа (*у кожнай кішэні па жмені*);
- 7) у кагосьці няма грошай (*вецер гуляе ў кішэнях*);
- 8) вельмі высокае (дрэва, лес) (*шапка валіцца*);
- 9) вельмі малы, невысокі, нізкарослы (*аршын з шапкай*);
- 10) бесперастанку, у вялікай колькасці (*як з рукава*).

Заняткі 12

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы адзення і яго дэталей; замацоўваць уменні знаходзіць гэтыя фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх выразы, блізкія і супрацьлеглыя па значэнні; вучыць выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: малюнкi адзення і яго дэталей; сшытак на друкаванай аснове; карткі-пазлы з блізкімі па значэнні фразеалагізмамі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў працягваецца. Для чаго чалавеку патрэбна шапка? Сёння на занятках чарадзейная шапка дапаможа нам прыгадаць фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы адзення і яго дэталей.

У шапцы ляжаць карткі з малюнкамі шапкі, кішэні, рукава, каўнера, пояса, кашулі. Адзін вучань падыходзіць да дошкі і дастае з шапкі картку з малюнкам адзення або яго дэталі, называе прадметы на малюнку. Астатнія вучні называюць фразеалагізмы са словам, якое абазначае гэты прадмет. Калі навучэнцы не ўспомнілі якога-небудзь з фразеалагізмаў, яго нагадвае настаўнік. Усе разам успамінаюць значэнне вобразнага выразу. Аналагічная праца арганізоўваецца з усімі малюнкамі.

II. Паўтарэнне.

— Фразеня, таксама як і вы, ходзіць у школу, але ў сваю, казачную. У яго ёсць школьная форма. Вам неабходна будзе апрануць яго па ўсёй форме. Які вобразны выраз я толькі што выкарыстала? (*Па ўсёй форме.*) Якое ён мае значэнне?

Выкананне задання 1 у сшытку. Пасля арганізоўваецца яго фронтальная праверка.

— Якім словам дапоўнілі фразеалагізмы пад лічбай 1 (2–5)? Абвядзіце пункцірны малюнак шапкі (кішэні, рукава, каўнера, пояса). Мы дамалявалі не толькі шапку, але і кашулю Фразені. Застаецца расфарбаваць іх. Для гэтага Фразеня прапаноўвае вам выканаць яшчэ некалькі заданняў.

Гульня “Знайдзі сінонімы”

На кожную парту раздаюцца часткі пазлаў, якія можна злучыць у пары (**гл. дадатак**). Вучні спрабуюць знайсці блізкія па сэнсе фразеалагізмы і саставіць часткі пазлаў. Калі пара састаўлена правільна, атрымліваецца малюнак, які ілюструе значэнні сінанімічных фразеалагізмаў.

— Якая назва адзення сустракаецца ў гэтых фразеалагізмах? (*Кашуля.*) Якія словы — назвы дэталей кашулі сустракаюцца ў фразеалагізмах? (*Каўнер, рукаў, пояс, кішэня.*) З выдзеленых літар і іх спалучэнняў складзіце назву колеру. (*Аранжавы.*) Расфарбуйце гэтым колерам кашулю Фразені на малюнку ў заданні 1.

Настаўнік чытае беларускую народную казку “Як Сцёпка з панам гаварыў” (**гл. дадатак**). Папярэдне праводзіцца слоўніковая праца: *дастаць розгаў, даць розгаў* — вельмі моцна пакараць, пабіць; *выжла* — гончы сабака; *сцізорык* — невялікі складны кішэнны ножык.

— Хто галоўныя героі казкі? Хто з іх вам спадабаўся і чаму? Чаму Сцяпана ўсе звалі Сцёпка? (*Малы ростам, шчуплы.*) Якімі выразамі характарызуецца Сцёпка ў казцы? (*На язык бойкі, за словам у кішэню не лезе.*) Што абазначаюць гэтыя выразы? Якія падзеі адбыліся ў маёнтку? Якая з іх для пана была самай страшнай? А якая — самай нязначнай? Як пра гэтыя падзеі расказаў Сцёпка? Чаму ён пачаў расказваць навіны з самай нязначнай падзеі?

На дошцы на картках запісаны прыказкі:

Ваўкоў баяцца — у лес не хадзіць.

Не сілай ухалі, а розумам.

Бярэ не сіла, а смеласць.

— Як вы лічыце, якая прыказка найбольш падыходзіць да прачытанай казкі? Дакажыце. Якое слова запісана на адваротным боку карткі? (*Жоўты.*) Нам застаецца здагадацца, якое адзенне Фразені жоўтага колеру.

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Якія фразеалагізмы вы дапісалі ў сказы? (*Шапка валіцца, аршын з шапкай.*) Якая назва адзення сустракаецца ў іх? (*Шапка.*) Расфарбуйце шапку Фразені на малюнку ў заданні 1 у жоўты колер.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Трэба даведацца, якую рэч Фразеня бярэ з сабой у школу замест рукава або партфеля. Для гэтага трэба выканаць заданне 3 у сшытку.

— Якая назва пасудзіны, прызначанай для захоўвання, пераноскі чаго-небудзь, сустрэлася ў фразеалагізмах? (*Кораб.*) З карабам Фразеня і ходзіць у школу. Яго караб можа мяняць колер і ўзор.

Вучні дастаюць з чарадзейнай шапкі малюнку караба Фразені і расфарбоўваюць іх (**гл. дадатак**).

— Запішыце на карабе той фразеалагізм, які вам найбольш запомніўся ў ходзе працы на двух апошніх занятках.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Якія фразеалагізмы мы ўспаміналі на занятках, калі “выбіралі” адзенне і “апаналі” Фразеню па ўсёй форме? (*Фразеалагізмы са словамі — назвамі адзення.*) Якім з гэтых фразеалагізмаў вы ўпрыгожылі караб Фразені? Растлумачце яго значэнне. Малайчыны, фразеалагізмы пасыпаліся як з рукава. Гэтыя вобразныя выразы — багацце нашай мовы. Упрыгожце караб Фразені знакам беларускага арнаменту “багацце” (**гл. дадатак**). Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 13

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы посуду; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць падбіраць да фразеалагізмаў выразы, блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў *гаршчок, ступа, талерка, рэшата, кораб* змешчаны адпаведныя малюнкi; карткі з фразеалагізмамі і іх значэннямі; малюнак ступы; сшытак на друкаванай аснове; вышыты абрус, кораб, талерка, гаршчок, рэшата.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

Вучні разгадваюць загадку:

Быццам
белы снег на дол,
пакрывалам
лёг на стол.
Рады госцю
беларус,
засцілаючы ...

У. Мазго

— Чаму беларусаў называюць гасціннымі людзьмі? (*Выслухоўваюцца адказы вучняў.*) Зараз будзем накрываць на стол. (*Настаўнік дастае абрус і накрывае ім стол.*) Тое, што паставім на стол, засцелены абрусам, знаходзіцца ў гэтай пасудзіне. (*Настаўнік дэманструе невялічкі кораб.*)

II. Паўтарэнне.

— Успомніце і назавіце фразеалагізм са словам *кораб*. Пра якога чалавека кажуць *нарадзіўся ў дзіравым корабе*? (*Пра таго, хто не мае поспеху ў сваіх справах.*) Я спадзяюся, што гэтыя словы не пра вас і вы ўсе нарадзіліся пад шчаслівай зоркай. Якім блізкім па значэнні вобразным выразам можна замяніць фразеалагізм *нарадзіцца пад шчаслівай зоркай*? (*Нарадзіцца ў кашулі.*)

— Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі хоча пазнаёміць нас Фразеня пры дапамозе чароўнага абруса? (*Вучні прыходзяць да высновы, што адбудзецца знаёмства з фразеалагізмамі, у складзе якіх ёсць назвы посуду. Калі ў дзяцей узнікаюць цяжкасці пры адказе на пытанне, настаўнік дастае з караба талерку, рэшата, гліняны гаршчок і ставіць іх на абрус.*)

— Успомніце, які вобразны выраз выкарыстоўваюць для апісання чалавека, які *адчувае сябе няёмка, скована, нязручна*.

Выкананне задання 1 у сшытку.

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

З кораба дастаюцца і вывешваюцца на дошку карткі з выразамі мяняць гаршкі на гліну, таўчы вадугу ў ступе, на талерачцы, як на талерцы, як з рэшата, насіць вадугу рэшатам, сем карабоў. Замест слоў — назваў посуду і пасудзін на картках намаляваны адпаведныя малюнкi.

— Як вы думаеце, што можа абазначаць вобразны выраз мяняць гаршкі на гліну?

Адзін вучань дастае з гаршка карткі з фразеалагізмамі мяняць шыла на мыла, мяняць быка на індыка.

— Як вы думаеце, што аб'ядноўвае вобразныя выразы мяняць шыла на мыла, мяняць быка на індыка, мяняць гаршкі на гліну? Якое значэнне яны маюць? (Дзейнічаць неабдуманна, неабачліва; выбіраць горшае.) Як вы думаеце, што можа абазначаць вобразны выраз як з рэшата? (Вучні выказваюць свае меркаванні.)

Да дошкі выходзіць другі вучань і дастае з рэшата на стале карткі з фразеалагізмамі як з рукава, як з мяшка.

— Як вы думаеце, што аб'ядноўвае вобразныя выразы як з рукава, як з мяшка, як з рэшата? Якое значэнне яны маюць? (Бесперастанку, у вялікай колькасці.)

Выкананне задання 2 у сшытку.

На дошку вывешваецца малюнак ступы.

— Ці ведаеце вы, як называецца прадмет на малюнку? (Ступа.) Ці чулі пра яе? Ці бачылі вы дзе-небудзь ступу? (Настаўнік паведамляе, што гэтую пасудзіну можна ўбачыць у Беларускай дзяржаўнай музеі народнай архітэктуры побыту, які знаходзіцца ў аграгарадку Азярца пад Мінскам; у Музейным комплексе старажытных народных рамёстваў і тэхналогій “Дудуткі”; а таксама ў многіх іншых музеях Рэспублікі Беларусь.) Ці ведаеце вы, для чаго выкарыстоўваецца ступа, ступка? Як вы думаеце, што атрымаецца, калі ў ступе таўчы вадугу? (З вадой нічога не стане, яна так і застанецца ў ступе.) Паслухайце прыказку: Вадугу ў ступе таўчы — вада і будзе. Як вы думаеце, у якіх сітуацыях выкарыстоўваюць гэтую прыказку? Гэтае ж значэнне мае і фразеалагізм таўчы вадугу ў ступе.

Выкананне задання 3 у сшытку.

Вучань дастае з рэшата картку, на якой запісаны фразеалагізм насіць вадугу рэшатам. Параўноўваецца фразеалагізм на картцы з састаўленым вучнямі вобразным выразам.

— Замяніце фразеалагізм у сказе з задання 3 на блізкі па значэнні. Прачытайце сказ, які атрымаўся.

Выкананне заданняў 4–5 у сшытку.

— Якое слова можна прачытаць у квадрацках зверху ўніз? (Ежа.) Паглядзіце на посуд, які стаіць на чарадзейным абрусе. Скажыце, на чым падаюць ежу чалавеку? (На талерцы. Настаўнік бярэ талерку, на якой ляжаць карткі з фразеалагізмамі на талерачцы, як на талерцы, не ў сваёй талерцы, у сваёй талерцы.) Прачытайце фразеалагізмы, запісаныя на картках. Значэнне якіх вобразных выразаў вам ужо вядомае? Значэнне якога вобразнага выраза не змаглі растлумачыць?

(У сваёй талерцы.) Паспрабуем зрабіць гэта ўсе разам. Я даю вам падказку: гэты фразеалагізм супрацьлеглы па значэнні да аднаго з тых вобразных выразаў, у склад якога ўваходзіць слова *талерка*. Як вы думаеце, да якога? (Не ў сваёй талерцы.) Сапраўды, пра чалавека, які адчувае сябе добра і зручна ў якім-небудзь месцы, у якіх-небудзь абставінах, кажуць, што ён адчувае сябе ў сваёй талерцы.

Гульня “Знайдзі пару”

На кожную парту раздаюцца карткі з фразеалагізмамі і іх значэннямі (**гл. дадатак**). Вучні павінны аб’яднаць картку вобразнага выразу і яго значэння ў пару. Калі пара будзе знойдзена правільна, на адваротным баку картак можна будзе прачытаць блізкі па значэнні фразеалагізм да прапанаванага.

Прыклад карткі

Адзін бок карткі

таўчы ваду ў ступе	займацца бескарыснай, безвыніковай справай, марна траціць час
-------------------------------	---

Адваротны бок карткі

насіць ваду пераліваць	рэшатам з пустога ў парожня
-----------------------------------	--

Пасля састаўлення картак у пары настаўнік называе вобразны выраз, у якім сустракаецца назва посуду, пасудзіны, а вучні чытаюць вобразныя выразы, блізкія па значэнні да названага.

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Заняткі заканчваюцца. Нам трэба скласці посуд назад у караб. Для таго каб пакласці любую рэч у караб, папярэдне неабходна ўспомніць і назваць усе ўстойлівыя выразы, у якіх сустракаецца яе назва.

Настаўнік дэманструе талерку. Вучні называюць фразеалагізмы (*на талераццы, як на талерцы, не ў сваёй талерцы, у сваёй талерцы*).

— Якія з гэтых фразеалагізмаў супрацьлеглыя па значэнні? (*У сваёй талерцы — не ў сваёй талерцы*.)

Настаўнік кладзе талерку ў караб.

Аналагічная работа праводзіцца са словамі *рэшата, ступа, гаршчок, караб*.

На невялічкім аркушы паперы вучні запісваюць той фразеалагізм, які першы прыпомнілі і значэнне якога могуць растлумачыць.

Сумесна з настаўнікам падлічваецца колькасць аднолькавых фразеалагізмаў. Называецца найбольш запамінальны фразеалагізм.

Заняткі 14

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы посуду; замацоўваць уменні знаходзіць фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх выразы, блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з літарамі ж, о, ў, т, ы; малюнкi ступы, кораба, талеркі, гаршка, рэшата; сшытак на друкаванай аснове; мыльныя бурбалкі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

Перад пачаткам заняткаў у чатыры куткі класа развешваюцца малюнкi гаршка, талеркі, рэшата, кораба.

— Назавіце словы, што сустракаюцца ў фразеалагізмах, вядомых вам з папярэдніх заняткаў.

Настаўнік раздае кожнаму адзін з малюнкаў гаршка, талеркі, рэшата, кораба. Малюнак ступы застаецца ў руках настаўніка.

— Гэты посуд з дома Фразені. Сёння мы даведаемся, дзе месца кожнай рэчы ў доме, “паставім” посуд на месца. Што абазначае выраз *на месца?* (*Туды, куды трэба.*) Каб паставіць посуд туды, куды трэба, па свежай памяці назавём вывучаныя фразеалагізмы, успомнім іх значэнні.

II. Паўтарэнне.

Вучні дзеляцца на групы, для гэтага яны падыходзяць да такога ж малюнка ў класе, які трымаюць у руках.

Вучні ў групах успамінаюць фразеалагізмы са словам, якое называе прадмет на малюнку, тлумачаць іх значэнні, потым называюць фразеалагізмы разам з іх значэннямі ўсяму класу. Калі адна група называе фразеалагізмы і іх значэнні, астатнія кантралююць правільнасць адказу. Пры неабходнасці робяцца выпраўленні або ўдакладненні.

— Якія з названых фразеалагізмаў супрацьлеглыя па значэнні? (*У сваёй талерцы — не ў сваёй талерцы.*) Назавіце вядомы вам фразеалагізм, у склад якога ўваходзіць слова *ступа*. (*Таўчы ваду ў ступе.*) Назавіце фразеалагізм, блізкі па значэнні да вобразнага выразу *таўчы ваду ў ступе*. (*Насіць ваду рэшатам.*)

Выкананне задання 1 у сшытку.

Пасля самастойнага выканання задання арганізуецца фронтальная праверка.

— Якім словам дапоўнілі фразеалагізмы пад лічбай 1 (2–5)? Настаўнік дэманструе малюнак пакоя ў хаце, у якім посуд, караб і ступа расставлены на паліцах, лаўках і каля печы.

Мы даведаліся, дзе стаяць пасудзіны і посуд у пакоі Фразені.

Настаўнік чытае беларускую народную казку “За каня — брусок” **(гл. дадатак).**

— Якую вядомую вам беларускую народную казку нагадала казка “За каня — брусок”? (*“Мена”.*) Як дзейнічаў дзед падчас абмену? Якія вобразныя выразы выкарыстоўваюць тады, калі нехта дзейнічае неабдуман, выбірае горшае?

Выкананне задання 2 у сшытку.

Калі вучні выканалі заданне правільна, яны атрымоўваюць карткі з літарамі ж, ў, о.

Настаўнік перачытвае ўрываек:

Прадалі вала, купілі казу. А каза такая разбойніца трапілася — бяда. Адно бабу падпускае да сябе. А дзед **ні на вочы**. Так і таўчэ яго рагамі.

Панасіў дзед сінякоў ад казіных рагоў і кажа бабе:

— Гэта шалёная каза. Давай прадамо яе ды купім лепш гусь.

— Давай. Яна будзе яйкі несці, гусянят выводзіць.

Ды дзед памыліўся: купіў не гусь, а гусака. Жыве гусак, а яек не нясе, гусянят не выводзіць. Што рабіць? А тут якраз людзі сена касіць пачалі. Сабраўся і дзед касіць, ды няма бруска касу вастрыць. Вось ён і кажа бабе:

— Давай, баба, прадамо гусака, а купім брусок.

— Давай, — згаджаецца баба. — Бо ўсё роўна толку з гусака **як з казла малака**.

— Які вобразны выраз выкарыстаны ў казцы, каб паказаць, што каза не цярпела дзед? (*Ні на вочы. Вучань, які правільна называе фразеалагізм, атрымлівае картку з літарай т.*) Які вобразны выраз выкарыстала баба, каб сказаць дзеду, што ад гусака няма ніякай карысці? (*Толку як з казла малака. Вучань, які правільна называе фразеалагізм, атрымлівае картку з літарай ы.*)

З атрыманых літар вучні складаюць назву колеру, у які трэба расфарбаваць гаршкі на малюнку ў заданні 1.

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Якія назвы посуду сустрэліся ў фразеалагізмах? (*Рэшата, ступа.*) З выдзеленых літар складзіце назву колеру, у які трэба расфарбаваць рэшата і ступу на малюнку. (*Шэры.*) Расфарбуйце рэшата і ступу ў патрэбны колер.

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Якая назва колеру сустрэлася ў сказах? (*Блакітныя.*) Расфарбуйце ў блакітны колер талерку і карабы на малюнку ў заданні 1.

Выкананне задання 5 у сшытку.

— Герб якога беларускага горада ўпрыгожвае выява лебедзя? (*Герб Мёрэў (гл. дадатак).*)

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Настаўнік пускае мыльныя бурбалкі, вучні па чарзе дакранаюцца да іх і называюць засвоеныя на занятках фразеалагізмы.

Заняткі 15

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы ежы (*абаранак, яечка, каша, мёд*); патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць падбіраць да фразеалагізмаў выразы, блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з дэфармаванымі фразеалагізмамі; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Працягваем падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў. Фразеня падрыхтаваў для вас рэбусы.

Настаўнік расцілае на сталае вышыты абрус, на яго кладзе карткі з рэбусамі (**гл. дадатак**). На кожную парту раздаецца канверт з такімі ж, толькі аднабаковымі, карткамі-рэбусамі.

— Калі вы іх разгадаеце, то даведаецеся, з якімі фразеалагізмамі адбудзецца знаёмства на ўроку. Папрацуйце ў парах і паспрабуйце разгадаць словы.

Пасля выканання задання праводзіцца фронтальная праверка. Настаўнік паказвае першы малюнак, вучні называюць слова, зашыфраванае на ім. Калі слова названа правільна, настаўнік пераварочвае картку і на адваротным яе баку дзеці заўважаюць патрэбны прадукт харчавання. Картка з малюнкам абаранка вывешваецца на дошку.

— Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі хоча пазнаёміць нас Фразеня? (*З фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы ежы.*)

— На якіх прадпрыемствах нашай краіны вырабляюць смачныя і карысныя прадукты харчавання?

II. Паўтарэнне.

— Некаторыя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы ежы (прадуктаў харчавання), вам ужо вядомыя. Давайце ўспомнім іх. Для гэтага выканаем заданне 1 у сшытку. Калі вы выканаеце гэтае заданне, то даведаецеся, што любіць есці на сняданак Фразеня.

Назвы якіх прадуктаў харчавання вы дапісалі ў фразеалагізмы? Што любіць есці Фразеня на сняданак? (*Абаранкі, кашу, мёд.*) А вось што пячэ бабуля па святах замест абаранкаў, вы даведаецеся, калі ўспомніце вобразны выраз, які выкарыстоўваюць тады, калі гавораць пра чалавека, у якога ўсяго ўволю, колькі хочаш. (*Вароты пірагамі падпёртыя.*)

Калі вучням складана прыгадаць адпаведны фразеалагізм, настаўнік вывешвае на дошку картку-падказку.

— Што пячэ бабуля па святах? (*Пірагі.*)

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі *на абаранкі, яечка з галавы не скоціцца, кашы не зварыш, як яечка, каша заварваецца, не мёд, мёдам намазана*. Замест слоў *абаранкі, яечка, каша, мёд* на картках намаляваны адпаведныя малюнкi.

Выкананне заданняў 2 і 3 у сшытку.

— Якое слова вы прачыталі ў квадраціках зверху ўніз? (*Пчолка.*) На гербе якога горада Беларусі ёсць выявы пчол? (*На гербе Клімавіч, Чэрвеня (гл. дадатак).*) Паглядзіце на малюнкi прадуктаў харчавання. Які з гэтых прадуктаў выпрацоўваюць пчолы з нектару кветак? (*Мёд.*)

— Паслухайце верш Г. Каржанеўскай “Міколка і Маша” (*гл. дадатак*).

— Чым ускладняе сястрычка жыццё Міколку? Падкрэсліце сказ, які падказаў вам, што Міколка вельмі любіць Машу.

— Што можа абазначаць выраз **не мёд**? Злучыце выраз з яго значэннем.

не мёд

горкі

нялёгка, мала прыемнага,
радаснага

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках? (*Усклад якіх уваходзяць словы — назвы ежы (прадуктаў харчавання)*). Фразеня падрыхтаваў вам яшчэ адно незвычайнае заданне, каб праверыць, ці запомнілі вы гэтыя выразы, ці можаце адпраўляцца ў падарожжа далей.

Настаўнік дастае з канверта картку са значэннем фразеалагізма, зачытвае значэнне, вучні называюць фразеалагізм, паказваюць адпаведную картку на дошцы.

Значэнні фразеалагізмаў:

- 1) дасталася здорава, як след (*дасталася на абаранкі*);
- 2) вельмі добры, цудоўны (*як яечка*);
- 3) пачынаецца складаная, клопатная справа (*каша заварваецца*);
- 4) не дамовішся, не дойдзеш да згоды (*кашы не зварыш*);
- 5) нялёгка, мала прыемнага, радаснага (*не мёд*);
- 6) ісці вельмі стройна, роўна (*яечка з галавы не скоціцца*);
- 7) вялікая раскоша, куды вельмі цягне, прыцягвае (*мёдам намазана*);
- 8) трымацца ўпэўнена, з гонарам (*трымаць хвост абаранкам*);
- 9) хтосьці блытана разважае, не мае яснасці ў разуменні чагосьці (*каша ў галаве*);
- 10) каб усё было так, як вы гаворыце (*вашымі вуснамі мёд піць*);
- 11) хтосьці знешне ветлівы, а спадцішка прычыняе шкоду, не-прыемнасці (*на вуснах мёд, а на сэрцы лёд*).

— Малайчыны, вы выканалі заданне без сучка, без задзірынкі. Да сустрэчы на наступных занятках.

Заняткі 16

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы *масла, хлеб, кісель, бліны, дрожджы*; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх выразы, блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: малюнкi абаранка, яйка, кашы, мёду, вежы; карткі з дэфармаванымі фразеалагізмамі; карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў *масла, хлеб, кісель, бліны, дрожджы* змешчаны малюнкi; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

На дошцы змешчаны рэбус:

— Паважаныя падарожнікі па краіне знаёмых незнаёмцаў, на вашым шляху сустрэлася наступнае пасланне. Паспрабуйце яго расшыфраваць. (Ежа.) Чаму ў пасланні ўзгадваецца ежа?

II. Паўтарэнне.

Гульня “Знайдзі свой куток”

У чатырох кутках класа вывешваюцца па адным малюнку абаранка, яйка, кашы, мёду.

— Назвы якіх прадуктаў харчавання ўваходзілі ў склад тых фразеалагізмаў, з якімі мы знаёміліся на мінулых занятках?

На кожную парту раздаецца картка з дэфармаваным фразеалагізмам (**гл. дадатак**), у якім адсутнічае слова — назва аднаго з прадуктаў харчавання. Кожнай пары вучняў трэба здагадацца, якога слова не хапае, і падысці да адпаведнага малюнка ў класе. Вучні ў чатырох групach абмяркоўваюць, якія фразеалагізмы ў іх атрымаліся, потым па чарзе чытаюць фразеалагізмы ўсяму класу, тлумачаць іх значэнні.

Настаўнік паказвае карткі з вобразнымі выразамі (**гл. дадатак**), а вучні той групы, якая раней тлумачыла значэнне сінанімічнага фразеалагізма, павінны хорам назваць гэты вобразны выраз. Пасля гэтага картка пераварочваецца і правяраецца правільнасць выканання задання.

— Назавіце фразеалагізм, супрацьлеглы па значэнні да вобразнага выразу *зварыць кашу*. (*Кашы не зварыш.*)

Сапраўды, калі з чалавекам нельга ні аб чым дамовіцца, кажуць, што з ім *кашы не зварыш*. Калі ж з чалавекам можна дамовіцца, дайсці да згоды, то кажуць, што з ім можна *кашу зварыць*.

Выкананне задання 1 у сшытку.

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі *есці свой хлеб, як сыр у масле купацца, дзясятая вада на кісялі, хлеб-соль, як па масле, пячы як бліны, як маслам па душы, як масла*. Замест слоў *масла, хлеб, кісель, бліны* на картках намаляваны адпаведныя малюнкi.

— Успомніце і адкажыце, які з гэтых вобразных выразаў выкарыстоўваюць тады, калі справы ў чалавека ідуць вельмі лёгка, добра, без перашкод і ўскладненняў. (*Як па масле.*) Яшчэ ў такім выпадку кажуць без сучка і... (*без задзірынкi*).

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Паспрабуйце растлумачыць значэнні астатніх выразаў, якія падрыхтаваў Фразеня. Для гэтага выканайце заданне 5 у сшытку. Якое слова можна прачытаць у квадраціках зверху ўніз? (*Дрожжы*.) Ці ведаеце вы яго значэнне? Зараз даведаемся, якое значэнне мае вобразны выраз *як на дражджах*.

Выкананне задання 3 у сшытку.

На кожную парту раздаюцца дзве часткі двухбаковай карткі (**гл. да-датак**).

— Паспрабуйце саставіць пару блізкіх па значэнні фразеалагізмаў. Калі заданне будзе выканана правільна, вы складзеце малюнак, які ілюструе іх значэнне. Назавіце блізкія па значэнні выразы. (*Маслам па душы, да смаку*.) Якое значэнне яны маюць? Назавіце фразеалагізм, супрацьлеглы ім па значэнні. (*Не ў смак*.)

Выкананне задання 4 у сшытку.

Пасля чытання і пераканструявання першага сказа з практыкавання настаўнік запытаеца ў вучняў, дзе знаходзіцца Нацыянальны Алімпійскі стадыён “Дынама”; якія буйныя спартыўныя стадыёны Беларусі вучні наведвалі.

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Вучням раздаюцца карткі са словамі, з якіх трэба скласці фразеалагізмы. Настаўнік называе значэнне фразеалагізма, а дзеці складаюць з асобных слоў адпаведны фразеалагізм.

- 1) Багатая перагноем, урадлівая зямля (*як масла*);
- 2) вельмі падабаюцца, вельмі прыемныя (*як маслам па душы*);
- 3) жыць, самому зарабляючы на сябе (*есці свой хлеб*);
- 4) вельмі лёгка, добра, без перашкод і ўскладненняў (*як па масле*);
- 5) вельмі далёкі сваяк (*дзясятая вада на кісялі*);
- 6) вельмі хутка і многа ствараць штосьці (*пячы як бліны*);
- 7) жыць прывольна, у поўным дастатку (*як сыр у масле купацца*);
- 8) расці вельмі хутка і добра (*як на дражджах*);
- 9) пачастунак (*хлеб-соль*).

Заняткі 17

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы ежы (*прадуктаў харчавання*); замацоўваць уменні знаходзіць гэтыя фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх выразы, блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: пазлы з фразеалагізмамі; сшытак на друкаванай аснове; малюнкi розных прадуктаў харчавання; карткі з урыўкамі казак; малюнкi герояў беларускіх казак.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

Клас дзеліцца на 4 групы. Парты састаўлены так, каб вучні маглі сесці вакол іх. На кожнай ляжыць адзін з малюнкаў: біліны з маслам; хлеб, яйка і шклянка кісялю; абаранкі і мёд; каша і пірагі. Кожнаму вучню раздаецца адзін з малюнкаў: біліны, масла, хлеб, яйка, шклянка кісялю, абаранкі, мёд, каша, пірог. Настаўнік просіць кожнага вучня сесці за парту, на якой ляжыць малюнак таго прадукта харчавання, картку з якім ён трымае ў руках. Калі ўсе вучні расселіся на свае месцы, яны пераварочваюць агульны малюнак, які ляжыць на стала, і чытаюць на адваротным баку адзін са складоў *па, ча, сту, нак*.

Настаўнік просіць выйсці па адным прадстаўніку з кожнай групы да дошкі і скласці з картак слова. (*Пачастунак*.)

— Сёння на занятках Фразеня прапануе нам “прыгатаваць” пачастунак для гасцей — герояў беларускіх казак. Успомніце з папярэдніх заняткаў, якім устойлівым выразам можна замяніць слова *пачастунак*. (*Хлеб-соль*.)

II. Паўтарэнне.

Гульня “Збыры пазл”

Работа арганізоўваецца ў групах. Кожная група атрымлівае набор пазлаў з фразеалагізмамі (*гл. дадатак*), у склад якіх уваходзяць тыя назвы прадуктаў харчавання, малюнкi якіх ляжаць на партах. Пасля выканання задання кожная група дэманструе вынік работы.

Выкананне задання 1 у сшытку.

Пасля выканання задання арганізоўваецца фронтальная праверка.

Выкананне заданняў 2–5 у сшытку.

— Назвы якіх прадуктаў харчавання ўваходзяць у склад вобразных выразаў з заданняў 2–5? (*Хлеб, каша, яечка, масла*.) Вы назвалі тыя прадукты, якія прыйдуцца даспадобы нашым гасцям. Застаецца здагадацца, якія казачныя героі завітаюць да нас у госці.

Настаўнік раздае кожнай групе карткі, на якіх запісаны ўрывкі з казак (**гл. дадатак**). Вучні чытаюць іх выразна па ролях, называюць казку, з якой узяты ўрывак.

1-я група (казка “Курачка-рабка”)

Жыў дзед, жыла бабка. Была ў іх курачка-рабка. Нанесла курачка яечак поўны падпечак. Сабрала бабка яечкі ў чарапіцу ды паставіла на паліцу. Мышка бегла, хвосцікам махнула, чарапіца ўпала, яечкі пабіліся.

Плача дзед, плача бабка, курачка кудахча, вароты скрыпяць, трэскі ляцяць, сарокі трашчаць, гусі крычаць, сабакі брэшуць.

Ідзе воўк.

— Дзедка, бабка, чаго вы плачаце?

— Як жа нам ня плачаць? Была ў нас курачка-рабка. Нанесла курачка яечак поўны падпечак. Сабрала бабка яечкі ў чарапіцу ды паставіла на паліцу. Мышка бегла, хвосцікам махнула, чарапіца ўпала, яечкі пабіліся.

І воўк завяў.

Ідзе мядзведзь.

— Воўк, чаго выеш?

? Хто пабіў яечкі, якія нанесла курачка-рабка? (*Мышка.*)

2-я група (казка “Як курачка пеўніка ратавала”)

Жылі-былі курачка і пеўнік. Курачка яйкі несла, а пеўнік зярнятка здабываў, курачку частаваў. Выграбе з ямкі зярнятка і кліча курачку:

— Ко-ко-ко, Чубатка, знайшоў зярнятка!

Вось аднойчы выграб пеўнік вялікую бобінку. “Ну, — думае, — гэтага зярняці курачцы не праглынуць, з’ём хіба сам”. Праглынуў — ды і падавіўся.

Паваліўся пеўнік, ногі задраў і не дышае.

Падбегла да яго курачка:

— Што з табою, Петрусёк? Чаму ты ляжыш і не дышаеш?

— Ой, — стогне пеўнік, — бобінкай падавіўся...

— Як жа цябе ратаваць, Петрусёк? — пытаецца курачка.

— Трэба, — шэпча пеўнік, — масла дастаць, горла змазаць.

— А дзе яго дастаць?

— У каровы.

Пабегла курачка да каровы:

— Карова, карова, дай масла!

— Нашто табе масла?

— Пеўнік бобінкай падавіўся...

? Для каго шукала масла курачка? (*Для пеўніка.*)

3-я група (казка “Лёгкі хлеб”)

Касіў на лузе касец. Змарыўся і сеў пад кустом адпачыць. Дастаў торбачку, развязаў і пачаў есці.

Выходзіць з лесу галодны воўк. Бачыць — касец пад кустом сядзіць і нешта есць.

Падышоў да яго воўк:

— Ты што ясі, чалавеча?

— Хлеб, — адказвае касец.

— А смачны ён?

— Дзіва што смачны!

— Дай мне пакаштаваць.

— Калі ласка!

Адламаў касец кавалак хлеба і даў ваўку. Спадабаўся ваўку хлеб. Ён і кажа:

— Хацеў бы я кожны дзень хлеб есці, але дзе яго даставаць? Парай, чалавеча!

? Які звер з'яўляецца галоўным героем казкі “Лёгкі хлеб”? (Воўк.) Чаго шукаў воўк?

4-я група (казка “Ліса і Журавель”)

Захацела Ліса з Жураўлём пасябраваць.

Пайшла клікаць яго ў госці:

— Прыходзь, кумочак, прыходзь, дарагі! Я цябе добра пачастую!

Ідзе Журавель да Лісы, а тая наварыла кашы і размазала па талерцы.

Падае і кажа:

— Паеш, мой кумочак! Сама гатавала!

Журавель тук ды тук дзюбай па талерцы, стукаў-стукаў, а ў рот нічога не трапіла. А Ліса ў гэты час ліжа і ліжа кашу — усю і з’ела. Каша з’едзена, Ліса і кажа:

— Прабач, кум! Больш няма чым цябе частаваць.

— Дзякуй і на гэтым! Прыходзь ты да мяне ў госці.

? Чым частавала Ліса Жураўля? Чаму ён застаўся галодны?

Настаўнік вывешвае на дошку малюнкi гасцей: мышкі, пеўніка, курачкі, ваўка, лісы і жураўля.

Калі дазваляе час, можна прапанаваць вучням успомніць і расказаць працяг казак.

— Некаторыя з гэтых жывёлін трапілі на гербы беларускіх гарадоў (настаўнік вывешвае на дошку выявы гербаў Ганцавіч, Ваўкавыска, Мсціслава, а таксама карткі з назвамі гарадоў (гл. **дадатак**).)

Вучням неабходна злучыць выяву герба з назвай горада.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Каму з нашых гасцей у казцы дасталася на абаранкі? (Ваўку.) У каго жыццё пайшло як па масле? (У курачкі і пеўніка.) З-за каго ў казцы каша заварылася? (З-за мышкі.) Каму з герояў не ўдалося кашы зварыць? (Лісе і Жураўлю.)

— Малайчыны! Вы справіліся з усімі заданнямі. Нашы госці ўдзячныя вам за пачастунак. Вашы поспехі ім як маслам па душы. Час развітвацца. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 18

Мэта: прыгадаць групы ўстойлівых выразаў, з якімі знаёміліся на папярэдніх занятках; вызначыць групы ўстойлівых выразаў, з якімі адбудзецца знаёмства ў далейшым; пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы раслін; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх выразы, блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карта падарожжа; малюнкi раслін; набор двухбаковых картак з фразеалагізмамі і іх значэннямі; карткі з літарамі *в, у, л, і, ц, а, м, к*; карткі з вершам; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся на мінулых занятках?

Вучні звяртаюцца да карты падарожжа, якую прыгавалі ў пачатку навучальнага года.

II. Паўтарэнне.

— З якімі фразеалагізмамі мы знаёміліся ў пачатку падарожжа? (*У іх склад уваходзяць назвы частак цела чалавека.*) Прывядзіце прыклады такіх фразеалагізмаў. (*Выслухоўваюцца адказы вучняў. Пасля таго як дзеці далі правільныя адказы, малюнак твара чалавека закрываецца карткай з літарай в.*) Прасачыце за кірункам, які ўказвае стрэлка, і адкажыце, з якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся далей. (*У іх склад уваходзяць назвы розных частак дома.*) Прывядзіце прыклады такіх фразеалагізмаў. (*Пасля таго як дзеці далі правільныя адказы, малюнак дома закрываецца карткай з літарай у.* Аналагічна аналізуюцца астатнія малюнкi на карце і прыгавалюцца фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы сваякоў, адзення, посуду, ежы. Прадметныя малюнкi паступова закрываюцца карткамі з літарамі *л, і, ц, а.*) Прачытайце па стрэлках слова, якое атрымалася. (*Вуліца.*) Мы наведалі ўсе тыя месцы, якія адзначаны на карце, скончылі падарожжа па доме, але ў краіне знаёмых незнаёмцаў яшчэ шмат цікавых месцаў. Цяпер Фразеня запрашае вас у падарожжа на вуліцу. Каб выправіцца ў яго, мы павінны да канца расшыфраваць пасланне Фразені, якое атрымалі ў самым пачатку падарожжа.

На дошцы змяшчаецца пасланне, якое вучні ўжо чыталі ў III класе:

“З вока на вока, з вуха на вуха раскажу вам сакрэт, які дапаможа кожнаму з вас адчыніць акно ў свет, быць сваім братам усюды. Ведаючы гэты сакрэт, вы ніколі не адчуеце сябе не ў сваёй талерцы і будзеце трымаць

хвост абаранкам. Справы вашы пойдуць як па масле, і вы заткнеце за пояс кожнага, у каго вецер у галаве”.

— Якое значэнне мае першы (другі, трэці і г. д.) фразеалагізм, што сустраёўся ў пасланні?

Калі вучні правільна тлумачаць значэнне фразеалагізма, настаўнік пераварочвае картку з ім.

На дошцы аказваецца наступны запіс:

“Без сведак, пад сакрэтам раскажу вам сакрэт, які дапаможа кожнаму з вас атрымаць палёгку на душы, быць роўным становішчам усюды. Ведаючы гэты сакрэт, вы ніколі не адчуеце сябе няёмка і будзеце трымацца ўпэўнена. Справы вашы пойдуць вельмі лёгка, добра, і вы перавысіце, перасягнеце кожнага несур’ёзнага чалавека”.

— Прачытайце, што ў нас атрымалася. Які сакрэт фразеалагізмаў раскрыў нам Фразеня? (Значэнне фразеалагізмаў нельга растлумачыць пры дапамозе значэнняў тых слоў, з якіх яны складаюцца.)

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

— Вы бліскуча прайшлі першае выпрабаванне, і зараз нам трэба высветліць, куды рушым далей. З гэтага моманту мы пачынаем самастойна складаць карту падарожжа. Вызначыць першы пункт падарожжа нам дапамогуць боты-скараходы, якія падарыў нам дзядуля Фразені. (Настаўнік дастае і дэманструе вучням боты.) У гэтых ботах ляжаць малюнкi, якія падкажуць вам, куды перанясучь нас боты-скараходы.

Вучні па чарзе выходзяць да дошкі і дастаюць з ботаў малюнкi ляшчыны і яе плодоў, рэпы, травы, кустоў, асіны, маку, ліпы, розных ягад (чарніцы, парэчкі, агрэст і іншыя ягады на адным малюнку), называюць прадметы на малюнках.

— Як можна назваць усе прадметы адным словам? (Расліны.) Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі адбудзецца знаёмства на ўроку? Размясціце адпаведны малюнак на першым фрагменце карты (**гл. дадатак**).

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якая назва расліны ўваходзіць у склад фразеалагізма? (Арэх.)

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі аднаго поля ягады, раскусіць арэшак, заламаць асінку, глядзець у кусты, таўчы мак, цішэй вады і ніжэй травы, абадраць як ліпку, хоць рэпу сей. Замест слоў ягады, арэшак, асіна, куст, мак, трава, ліпа, рэпа на картках намаляваны адпаведныя малюнкi.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Якое слова вы прачыталі ў квадраціках зверху ўніз? (Ліпка.) Ці ведаеце вы, што абазначае вобразны выраз абадраць як ліпку?

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Вы ўжо чулі фразеалагізм да апошняй ніткі. Калі гавораць, што чалавек прамок да апошняй ніткі? (Вучань, які правільна даў адказ на пытанне, атрымлівае картку з літарай **м**.) Калі гавораць, што чалавека абадралі як ліпку (да апошняй ніткі)? (Вучань, які правільна даў адказ на пытанне, атрымлівае картку з літарай **а**.) Успомніце казку Аляксея Талстога

“Залаты ключык, або Прыгоды Бураціна”. Хто ашукаў Бураціна і забраў у яго грошы? Дапоўніце сказ патрэбным фразеалагізмам:

Ліса Аліса і кот Базіліа абадралі Бураціна ... (*як ліпку, да апошай ніткі*).

Вучань, які правільна даў адказ на пытанне, атрымлівае картку з літарай **к**.

З літар на картках складаецца слова *мак*.

— Успомніце і адкажыце, што абазначае фразеалагізм *таўчы вадугу*. Як вы думаеце, што можа абазначаць вобразны выраз *таўчы мак*?

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Як паводзяць сябе ў паветры камары ў цёплае надвор’е. (*Мітусяцца ў паветры клубком*.) Якім вобразным выразам апісваюцца паводзіны камароў? Якія яшчэ прыкметы цёплага надвор’я вам вядомы? (*Жабкі гучна квакаюць — да яснага надвор’я. Салаўі спяваюць усю ноч — да сонечнага надвор’я. Павук пляце павуціну — да яснага дня*.)

Вучням раздаюцца карткі з вершам З. Біралы “Лянота і ахвота” (**гл. дадатак**).

— У капусце шмат гусей,
прагані іх, Аляксеі!

— Мамка, мамка, не магу,
я скалоў на прут нагу.

— Вымый шыю, Аляксеі!

Бо на ёй хоць рэпу сей.

— Мамка, не магу ступіць,
я ж кажу, нага баліць.

— Можа, сходзіш, мой сыноч,
па цукеркі ў ларок?

— У ларок пайсці гатоў!

Колькі мне дасі рублёў?

На дошцы запісаны словы: *лянівы, працавіты, чэсны, падманшчык, неахайны (мурза), акуратны, чысцёха*.

— Падбярыце словы, якія падыходзяць для характарыстыкі хлопчыка. Свой адказ пацвердзіце радкамі з верша. Які вобразны выраз выкарыстаў аўтар для таго, каб паказаць неахайнасць хлопчыка? (*Хоць рэпу сей*.)

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Вучні ўспамінаюць фразеалагізмы, з якімі пазнаёміліся на занятках: па чарзе выходзяць да дошкі і дастаюць з ботаў карткі са значэннем фразеалагізма, зачитваюць уголос значэнне, знаходзяць і паказваюць картку з патрэбным фразеалагізмам на дошцы.

— Звярніцеся яшчэ раз да складзенай намі карты далейшага падарожжа. Пакажыце той пункт падарожжа, у якім мы сёння аказаліся. Што аб’ядноўвае ўсе названыя вамі толькі што фразеалагізмы? (*У іх склад уваходзяць назвы раслін*.) Падпішыце малюнак на карце словам “*расліны*”. Сёння вам удалося раскусіць арэшак, што прапанаваў Фразеня. На наступных занятках вызначым далейшы кірунак руху па краіне знаёмых незнаёмагаў.

Заняткі 19

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы раслін; замацоўваць уменні знаходзіць іх у кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх выразы, блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: малюнак падобных адзін на аднаго людзей; карткі са словамі-падказкамі; “чарадзейныя боты”; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— 3 якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся на папярэдніх занятках? Сёння мы “саставім” гербарый з тых раслін, назвы якіх уваходзяць у склад вобразных выразаў, а таксама вызначым далейшы кірунак руху па краіне знаёмых незнаёмцаў.

II. Паўтарэнне.

Гульня “Знайдзі пару”

Кожны вучань атрымлівае картку (**гл. дадатак**). Потым вучні аб’ядноўваюцца ў пару: у аднаго — вобразны выраз, а ў другога — тлумачэнне яго значэння. Праводзіцца праверка.

аднаго поля ягады	вельмі падобныя адзін на аднаго
дасталася на арэхі	дасталася здорава, як след
раскусіць арэшак	адолець штосьці цяжкае, вырашыць нейкае складанае пытанне
заламаць асінку	прыняць цвёрдае рашэнне, даць абяцанне не рабіць чагосьці
глядзець у кусты	палохаючыся, старацца ўхіліцца ад адказнасці, ад справы
цішэй вады і ніжэй травы	вельмі пакорлівы, сарамлівы, ціхі; такі, што трымаецца непрыкметна, нясмела
таўчы мак	мітусіцца ў паветры клубком (пра камароў, мошак)
хоць рэпу сей	вельмі брудныя (рукі, ногі, вушы)
абадраць як ліпку	абабраць поўнасцю, начыста

Выкананне задання 1 у сшытку.

— 3 выдзеленых літар складзіце слова-падказку, якое дапаможа вызначыць далейшы кірунак руху. (*Чарвяк.*)

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Які з вобразных выразаў мае значэнне “*вельмі брудныя*” (“*мітусіцца ў паветры клубком*”)? Якая назва жывёлы сустрэлася ў сказах? (*Камар.*) Гэта яшчэ адно слова-падказка.

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Што аб’ядноўвае словы *цеста* і *боты*? (*Яны ўваходзяць у склад блізкіх па значэнні вобразных выразаў.*) Які вобразны выраз вы не абвялі? (*3 іншага цеста спечаныя.*) Ён з’яўляецца супрацьлеглым па значэнні да абведзеных вамі фразеалагізмаў. Пра чалавека, зусім непадобнага на іншых па характары, гавораць з *іншага цеста спечаны*. Назва якога чарадзейнага падарунка, што дастаўся нам ад сваякоў Фразені, сустрэлася ў фразеалагізмах практыкавання? (*Боты.*)

3 выдзеленых літар складзіце слова-падказку, якое дапаможа вызначыць далейшы кірунак руху. (*Заяц.*) Выява чорнага зайца змешчана на гербе гарадскога пасёлка Копысь (*настаўнік вывешвае на дошку адпаведны герб (гл. **дадатак**).*) Тут знаходзіцца замчышча “*Пятроўскі вал*”; побач з пасёлкам знаходзіцца дача беларускага паэта Янкі Купалы — *Ляўкі*.

Настаўнік складае ў чарадзейны бот карткі-падказкі з малюнкамі зайца, камара, чарвяка.

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Які фразеалагізм блізкі па значэнні да вобразнага выразу *мухі не пакрыўдзіць/глядзеццэ у кусты*? (*Цішэй вады і ніжэй травы/ азіраецца на кусты.*) Якая назва жывёлы сустрэлася ў фразеалагізмах? (*Муха.*) Гэта яшчэ адно слова-падказка.

Выкананне задання 5 у сшытку.

— Якім фразеалагізмам замянілі выдзеленае спалучэнне слоў у першым (другім) сказе? (*Раскусіла арэшак/дастанецца на арэхі.*) Якая назва птушкі сустрэлася ў сказах? (*Вераб’і.*)

Гэта яшчэ адно слова-падказка. (*Настаўнік дэманструе картку з запісаным словам і кладзе яе ў бот.*)

Выкананне задання 6 у сшытку.

— Прачытайце выпраўленыя фразеалагізмы. 3 выдзеленых літар складзіце слова-падказку. (*Бабёр.*)

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Мы ўспомнілі ўсе вядомыя нам фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы раслін. Засталася высветліць, куды рушым далей у падарожжы па краіне знаёмых незнаёмцаў. Спадзяюся, ніхто з вас не азіраецца на кусты. Зможаце раскусіць яшчэ адзін арэшак? Тады назавіце словы-падказкі,

якія мы паклалі ў чарадзеіныя боты-скараходы. Назавіце іх адным словам. *(Жывёла.)*

Настаўнік дастае з бота малюнак, на якім уся жывёла знаходзіцца побач. Вучні наклеіваюць гэты малюнак на карту.

— Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі мы пазнаёмімся на наступных занятках? Які фразеалагізм са словам — назвай жывёлы вы ўжо пачулі сёння на занятках? *(Мухі не пакрыўдзіць.)* Пра якога чалавека так гавораць? Якія яшчэ блізкія па значэнні вобразныя выразы выкарыстоўваюць для апісання вельмі сарамлівага, ціхага чалавека? *(Цішэй вады і ніжэй травы; вады не замуціць.)*

Заняткі 20

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы жывёлы (*чарвяк, муха, рыба, камар, рак*); патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць падбіраць да фразеалагізмаў выразы, блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў *чарвяк, муха, рыба, камар, рак* змешчаны малюнкi; малюнкi мухі, рыбы, камара, рака, бабра, вавёркі, ваўка, вераб'я, зайца; карткі з вершам; сшытак на друкаванай аснове.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Паважаныя падарожнікі, паглядзіце на карту. Які пункт падарожжа мы ўжо наведалі, з якімі фразеалагізмамі пазнаёміліся? Назавіце некаторыя з гэтых фразеалагізмаў. Куды мы рушым далей, з якімі фразеалагізмамі пазнаёмімся сёння на занятках? Падпішыце малюнак на карце словамі “жывёла”. Успомніце, які чарадзеіны падарунак зрабіў для вас тата Фразені. (*Ён злавіў для нас залатую рыбку.*) Сёння рыбка трапіла да нас на заняткі. (*Настаўнік дэманструе малюнак або цацку рыбка.*) Яна дапаможа нам у падарожжы і, магчыма, выканае адно ваша жаданне.

II. Паўтарэнне.

— З некаторымі фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы жывёлы і аднакаранёвыя да іх словы, вы ўжо знаёміліся на занятках. Выкананне задання 2 у сшытку.

— Патлумачце значэнне тых фразеалагізмаў, што вы не абвясцілі. (*Упарта.*)

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

— Залатая рыбка падкажа, якія фразеалагізмы падрыхтаваў для нас Фразеня. Якімі жывёлінамі харчуюцца драпежныя рыбы?

Настаўнік выслухоўвае адказы вучняў і паказвае адпаведныя малюнкi.

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі *лавіць мух, як рыба ў вадзе, як рыба, камар носа не падточыць, чарвяк грызе, дзе ракі зімуюць, замарыць чарвячка, калі рак на гары свісне, як рыбе парасон*. Замест слоў *муха, рыба, камар, чарвяк, рак* на картках намаляваны адпаведныя малюнкi.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якое слова вы прачыталі ў квадраціках зверху ўніз? (*Чарвячок.*) Ці ведаеце вы, што абазначае вобразны выраз *замарыць чарвячка*?

Выкананне заданняў 3 і 4 у сшытку.

На кожную парту раздаюцца карткі з вершам А. Дзеружынскага “Футбалісты” (**гл. дадатак**).

— Прачытайце верш. Які настрой перадаеца ў ім: сур’ёзны ці жартоўны? Чым гулялі хлопчыкі ў футбол? Чаму на гэта пагадзіўся Міша? Падкрэсліце фразеалагізм, які сустраўся ў вершы. Якім блізім па значэнні вобразным выразам можна яго замяніць? Перачытайце верш, замяніўшы фразеалагізм на блізікі па значэнні.

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках?

Настаўнік размяшчае карткі (**гл. дадатак**) з дэфармаванымі фразеалагізмамі насупраць адпаведных запісаў на дошцы:

зусім не патрэбны;

упарта;

вельмі свабодна, натуральна і проста;

праяўляць няўважлівасць, рассяянасць;

нельга прычапіцца да чаго-небудзь;

хтосьці моцна непакоіцца, сумняваецца ў чым-небудзь;

злёгка перакусіць, спехам прагнаць голод;

пазнаць, што такое сапраўдная кара, суровае пакаранне;

ніколі ці невядома калі.

— Прачытайце. Ці ўсе словы ў фразеалагізмах знаходзяцца на сваім месцы? Як сказаць правільна? (*Вучні па чарзе аднаўляюць фразеалагізмы. Настаўнік прымацоўвае да карткі з дэфармаваным фразеалагізмам адпаведны малюнак*). Я бачу, што вы ўжо адчуваеце сябе ў краіне знаёмых незнаёмцаў як рыба ў вадзе. Пeralічыце яшчэ раз тых жывёлін, назвы якіх сустраліся ў фразеалагізмах. (*Дзеці называюць словы, настаўнік вывешвае адпаведныя малюнкi.*) А хто быў вельмі ўважлівы на занятках і можа пералічыць яшчэ некалькі жывёлін, назвы якіх сустраліся ў блізкіх па значэнні фразеалагізмах?

Калі вучні называюць сабаку, варону, настаўнік просіць назваць адпаведныя фразеалагізмы: *як сабаку пятая нага, лічыць варон*. Калі вучні не могуць прыгадаць жывёлу і адпаведныя фразеалагізмы, настаўнік просіць успомніць блізкія па значэнні вобразныя выразы да фразеалагізмаў *лавiць мух, як рыбе парасон*, а потым вылучыць у іх словы — назвы жывёлы.

— Але гэта яшчэ не ўсе жывёліны, што “жывуць” у фразеалагізмах. Хочаце даведацца, якія яшчэ назвы жывёлы сустракаюцца ў вобразных выразях? Залатая рыбка выканае ваша жаданне.

Настаўнік вывешвае на дошку малюнкi бобра, вавёркі, ваўка, вераб’я, зайца. Вучні хорам называюць жывёлін, адлюстраваных на малюнках.

— З самімі фразеалагізмамі мы пазнаёмімся на наступных занятках. Зараз час развітвацца. Да сустрэчы!

Заняткі 21

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы жывёлы (*бабёр, вавёрка, воўк, верабей, заяц, варона*); патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць падбіраць да фразеалагізмаў выразы, блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі; тры наборы слоў, з якіх можна скласці блізкія па значэнні фразеалагізмы; сшытак на друкаванай аснове; малюнкi жырафы, віл, ваўка, вароны, вераб'я, бабра, вавёркі, зайца; фішкі; аркушы з вершамі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Паважаныя падарожнікі па краіне знаёмых незнаёмцаў, на вашым шляху сустрэлася наступнае пасланне. Расшыфруйце яго.

На дошцы змешчаны рэбус:

— Чаму ў пасланні ўзгадваецца жывёла?

II. Паўтарэнне.

Клас дзеліцца на тры групы. За дзве мініуты кожнай групе трэба прыгадаць і запісаць на аркушы паперы як мага больш фразеалагізмаў са словамі — назвамі жывёлы. Потым групы па чарзе называюць па адным фразеалагізме. Тая група, якая не можа назваць фразеалагізм, выбывае. Перамагае група, якая назвала фразеалагізм апошняй.

Кожнай групе раздаецца і канверт з карткамі, на якіх запісаны словы. Вучням трэба скласці з асобных слоў фразеалагізмы.

1-я група. Як, рыбе, патрэбнае, парасон; не, вады, замуціць; сцяна, маўчаць, як.

2-я група. Як, патрэбнае, снег, леташні; не, мухі, пакрыўдзіць; ў, маўчаць, рот, вады, як, набраўшы.

3-я група. Як, патрэбнае, пятая, сабаку, нага; ніжэй, цішэй, і, вады, травы; як, маўчаць, рыба.

Пасля вучні трох груп зачитваюць фразеалагізмы. Звяртаецца ўвага на тое, што групы складалі блізкія па значэнні вобразныя выразы.

На кожную парту раздаецца набор фішак. На адным баку фішкі запісаны фразеалагізм (*лавіць мух, як рыба ў вадзе, маўчаць як рыба, камар носа не падточыць, чарвяк грызе, пазнаць дзе ракі зімуюць, замарыць чарвячка, калі рак на гары свісне, як рыбе парасон, мухі не пакрыўдзіць*), на другім — расшыфравана яго значэнне. Гульня арганізоўваецца ў парах. Інструкцыя па арганізацыі гульні прапанавана ў занятках 8.

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якія словы — назвы жывёлы сустрэліся ў сказах? (*Варона, воўк.*)

Настаўнік паказвае адпаведныя малюнкi, потым кладзе малюнак ваўка на стол, а на дошцы прапановуе схему:

белая

пужаная

— Ці бываюць вароны белыя? А якую варону называюць пужанай? Гэтыя выразы маюць не толькі прамое значэнне, але і вобразнае. Як вы думаеце якое?

Выкананне задання 2 у сшытку.

Праводзіцца фронтальная праверка выканання задання.

— Сапраўды, чалавека, вельмі непадобнага на іншых людзей сваімі паводзінамі ці знешнім выглядам, не такога, як усе, называюць белай варонай. А залішне асцярожнага чалавека, які з-за перажытых выпрабаванняў баіцца нават таго, што не пагражае яму небяспекай, называюць пужанай варонай.

На дошцы запісана прыказка. Фразеалагізм у прыказцы прыкрыты палоскай паперы:

і куста баіцца.

— Дапоўніце прыказку патрэбным фразеалагізмам. (*Пужаная варона і куста баіцца.*) Чаму так гавораць?

На кожную парту раздаюцца аркушы з вершам М. Дуксы “Белая варона” (*гл. дадатак*).

— Каму выказвае словы падтрымкі аўтар? Чаму яго сябрука клічуць белай варонай? Знайдзіце і падкрэсліце ў вершы значэнне гэтага фразеалагізма. Які вобразны выраз падказаў вам, што хлопчык робіць усё так, як лічыць правільным, што ён не выконвае бяздумна чужую волю? (*Не скача пад нейчую дудку.*) Абвядзіце гэты вобразны выраз. Чаму вельмі важна мець сваё меркаванне па розных пытаннях і ўмець адстойваць яго?

Вучням раздаюцца карткі з вершам І. Муравейкі “Сымон” (*гл. дадатак*).

— Падкрэсліце фразеалагізм, які сустрэўся ў вершы. Якое значэнне ён мае? Якім блізім па значэнні вобразным выразам можна яго замяніць?

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Мы з вамі прыгадалі сёння на занятках назву яшчэ адной жывёлы. (*Настаўнік дэманструе малюнак ваўка.*) Ці ведаеце вы, што агульнага ў ваўка і вераб’я? А што агульнага ў старога ваўка і старога вераб’я? Сёння Фразеня раскажа вам, што аб’ядноўвае вобразныя выразы *стары воўк і стары верабей*. Ён даслаў нам ліст (*настаўнік дэманструе яго і зачытвае*).

Вобразны выраз “стары верабей” узнік з прыказкі “Старога вераб’я на мякіне не правядзеш”, што характарызуе вельмі вопытнага, спрактыкаванага чалавека, падобнага на старога вераб’я, які лёгка можа адрозніць зерне ад мякіны (адходаў). Такую ж характарыстыку чалавеку дае фразеалагізм “стары воўк”.

— Якое значэнне маюць фразеалагізмы *стары верабей і стары воўк*?

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі як *бабёр плача, як вавёрка ў коле круціцца, гнацца за двума зайцамі, воўк дарогу перабег*. Замест слоў *бабёр, вавёрка, воўк, заяц* на картках намалюваны адпаведныя малюнкi.

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Якое слова вы прачыталі ў квадраціках зверху ўніз? (*Заяц.*) У якім фразеалагізме сустракаецца гэтае слова? Дапоўніце гэтым фразеалагізмам прыказку.

На дошцы запісана прыказка:

пагонішся — ніводнага не зловіш.

Вучні аднаўляюць дэфармаваную прыказку і тлумачаць яе значэнне.

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках?

Гульня “Аднаві фразеалагізмы”

На дошцы вывешваюцца карткі з часткамі фразеалагізмаў (*гл. дадатак*). На кожную парту раздаюцца малюнкi вераб’я, бобра, вавёркі, ваўка, зайца або вароны. Вучні ў парах вырашаюць, якую картку на дошцы трэба дапоўніць тым малюнкам, што ў іх аказаўся, успамінаюць значэнне адпаведнага фразеалагізма. Потым кожная пара па чарзе выходзіць да дошкі, размяшчае малюнак на адпаведнай картцы і тлумачыць значэнне адноўленага фразеалагізма.

— Назавіце сярод састаўленых фразеалагізмаў блізкія па значэнні. (*Стары воўк, стары верабей, стрэляны верабей, стрэляны воўк.*) Я рада, што вы аказаліся стрэлянымі вераб’ямі і паспяхова справіліся з усімі заданнямі. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 22

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы жывёлы; замацоўваць уменні знаходзіць іх ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: пазлы; карткі са значэннямі фразеалагізмаў; сшытак на друкаванай аснове; малюнкi залатой рыбкі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Сёння Фразеня запрашае нас на экскурсію. А вось куды адбудзецца экскурсія, вы даведаецеся, калі выканаеце першае заданне Фразені.

Гульня “Збяры пазл”

Работа арганізуецца ў парах. Настаўнік раздае на кожную парту канверт з часткамі пазлаў (**гл. дадатак**). Пасля таго як вучні збяруць пазлы, праводзіцца фронтальная праверка.

— Складзіце са складоў слова. (*Запаведнік.*) Куды адбудзецца экскурсія сёння на занятках? (*У запаведнік.*) Якія запаведнікі ёсць у Беларусі? (*Бярэзінскі біясферны запаведнік (гл. дадатак).*) Так, але сёння мы трапім не ў звычайны запаведнік, а ў чароўны. Там жывуць звяры з фразеалагізмаў. Мы пашукаем іх, “сфатаграфіруем” і размесцім гэтыя “фотаздымкі” ў нашых сшытках. Жадаю, каб вам воўк дарогу перабег у час экскурсіі. Што абазначае гэтае пажаданне?

Выкананне задання 1 у сшытку.

II. Паўтарэнне.

Выкананне задання 2 у сшытку.

Пасля самастойнага выканання задання вучнямі праводзіцца калектыўная праверка.

На дошцы змяшчаюцца карткі са значэннямі фразеалагізмаў:

Назад не вернеш, безнадзейныя пошукі.

Доўга і жаласліва.

У пастаянных занятках, клопаце.

Брацца адразу за дзве справы.

— Прачытайце самі сабе значэнні фразеалагізмаў, запісаныя на картках. Якім словам дапоўнілі першы (2–4-ты) фразеалагізм? (*Ваўка, вавёрка, бабёр, зайцамі.*) На якой картцы запісана яго значэнне?

Адзін вучань выходзіць да дошкі, выбірае патрэбную картку і зачытвае значэнне фразеалагізма.

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Ці ведаў коцік значэнне вобразнага выразу *дзе зімуюць ракі*? Чаму вы так вырашылі? Якая назва жывёлы сустрэлася ў фразеалагізме?

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Якога чалавека характарызуе прыказка: вопытнага ці занадта асцярожнага?

Вучні працуюць у парах на картках.

— Дапоўніце патрэбнымі словамі — назвамі жывёлін наступныя фразеалагізмы:

лавіць _____, замарыць _____

стрэляны _____, грызе _____

— Замяніце выдзеленыя спалучэнні слоў у сказах фразеалагізмамі, якія падыходзяць па сэнсе.

1) Пячэння засталася няшмат, але Аленцы хапіла, каб **злёгка перакусіць**.

2) За рамонт Андрэйкавага веласіпеда ўзяўся тата, **вопытны чалавек** у гэтай справе.

3) Мама бачыла, што перад паходам Іна **моцна непакоіцца і сумня-ваецца ў нечым**. Яна вырашыла пагаварыць з дачкой.

Якія сказы ў вас атрымаліся?

Вучні працуюць самастойна на картках.

— Дапішыце патрэбнае слова ў блізкія па значэнні фразеалагізмы.

як сабаку пятая нага — як _____ парасон

як вады ў рот набраўшы — як _____

як дома — як _____ у вадзе

— Зафарбуйце алоўкам чырвонага колеру выразы, якія маюць значэнне “зусім не патрэбны”. Зафарбуйце алоўкам жоўтага колеру выразы, якія маюць значэнне “вельмі свабодна”.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Настаўнік высвятляе, якія вучні не дапусцілі ніводнай памылкі пры выкананні заданняў.

— Вы выканалі заданне так, што *камар носа не падточыць*. Якое значэнне мае гэты вобразны выраз? (*Нельга прычапіцца да чаго-небудзь*.)

За работу вучні атрымліваюць малюнкi залатых рыбак.

На аркушы паперы вучні запісваюць той фразеалагізм, які першы прыпомніўся. Сумесна з настаўнікам падлічваецца колькасць аднолькавых фразеалагізмаў. Называецца найбольш запамінальны.

Заняткі 23

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы *лес, мора, неба, рака, гара, зямля*; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў *лес, мора, неба, рака, гара, зямля* змешчаны адпаведныя малюнкi; сшытак на друкаванай аснове; малюнкi гіры, імху, геаграфічнай карты.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— На папярэдніх занятках мы паўдзельнічалі ў “фотапаляванні”. Які фразеалагізм аказаўся самым запамінальным? Якое ён мае значэнне? Назва якой жывёлы прыгадваецца ў ім? Зараз трэба высветліць, куды мы рушым далей у падарожжы па краіне знаёмых незнаёмцаў. Фразеня падрыхтаваў для вас загадкі і рэбусы. Калі вы адгадаеце іх, то даведаецеся пра наступны пункт падарожжа.

1) Глянуў Воўка

у акно —

там

сіняе палатно

у белы гарошак.

Зарабі хоць кішэню грошай,

не купіш яго ўсё адно. **(Неба і зоркі)**

У. Карызна

2) Бяжыць у аглоблях кабыла,

спіна яе ўся ў мыле,

бяжыць і бяжыць

каля вёскі.

Ні сена ў яе,

ні павозкі. **(Рака і берагі)**

У. Карызна

— Падбярэце сінонімы да слова *гай* (*лес, бор, пушча*).

Разгледзьце фотаздымкі славутасцяў Беларусі. Назвіце населеныя пункты, у якіх яны знаходзяцца. (*Гродна, Мір.*) Разгадайце рэбусы.

1, 6, 2, 6

(гара)

3) Усіх корміць і поіць,

не стаіць на месцы,

ды сама ніколі

не папросіць есці. **(Зямля)**

У. Карызна

4) Як дзяўчынкі,

ля варот

водзяць дрэвы

карагод.

Гурт бярозак,

адгадай,

што за назву мае? **(Гай)**

У. Мазго

I = O

A

(мора)

— Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі хоча пазнаёміць нас Фразеня? (*Фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы геаграфічных аб'ектаў. Настаўнік дэманструе вучням чарадзейны бот, дастае з яго малюнак, які адпавядае наступнаму пункту на карце падарожжа.*) Менавіта сюды нас даставяць чарадзейныя боты-скараходы. Наклейце адпаведны малюнак (*малюнак геаграфічнай карты Беларусі*) на карту падарожжа, якую пачалі складаць раней.

II. Знаёмства з новым матэрыялам.

На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі *на лес гледзячы, варочаць горы, зорак з неба не хапае, як скрозь зямлю праваліўся, як у лесе, малочныя рэкі з кісельнымі берагамі, не за гарамі, як гром сярод яснага неба, дастаць са дна мора, на сёмым небе*. Замест слоў *лес, мора, неба, рака, гара, зямля* на картках намалёваны адпаведныя малюнкi.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якое слова вы прачыталі ў квадраціках зверху ўніз? (*Малочны.*) Якое слова склалі з падкрэсленых літар? (*Рэкі.*) Ці бываюць рэкі малочныя? Як вы думаеце, што можа абазначаць выраз *малочныя рэкі з кісельнымі берагамі*?

Вучні выконваюць заданне на картках.

— Прачытайце тэкст (**гл. дадатак**). Адкуль узнік выраз “малочныя рэкі з кісельнымі берагамі”? Якое жыццё ён апісвае?

“Малочныя рэкі з кісельнымі берагамі” — так казалі нашы продкі, калі жыццё было добрым, усяго хапала. Чаму ж менавіта гэтыя вобразы? Яны прыйшлі з народнай казкі, у якой апісвалася прывольнае жыццё: рэкі цяклі малочныя, берагі былі кісельныя, а на палях ляталі смажаныя курапаткі.

Паводле М. Прохар

— Ці пацвердзіліся нашы меркаванні?

— Як вы думаеце, што можа абазначаць выраз *не за гарамі*? (Вучні выказваюць свае меркаванні.) Фразеня дае вам падказку: гэты выраз блізкі па значэнні да вядомых вам *на носе і на парозе*.

Выкананне заданняў 2–3 у сшытку.

Вучні выконваюць заданне на картках.

Прачытайце тэкст (**гл. дадатак**).

Паляўнічыя дасталі з рукавоў абед і перакусваюць. Тут жа круцяцца іх сабакі. Гутарка зайшла пра зайцоў.

— Што заяц — баязлівец! Ніякага розуму! Яго толькі доўгія ногі ратуюць ад смерці.

— Усякія сустракаюцца.

— Ці не думаеш ты, што зайцы таксама хітрыя бываюць?

— Адзін бяляк усю восень мяне **за нос вадзіў**... Раніцай, як толькі пачынала дзень, быў я ў лесе. Сляды ў такі час свежыя яшчэ. Не паспееш у кусты ўвайсці, як сабачы брэх застаўляе сэрца біцца хутчэй. Майго сабаку ты добра ведаеш: гадзінамі можа ганяць звера. А тут канфуз з ім выходзіў:

не зробіць круга — і губляе след. Бяляк **як скрозь зямлю правальваўся**.
Доўга я таптаўся ў тым лесе, ды ні з чым ішоў другога зайца шукаць.

Паводле В. Гурскага

Якія фразеалагізмы выкарыстаў аўтар для характарыстыкі хітрасці зайца? Падкрэсліце вобразны выраз, блізкі па значэнні да фразеалагізма **як у ваду кануў**. Як ахарактарызаваў зайцоў адзін з паляўнічых? Чаму не пагадзіўся з ім іншы?

Злучыце вобразныя выразы з іх значэннем:

як скрозь зямлю правальваўся

нечакана знікаў так, што і не знойдзеш

падманваў

за нос вадзіў

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках? (*У склад якіх уваходзяць словы **лес, мора, неба, рака, гара, зямля.***) Фразеня падрыхтаваў вам яшчэ адно незвычайнае заданне, каб праверыць, ці запамнілі вы гэтыя выразы, ці можаце адпраўляцца ў падарожжа далей.

Вучні аб'ядноўваюцца ў чатыры групы. Настаўнік раздае карткі з фразеалагізмамі і чытае іх значэнні. Задача вучняў — размясціць фразеалагізмы ў тым парадку, у якім узгадваліся іх значэнні.

- 1) зусім нечаканы, раптоўны (*як гром сярод яснага неба*);
- 2) быць бязмерна шчаслівым, вельмі задаволеным (*быць на сёмым небе*);
- 3) выконваць празмерна вялікую работу, справу (*варочаць горы*);
- 4) мае сярэднія здольнасці, не вылучаецца незвычайным талентам, розумам (*зорак з неба не хапае*);
- 5) вырасці вельмі хутка і значна па вышыні (*на лес глядзячы*);
- 6) у самы бліжэйшы час наступіць (*не за гарамі*);
- 7) прывольнае, забяспечанае жыццём (*малочныя рэкі з кісельнымі берагамі*);
- 8) у поўным няведанні (*як у лесе*);
- 9) нечакана прапаў, знік так, што і не знойдзеш (*як скрозь зямлю праваліўся*);
- 10) даставаць пры любых умовах, любым спосабам і абавязкова (*даставаць са дна мора*).

— Вы справіліся з усімі заданнямі. Спадзяюся, сярод вас няма тых, хто адчувае сябе як у лесе. Я ад гэтага на сёмым небе! Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 24

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы геаграфічных аб’ектаў; замацоўваць уменні знаходзіць фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі-пазлы з сінанімічнымі фразеалагізмамі; часткі казначай карты; сшытак на друкаванай аснове; зоркі з запісанымі на іх фразеалагізмамі і часткамі паслання.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Сёння мы даведаемся, як выглядае карта краіны знаёмых незнаёмцаў і дзе на карце знаходзіцца дом Фразені. Як бы ні было складана, дастанем карту са дна мора. Як вы думаеце, мы на самай справе будзем спускацца на дно мора? Якое значэнне мае вобразны выраз *са дна мора*? (Пры любых умовах і абавязкова.)

II. Паўтарэнне.

Гульня “Знайдзі сінонімы”

На кожную парту раздаюцца часткі пазлаў (гл. **дадатак**), якія можна злучыць у пары. На парных пазлах запісаны сінанімічныя фразеалагізмы. Вучні складаюць часткі пазлаў. Калі пара састаўлена правільна, атрымліваецца малюнак, які ілюструе значэнне сінанімічных фразеалагізмаў.

— Якія назвы геаграфічных аб’ектаў уваходзяць у склад гэтых фразеалагізмаў? (*Горы, зямля, мора, неба.*)

Калі вучні называюць гэтыя словы, настаўнік вывешвае на дошку часткі карты, на якой адлюстраваны адпаведныя аб’екты.

У чатыры куткі класа развешваюцца малюнкi лесу, зорак, ракі, неба. На кожную парту раздаюцца карткі з адным дэфармаваным фразеалагізмам: *на сёмым лесе, раку з неба не хапае, на раку гледзячы, як у рацэ, малочныя зоркі з кісельнымі берагамі.*

Вучні чытаюць спалучэнне слоў, знаходзяць памылку і аднаўляюць фразеалагізм. Потым падыходзяць да таго малюнка ў класе, на якім адлюстраваны геаграфічны аб’ект, назва якога сустрэлася ў выпраўленым фразеалагізме. Вучні збіраюцца ў чатыры групы, калектыўна тлумачаць значэнне адноўленага фразеалагізма, называюць яго і тлумачаць значэнне астатнім вучням класа. Настаўнік вывешвае на дошку часткі карты, на якой адлюстраваны рака, зоркі, лес.

Настаўнік чытае вучням значэнні фразеалагізмаў, з якімі яны працавалі, калі гулялі ў гульнію “Знайдзі сінонімы”, вучні ў групах успамінаюць і называюць патрэбныя сінанімічныя фразеалагізмы. За кожны правільны адказ група атрымлівае фішку. Удзельнікі каманды-пераможцы выходзяць да дошкі і складаюць карту краіны знаёмых незнаёмцаў.

Выкананне задання 1 у сшытку.

Настаўнік раздае вучням малюнак казачнай карты з гарамі, ракой, лесам, зоркамі на небе (**гл. дадатак**).

— Якім словам дапоўнілі фразеалагізм пад лічбай 1 (2–6)? Абвядзіце малюнак гор, лесу, зафарбуйце ў блакітны колер неба, у карычнены колер — зямлю, абвядзіце малюнак ракі, хваль на моры. Мы намалювалі карту і часткова расфарбавалі яе. Засталося да канца расфарбаваць усе аб’екты на карце і намалюваць на ёй дом Фразені.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Якая назва геаграфічнага аб’екта ўваходзіць у склад фразеалагізма, што сустраўся ў вершы? Як называецца самая высокая кропка Беларусі? (*Гара Дзяржынская.*) Якая яе вышыня? (*345 м над узроўнем мора.*) Расфарбуйце горы на карце ў колеры восені.

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Як вы думаеце, які з гэтых фразеалагізмаў блізкі па значэнні да вобразнага выразу *залатыя горы*? (*Малочныя рэкі з кісельнымі берагамі.*) Чаму вы так лічыце? Расфарбуйце раку і мора на карце ў сіні колер.

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Сапраўды, выраз *хапаць зоркі з неба* мае значэнне “здзяйсняць што-небудзь выдатнае, выключнае”. Якую назву колеру можна скласці з выдзеленых літар? (*Жоўты.*) Назва якога нябеснага цела сустралася ў супрацьлеглых па значэнні фразеалагізмах? (*Зорка.*) Зафарбуйце зоркі на карце жоўтым колерам, а лес — зялёным колерам.

— Карту мы расфарбавалі, засталася высветліць, дзе на карце знаходзіцца дом Фразені. Для гэтага трэба расшыфраваць яго пасланне. Наша дошка на хвілінку ператвараецца ў зорнае неба. Мы будзем хапаць зоркі з неба.

Настаўнік развешвае на дошцы малюнкi зорак, на якіх запісаны фразеалагізмы (**гл. дадатак**). Задача вучняў — патлумачыць значэнне кожнага фразеалагізма. Калі даецца правільнае тлумачэнне, настаўнік пераварочвае картку з зоркай, на адваротным баку карткі адкрываецца частка паслання.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Вы “схапілі” зоркі з неба — растлумачылі значэнні ўсіх фразеалагізмаў. Зараз прачытайце і расшыфруйце пасланне Фразені. (*Вучні чытаюць тэкст паслання.*) Пакажыце месца на карце, дзе знаходзіцца дом Фразені. (*Дзеці знаходзяць месца паміж лесам, гарамі і ракой.*) Намалюйце домік на гэтым месцы на карце.

— Карта краіны знаёмых незнаёмцаў гатова. Надышоў час адпачыць і набрацца сіл. Не за гарамі працяг чарадзейнага падарожжа.

Заняткі 25

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы з’яў прыроды; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі, на якіх замест слоў *дождж, вецер, гром, хмары, снег* змешчаны адпаведныя малюнкi; сшытак на друкаванай аснове; чарадзейныя боты; прадметныя малюнкi з’яў прыроды.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— На мінулых занятках мы склалі карту краіны знаёмых незнаёмцаў. Які фразеалагізм аказаўся для вас самым запамінальным? Якое ён мае значэнне? (*Вучні называюць па адным устойлівым выразе і тлумачаць яго значэнне.*) Зараз трэба высветліць, куды рушым далей у падарожжы. Фразеня падрыхтаваў для вас загадкі. Калі вы адгадаеце іх, то даведаецеся пра наступны пункт падарожжа.

1) Моцна хмару страсянуў —
нават дождж з яе лінуў!
Учыніў на ёй пагром.
Вось такі ён грозны ... (**гром**).

С. Быкава

2) Хто аблокі век ганяе
і вандруе па планеце?
А з лістотай хто гуляе?
Здагадаўся? Гэта ... (**вецер**).

С. Быкава

3) Мокры цыбач
праляцеў наўскач,
лёг на сенажаць —
яго й не відаць. (**Дождж**)

У. Карызна

4) Белізною, нібы соллю,
усё наўсцяж ён укрывае,
беліць грады, луг і поле,
дрэвы ў футры апранае. (**Снег**)

А. Зэкаў

5) Цёмны фартух,
поўны белых мух,
вецер пашкуматаў —
увесь свет белым стаў.
(**Снегавая хмара**)

У. Карызна

Па меры таго як вучні адгадваюць загадкі, настаўнік паказвае адпаведныя малюнкi.

— Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі хоча пазнаёміць нас Фразеня? (*Фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы з’яў прыроды.*)

Настаўнік дэманструе вучням чарадзейны бот, дастае з яго малюнак, які адпавядае наступнаму пункту на карце падарожжа.

— Менавіта сюды нас даставяць на занятках чарадзейныя боты-скараходы. (*Настаўнік дэманструе вучням малюнак, на якім умоўнымі знакамі адлюстраваны розныя з’явы прыроды.*) Наклейце яго на карту падарожжа, якую мы пачалі складаць раней.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якое значэнне маюць фразеалагізмы, якія вы не абвясцілі? (*Зусім нечаканы, раптоўны.*) Зафарбуйце прамавугольнікі з тымі фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы з’яў прыроды.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Калі маглі адбывацца падзеі, апісаныя ў загадцы? (*Невядома калі або ніколі.*) Які фразеалагізм падказаў вам гэта? Якую адгадку мае загадка? Прыгадайце і назаўсёды вобразны выраз са словам, аднакаранёвым да слова жаба. (*З жабы прыгаршчы.*) Якое значэнне ён мае? (*Вельмі мала.*)

II. Знаёмства з новым матэрыялам.

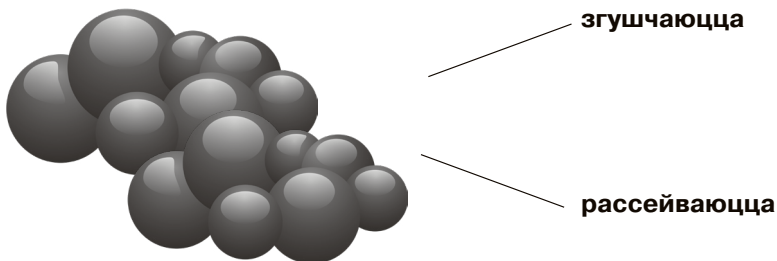
На дошцы вывешваюцца карткі з выразамі *кідаць словы на вецер, вецер у галаве гуляе, гром грывнуў, хмары рассяваюцца, хмары згущаюцца*. Замест слоў *вецер, гром, хмары* на картках намалюваны адпаведныя малюнкi.

Вучні выконваюць заданне на картках (*гл. дадатак*).

— Назаўсёды фразеалагізмы са словамі *вецер, маланка*, якія маюць значэнне “бясследна знік, схаваўся”. (*Як ветрам здзьмула, як маланкай спаліла.*)

Выкананне задання 3 у сшытку.

На дошцы запісваюцца незакончаныя сказы. Вывешваецца схема:

— Прачытайце супрацьлеглыя па значэнні фразеалагізмы па схеме. Дапоўніце сказы патрэбнымі па значэнні вобразнымі выразамі.

1) Калі тата даведаўся пра падман Андрэйкі, _____ у яго над галавой.

2) Пасля таго як дзеці навялі парадак у пакоі, мама перастала злавацца і _____.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Настаўнік раздае кожнаму вучню класа адзін з малюнкаў (*дождж, вецер, гром, хмары, снег.*) Дзеці, якія атрымалі аднолькавыя малюнкi, аб'ядноўваюцца ў адну каманду.

— Паглядзіце яшчэ раз на свае малюнкi і скажыце, з якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках. (*У склад якіх уваходзяць словы “дождж”, “вецер”, “гром”, “хмары”, “снег”.*)

Настаўнік раздае па адной картцы кожнай камандзе.

Калі рак на гары свісне.

Хмары згушчаюцца.

Лаві бягучага ваўка след.

Як гром сярод яснага неба.

Як вадой змыла.

Вучні кожнай групы тлумачаць значэнне фразеалагізма ў групе, потым агучваюць яго астатнім вучням.

Настаўнік зачытвае спалучэнні слоў. Задача каманды — замяніць спалучэнне фразеалагізмам, знайсці картку з ім на дошцы і першымі зняць яго з дошкі. Пераможцай стане тая каманда, у якой акажацца большая колькасць картак з фразеалагізмамі.

1) Неабдуманая, упустую гаварыць (*кідаць словы на вецер*).

2) Вельмі легкадумны і несур'ёзны (*вецер у галаве гуляе, з ветрам у галаве*).

3) Хтосьці бяследна знік, схваўся (*як ветрам здэмула, як маланкай спаліла*). Група, якой дасталася картка з блізкім па значэнні фразеалагізмам *як вадой змыла*, называе яго.

4) Назад не вернеш, безнадзейныя пошукі (*шукай ветру ў полі, лаві вецер у полі*). Група, якой дасталася картка з блізкім па значэнні фразеалагізмам *лаві бягучага ваўка след*, называе яго.

5) Ніколі ці невядома калі (*пасля дожджычку ў чацвер*). Група, якой дасталася картка з блізкім па значэнні фразеалагізмам *калі рак на гары свісне*, называе яго.

6) Знікае пагроза небяспекі, бяды (*хмары рассяваюцца, хмары рассяваюцца над галавой*). Група, якой дасталася картка з супрацьлеглым па значэнні фразеалагізмам *хмары згушчаюцца*, называе яго.

7) Зусім нечаканы, раптоўны (*як снег на галаву*). Група, якой дасталася картка з блізкім па значэнні фразеалагізмам *як гром сярод яснага неба*, называе яго.

Падводзяцца вынікі спаборніцтва.

Вучні запісваюць на невялічкім аркушы паперы той фразеалагізм, які першы прыпомнілі. Потым аркуш паперы кладуць у чарадзейны бот. Сумесна з настаўнікам падлічваецца колькасць аднолькавых фразеалагізмаў. Называецца найбольш запамінальны фразеалагізм.

Заняткі 26

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы з’яў прыроды; замацоўваць уменні знаходзіць іх у кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: пазлы; сшытак на друкаванай аснове; карткі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Сёння Фразеня прапаноўвае нам папрацаваць сіноптыкамі. Што гэта за людзі? Мы паспрабуем класці прагноз надвор’я на тыдзень для жыхароў краіны знаёмых незнаёмцаў. Для гэтага нам трэба будзе выкарыстаць веды пра фразеалагізмы.

Гульня “Збяры пазл”

Робота арганізуюецца ў парах. Настаўнік раздае на кожную парту канверт з часткамі пазлаў (**гл. дадатак**). Пасля выканання задання вучнямі праводзіцца фронтальная праверка.

II. Паўтарэнне.

— Давайце пачнём рабіць прагноз надвор’я. Для гэтага спачатку неабходна будзе дапоўніць фразеалагізмы патрэбнымі словамі.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Назву якога дня тыдня дапісалі ў фразеалагізм? (*Чацвер.*) Зрабіце вывад: калі будзе дождж у краіне знаёмых незнаёмцаў? (*У чацвер.*) Запішыце назву гэтага дня тыдня ў дужках побач з фразеалагізмам, у якім сустракаецца слова дождж. Дапішыце паслядоўна назвы астатніх дзён тыдня ў дужках побач з фразеалагізмамі. Мы высветлілі, якое надвор’е будзе ў краіне знаёмых незнаёмцаў на працягу тыдня днём. Засталася высветліць, якое надвор’е будзе ў гэтай чароўнай краіне ўначы. Для гэтага трэба выканаць яшчэ некалькі заданняў Фразені.

Вучні выконваюць заданне на картках.

— Прачытайце тэкст.

Самы нелюбімы занятак для Полі есці. Дзяўчынка з’ела дзве лыжкі малочнага супу і пачала разглядаць талерку. Яна нагадвае ёй сажалку. У малацэ, як рыбкі ў вадзе, плаваюць аўсяныя крупы. Па сажалцы рухаецца лодка гэта — лыжка. У лодцы, вядома, сядзяць Поля і тата. Дачушка любуецца рыбкамі, тата спрытна грабе вёсламі...

Незвычайную гульню перапыняе мама.

— Тата, ты толькі паглядзі, Палінка зноў сядзіць над поўнай талеркай! І так кожны дзень!

Дзяўчынка адчувае, што хмары згушчаюцца. Каб не грывнуў гром, яна бярэцца за лыжку.

— Калі Поля пачынае есці хутчэй? Падкрэсліце фразеалагізмы, якія сустрэліся ў тэксце. Якое значэнне яны маюць?

— З выдзеленых складоў састаўце назву дня тыдня. (*Нядзеля.*) Якое надвор'е будзе ноччу ў нядзелю? (*Хмары згушчаюцца, грывіць гром.*) Якія святы ў нашай краіне заўсёды святкуюцца ў нядзелю? (*Напрыклад: Вялікдзень; Дзень Дзяржаўнага сцяга, Дзяржаўнага герба і Дзяржаўнага гімна Рэспублікі Беларусь; Дзень беларускага пісьменства.*)

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Якімі фразеалагізмамі вы дапоўнілі сказы? (Лаві бягучага ваўка след; калі рак на гары свісне). Назавіце фразеалагізм, блізкі па значэнні да вобразнага выразу калі рак на гары свісне. (Пасля дожджычку ў чацвер). Якая назва прыроднай з'явы сустрэлася ў названым фразеалагізме? (*Дожджык.*) З выдзеленых складоў у словах з практыкавання 2 састаўце назву дня тыдня. (*Серада.*) Якое надвор'е будзе ноччу ў сераду? (*Дожджык.*)

Выкананне задання 3 у сшытку.

Назва якой прыроднай з'явы сустрэлася ў сказах? З выдзеленых складоў складзіце назву дня тыдня. (*Аўторак.*) Якое надвор'е будзе ноччу ў аўторак? (*Дожджык.*)

На кожную парту раздаюцца карткі з заданнем:

Алесь — вельмі легкадумны і несур'ёзны хлопчык . Ён толькі гуляе ў камп'ютарныя гульні, футбoл і зусім не любіць чытаць кнігі.	<i>вецер у галаве як снег на галаву з ветрам у галаве</i>
---	---

— Замяніце выдзеленае спалучэнне слоў у сказе фразеалагізмамі, якія падыходзяць па сэнсе. Абвядзіце патрэбныя фразеалагізмы. Прачытайце сказы, якія ў вас атрымаліся.

— Якая назва прыроднай з'явы сустрэлася ў фразеалагізмах, выкарыстаных у сказах? (*Вецер.*) З выдзеленых складоў састаўце назву дня тыдня. (*Субота.*) Што будзе ноччу ў суботу? (*Вецер.*)

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Якія назвы прыродных з'яў сустрэліся ў фразеалагізмах? (*Вецер, маланка.*) З выдзеленых складоў састаўце назву дня тыдня. (*Пятніца.*) Што будзе ноччу ў пятніцу? (*Вецер.*)

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Мы амаль поўнасю склалі прагноз надвор'я на тыдзень. Вы справіліся з усімі заданнямі. Фразені *выдатна і выключна*. Які ўзгаданы на занятках фразеалагізм я магла б выкарыстаць, каб ахааратываваць вашу працу? (*Хапаць зоркі з неба.*) Гэты фразеалагізм дапаможа нам завяршыць складанне прагнозу надвор'я. Што можна ўбачыць на небе ў панядзелак ноччу? (*Зоркі.*)

— Прагноз надвор'я на тыдзень для краіны знаёмых незнаёмцаў гатовы. Прачытайце фразеалагізмы, якія запісаны ў заданні 1. Якія з гэтых вобразных выразаў блізкія па значэнні? (*Як снег на галаву, як гром сярод яснага неба.*) Малайчыны! А зараз час адпачыць! Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 27

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы адзінак вымярэння часу, летазлічэння; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх блізкія па значэнні; выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: сшытак на друкаванай аснове; картка “кола часу”; чарадзейныя боты; карткі з фразеалагізмамі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— На мінулых занятках мы склалі прагноз надвор’я для краіны знаёмых незнаёмцаў. Успомніце, якія фразеалагізмы дапамаглі нам гэта зрабіць. *(Вучні называюць устойлівыя выразы са словамі — назвамі з’яў прыроды.)* Зараз трэба высветліць, куды мы рушым далей у нашым падарожжы. Фразеня падрыхтаваў для вас загадку. Калі вы адгадаеце яе, то даведаецца наступны пункт падарожжа.

Хутка бяжыць —
не дагоняць
яго ніякія коні,
ні машына,
ні вецер,
яго не дагнаць і ў ракеце.
Бяжыць, бяжыць,
і не верыцца,
што ён ніколі не вернецца. **(Час)**

У. Карызна

Калі ў вучняў узнікаюць цяжкасці з разгадваннем загадкі, настаўнік паведамляе, што яго вымяраюць прыборамі, якія вырабляюць на Мінскім гадзінніковым заводзе “Луч” і прапаноўвае карткі з літарамі, з якіх трэба скласці слова-адгадку.

— Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі хоча пазнаёміць нас Фразеня? *(Вучні выказваюць свае меркаванні.)*

Настаўнік дэманструе вучням чарадзейны бот, дастае з яго малюнак, які адпавядае наступнаму пункту на карце падарожжа.

— Сюды нас даставяць чарадзейныя боты-скараходы. Прымацуйце адпаведны малюнак на карце падарожжа, якую пачалі складаць раней.

II. Знаёмства з новым матэрыялам.

— Зараз трэба будзе знайсці і назваць фразеалагізмы, якія падрыхтаваў для нас Фразеня. Дапаможа нам у гэтым “кола часу”.

На дошку вивешваецца “кола часу”.

— Замяніце адным словам выразы 60 секунд, 60 хвілін, 365 дзён, 100 гадоў. (*Вучні называюць словы **хвіліна, гадзіна, год, век.***) Гэтыя словы будуць уваходзіць у склад тых фразеалагізмаў, з якімі мы пазнаёмімся сёння на занятках. На картцы запісаны фразеалагізмы, у якіх прапушчаны словы *секунда, хвіліна, год, век*.

— Здагадайцеся, якія выразы запісаны на “коле часу”. Вучні называюць фразеалагізмы *гады ў рады, ні хвіліны, хвіліна ў хвіліну, з веку ў век, на векі вечныя, ад веку да веку, з году ў год, з гадзіны на гадзіну, зорная гадзіна*, дапісваюць у іх патрэбныя словы.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якія словы вы прачыталі ў квадраціках зверху ўніз? (*У добры час!*) Гэтае пажаданне поспеху і ўдачы ў падарожжы выказвае вам Фразеня.

Выкананне заданняў 2–4 у сшытку.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Настаўнік дэманструе вучням чарадзейны бот і просіць кожнага дастаць з яго па адной картцы. На картках запісаны словы *век, год, гадзіна* або *хвіліна*.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках? (*У склад якіх уваходзяць словы **век, год, гадзіна, хвіліна.***) Фразеня падрыхтаваў вам яшчэ адно незвычайнае заданне, каб праверыць, ці запамнілі вы гэтыя выразы, ці можаце адпраўляцца ў падарожжа далей.

Вучні аб’ядноўваюцца ў 4 групы. У адну групу ўваходзяць вучні, якія дасталі з чарадзейных ботаў картку з адным і тым жа словам. Настаўнік раздае вучням кожнай групы карткі з фразеалагізмамі. Потым ён пачынае называць значэнні фразеалагізмаў. Задача вучняў — размясціць фразеалагізмы ў тым парадку, у якім узгадваліся іх значэнні.

- 1) Вялікі поспех, трыумф (*зорная гадзіна*);
- 2) на працягу ўсяго жыцця, заўсёды (*ад веку да веку*);
- 3) назаўсёды, навечна (*на векі вечныя*);
- 4) у дакладна ўстаноўлены час (*хвіліна ў хвіліну*);
- 5) занадта рэдка (*гады ў рады*);
- 6) ніколькі (*ні хвіліны*);
- 7) у найбліжэйшы час (*з гадзіны на гадзіну*);
- 8) пастаянна, на працягу некалькіх гадоў (*з году ў год*).

— Малайчыны! Вы добра папрацавалі і гатовы працягваць падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 28

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы адзінак вымярэння часу, летазлічэння; замацоўваць уменні знаходзіць іх у кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: пазлы; карткі са значэннямі фразеалагізмаў; сшытак на друкаванай аснове; чарадзейная шапка; секундамер; фішкі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Наша падарожжа працягваецца. У добры час! Які вобразны выраз я толькі што выкарыстала? Што ён абазначае? (*Пажаданне поспеху і ўдачы.*) Сёння пры дапамозе фразеалагізмаў мы будзем вызначаць дакладны час розных падзей, якія адбыліся ў краіне знаёмых незнаёмцаў. Чым вымяраецца час? (*Вякамі, гадамі, гадзінамі, мінутамі (хвілінамі), секундамі.*)

II. Паўтарэнне.

Гульня “Хто больш?”

Настаўнік рыхтуе двухбаковыя тэматычныя фішкі ў форме кружочкаў.

На кожную парту раздаецца набор фішак, гульня праводзіцца ў парах. На адным баку фішкі запісаны фразеалагізм (*гады ў рады, ні хвіліны, хвіліна ў хвіліну, з веку ў век, на векі вечныя, ад веку да веку, з году ў год, з гадзіны на гадзіну, зорная гадзіна, ні секунды, ва векі вякоў, спакон вякоў, мінута ў мінуту, з мінуты на мінуту, секунда ў секунду, з секунды на секунду*), на другім расшыфравана яго значэнне. Інструкцыя па арганізацыі гульні прапанавана ў занятках 8.

Прыклад фішкі

Адзін бок

Другі бок

— Значэнні фразеалагізмаў вы прыгадалі, а зараз давайце адшукаем сярод іх блізкія па значэнні. Складзіце ў асобныя стосы фразеалагізмы, блізкія па значэнні. (*Вучні выконваюць заданне ў парах.*) Колькі груп блізкіх па значэнні фразеалагізмаў у вас атрымалася? (*Пяць.*) Назавіце першую групу (*ні хвіліны, ні секунды*), другую групу (*хвіліна ў хвіліну, мінута ў мінуту, секунда ў секунду*), трэцюю групу (*з веку ў век, ад веку да веку, спагон вякоў*), чацвёртую групу (*з гадзіны на гадзіну, з мінуты на мінуту, з секунды на секунду*), пятую групу (*на векі вечныя, ва векі вякоў*).

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Якая назва адзінкі летазлічэння ёсць у кожным фразеалагізме? (*Век.*) Колькі гадоў складаюць век? Як па-іншаму называецца век? Імя якога беларускага першадрукара, пісьменніка, грамадскага дзеяча і вучонага вядомае ўсяму свету з 16 стагоддзя і застанецца ў памяці людзей назаўсёды? (*Францыска Скарыны.*) Прыгадайце вобразныя выразы са словам *век*, якія маюць значэнне “назаўсёды, навечна”. (*На векі вечныя, ва векі вякоў.*)

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Давайце паспрабуем высветліць, калі нарадзіўся Фразеня. Для гэтага выканаем заданне 3 у сшытку. Якая назва адзінкі летазлічэння сустрэлася ў фразеалагізме? (*Год.*) З выдзеленых спалучэнняў літар састаўце назву ліку. Колькі гадоў Фразеню? У якім стагоддзі і ў якім годзе мы жывём? Калі Фразеню зараз 10 гадоў, то ў якім годзе ён нарадзіўся? Абвядзіце на “стужцы часу” год нараджэння Фразені (*на дошцы прапанавана “стужка часу”*).

2009 2010 2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019 2020 2021 2022 2023

21 стагоддзе

На дошцы прымацавана картка:

з 365 ў 365

— Здагадайцеся, які фразеалагізм зашыфраваны на дошцы.

Калі вучні расшыфруюць фразеалагізм *з году ў год*, настаўнік запытае, што абазначае лічба 365 (столькі дзён у годзе), і пераварочвае картку адваротным бокам, на якім запісана *з году ў год*.

Выкананне задання 4 у сшытку.

— Сёння на занятках мы ўжо прыгавалі імя знакамітага гістарычнага дзеяча Беларусі Францыска Скарыны, які праславіў нашу краіну. А якіх поспехаў марыце дасягнуць вы? Чым хочаце праславіць Беларусь? (*Выслухоўваюцца адказы вучняў.*) Ваша зорная гадзіна абавязкова настане. Фразеня паклаў у чароўную шапку падказкі, дзякуючы якім вы наблізіцеся да сваёй зорнай гадзіны. Дастаньце гэтыя падказкі з шапкі.

Вучні па чарзе дастаюць карткі з вобразнымі выразамі, прыгаварваюць і тлумачаць іх значэнні. Калі значэнне фразеалагізма растлумачана, настаўнік пераварочвае картку, на ёй вучні бачаць літару.

не вешаць нос (не адчайвацца, не маркоціцца)	а
заткнуць за пояс многіх (перасягнуць, перавысіць у чым-небудзь многіх)	д
мець залатыя рукі (быць вельмі ўмелым і здольным у сваёй справе чалавекам)	н
быць на галаву вышэй за іншых (быць намнога разумнейшым, значна больш вопытным за іншых)	о
мець галаву на плячах (быць дастаткова разумным, кемлівым)	й
набліжацца крок за крокам (набліжацца паступова, няўхільна)	ч
закасаць рукавы (працаваць энергічна, старанна)	ы

— Прачытайце, калі наступіць ваша зорная гадзіна. (Аднойчы.) Звярніцеся яшчэ раз да малюнкаў задання 4. Які з іх ілюструе сказ, запісаны на дошцы?

На дошцы: Таксі павінна пад'ехаць у найбліжэйшы час.

— Якім фразеалагізмам можна замяніць выдзеленыя словы? (3 мініуты на мінуту, з секунды на секунду.) Падбярыце да гэтага фразеалагізма блізкі па значэнні са словам *гадзіна*. (3 гадзіны на гадзіну.) Запішыце гэты фразеалагізм пад першым малюнкам задання 4.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Сёння на занятках вы спрабавалі вызначыць пэўныя даты і дакладны час з дапамогай фразеалагізмаў, у склад якіх уваходзяць словы — назвы адзінак вымярэння часу, летазлічэння. Зараз вы папрацуеце ў парах і паспрабуеце запісаць за адну мінуту на аркушы паперы як мага больш тых фразеалагізмаў, якія прагучалі сёння на ўроку. Пераможчай акажацца тая пара вучняў, якая запісала большую колькасць фразеалагізмаў і змагла растлумачыць іх значэнні.

Настаўнік уключае секундамер, вучні робяць запісы. Праз мінуту параўноўваюцца запісы вучняў. Вылучаецца тая пара вучняў, якая запісала большую колькасць фразеалагізмаў. Яны тлумачаць значэнні запісаных вобразных выразаў. Залічваюцца тыя выразы, значэнні якіх растлумачаны правільна. Калі пара вучняў-пераможцаў не можа патлумачыць або можа патлумачыць далёка не ўсе запісаныя выразы, то заслухоўваюцца адказы наступнай пары, якая запісала крыху меншую колькасць вобразных выразаў. Калі вучні гэтай пары змаглі растлумачыць значэнні запісаных фразеалагізмаў, перамога дастаецца ім.

— Нашы заняткі скончацца з мінуты на мінуту. Што гэта значыць? (Вельмі хутка.) Падыміце рукі тыя вучні, якія ні хвіліны не патрацілі дарэмна ў час падарожжа. Што значыць *ні хвіліны*? (Ніколькі.) Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 29

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы дзён тыдня; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: сшытак на друкаванай аснове; малюнак з раскладам заняткаў; карткі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Мы зноў выпраўляемся ў дарогу. На мінулых занятках мы вызначалі дакладны час розных падзей, якія адбыліся ў краіне знаёмых незнаёмцаў. Успомніце, якія фразеалагізмы дапамаглі нам гэта зрабіць. (*Вучні называюць устойлівыя выразы са словамі — назвамі адзінак вымярэння часу, летазлічэння.*) Зараз трэба высветліць, куды мы рушым далей у нашым падарожжы. У Фразені ёсць для вас загадка. Калі вы адгадаеце яе, то даведаецеся, якія яшчэ фразеалагізмы ён падрыхтаваў для нас.

Едзе кошка на шасці ножках, сама сёмая. (**Тыдзень**) В. Вітка

Калі ў вучняў узнікаюць цяжкасці з разгадваннем загадкі, настаўнік можа прадэманстраваць расклад заняткаў на тыдзень.

— Так, гэта тыдзень. Тыдзень — адзінка злічэння часу, роўная сямі дням ад панядзелка да нядзелі. Назавіце дні тыдня. Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі хоча пазнаёміць нас Фразеня? (*Вучні выказваюць свае меркаванні.*) Сапраўды, размова пойдзе пра фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы дзён тыдня.

— Перад тым, як выконваць заданні Фразені, адкажыце, калі настае Масленічны тыдзень. Як у вашай сям’і святкуюць Масленіцу?

II. Паўтарэнне.

Выкананне задання 1 у сшытку.

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

— Зараз трэба знайсці і назваць фразеалагізмы, якія падрыхтаваў для нас Фразеня. Дапаможа ў гэтым расклад заняткаў Фразені.

На дошку вывешваецца малюнак з раскладам заняткаў (**гл. дадатак**), на якім запісаны дэфармаваныя фразеалагізмы:

без году _____; _____ з-пад пятніцы вылазіць;
не цяпер, дык у _____; як серада на _____;
сем _____ на тыдні.

— Якія выразы запісаны на раскладзе? Назавіце іх.

Як вы думаеце, што можа абазначаць выраз *скрывіцца як серада на пятніцу*?

Выканайце заданне 2 у сшытку і праверце сваё меркаванне.

Выкананне заданняў 3–4 у сшытку.

— Якое слова вы прачыталі ў квадраціках зверху ўніз? (*Год.*) Ці ведаеце вы, у якім вобразным выразе злучыліся словы *год* і *тыдзень*? (*Выслухоўваюцца меркаванні вучняў.*) Як вы думаеце, якое значэнне мае фразеалагізм *без году тыдзень*? (*Выслухоўваюцца меркаванні вучняў.*)

Вучні выконваюць заданне на картках.

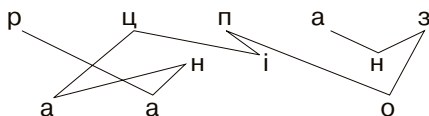
— Прачытайце сказ.

Хоць Вася займаецца лёгкай атлетыкай *без году тыдзень*, але ўжо дасягнуў у спорце значных поспехаў. (*Зусім нядаўна/даўно.*)

— Знайдзіце ў дужках і абвядзіце значэнне гэтага фразеалагізма.

— “Разблытайце павуціну” і прачытайце фразеалагізм, блізкі па значэнні да прапанаванага.

Не цяпер, дык у чацвер

— Замяніце выдзелены фразеалагізм у сказе на блізкі па значэнні. Запішыце сказ, які ў вас атрымаўся.

Вашы мары збудуцца **рана ці позна**.

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках? (*У склад якіх уваходзяць словы — назвы дзён тыдня.*) Я вам прапаную незвычайнае заданне, каб праверыць, ці запамнілі вы гэтыя выразы, ці можаце адпраўляцца ў падарожжа далей. Я буду чытаць значэнне фразеалагізма, а вам трэба будзе ў табліцы задання 5 каляровым алоўкам зафарбаваць адпаведны вобразны выраз. Для кожнага вобразнага выразу — свой колер. Вам спатрэбяцца шэсць алоўкаў рознага колеру. Настаўнік зачытвае значэнні фразеалагізмаў:

- 1) ніжняе адзенне з-пад верхняга вылазіць (*серада з-пад пятніцы*);
- 2) крывіцца з вялікім незадавальненнем, болям (*як серада на пятніцу*);
- 3) ніколі ці невядома калі (*пасля дожджычку ў чацвер*);
- 4) хтосьці часта і лёгка мяняе свае намеры, рашэнні, настрой (*сем пятніц на тыдні*);
- 5) калі-небудзь, у бліжэйшым будучым і абавязкова (*не цяпер, дык у чацвер*);
- 6) быць (жыць, працаваць) зусім нядаўна, на працягу кароткага тэрміну (*без году тыдзень*).

— Якое слова засталася нерасфарбаваным? (*Малайчыны.*) Сапраўды, вы малайчыны: справіліся з усімі заданнямі Фразені. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 30

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы дзён тыдня; замацоўваць уменні знаходзіць фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: карткі з фразеалагізмамі і іх значэннямі; сшытак на друкаванай аснове; карткі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Наша падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў працягваецца. Ці можна сказаць, што вы займаецеся гэтай справай без году тыдзень? *(Не.) Чаму? (Вобразны выраз мае значэнне “зусім нядаўна”, а мы робім гэта ўжо другі год.)* Сапраўды, вы сталі вопытнымі падарожнікамі. Сёння пры дапамозе фразеалагізмаў мы запоўнім штотыднёвік Фразені і дапаможам яму распланавать свае заняткі на тыдзень.

II. Паўтарэнне.

Гульня “Знайдзі пару”

Кожны вучань атрымлівае картку **(гл. дадатак)**. Задача — аб’яднацца ў пары такім чынам, каб у аднаго з вучняў быў запісаны на картцы вобразны выраз, а ў другога — тлумачэнне яго значэння.

Праводзіцца праверка.

вылазіць серада з-пад пятніцы	ніжняе адзенне з-пад верхняга вылазіць
крывіцца як серада на пятніцу	крывіцца з вялікім незадавальненнем, болям
пасля дожджычку ў чацвер	ніколі ці невядома калі
сем пятніц на тыдні	хтосьці часта і лёгка мяняе свае намеры, рашэнні, настрой
не цяпер, дык у чац- вер	калі-небудзь, у бліжэйшым будучым і абавязкова
без году тыдзень	зусім нядаўна, на працягу кароткага тэрміну
варочаць горы	выконваць празмерна вялікую работу, справу
закасаць рукавы	працаваць энергічна, старанна

раскусіць арэшак	адолець штосьці цяжкае
заткнуць за пояс	перасягнуць, перавысіць у чым-небудзь любога
заламаць асінку	прыняць цвёрдае рашэнне, даць абяцанне не рабіць чагосьці
раскласці па палічках	размясціць штосьці ў пэўнай паслядоўнасці, у прадуманым парадку
адчыніць акно ў свет	парадай, навінай прынесці камусьці вялікую радасць, палёжку на душы

Выкананне задання 1 у сшытку.

— У які дзень тыдня Фразеня будзе закасваць рукавы і варочаць горы? (*Усераду.*) Раскусіць арэшак і заламае асінку? (*У чацвер.*) Заткне за пояс любога? (*У пятніцу.*) Зсталася даведацца, калі Фразеня *раскладзе ўсё па палічках і адчыніць акно ў свет*. Для гэтага трэба выканаць яшчэ некалькі яго заданняў.

Выкананне заданняў 2—3 у сшытку.

— 3 падкрэсленых літар і спалучэнняў складзіце назву дня тыдня. (*Аўторак.*) Каб даведацца, што Фразеня будзе рабіць у аўторак, выканайце наступнае заданне на картках.

Асобныя словы злучыце так, каб атрымаліся блізкія па значэнні фразеалагізмы.

не	днях	дня	на	у,	позна
з		дык		ці	
	цяпер		дзень		чацвер
на			рана		

калі-небудзь, у бліжэйшым будучым	акно	ніколі ці невядома калі	палічка
--------------------------------------	-------------	----------------------------	----------------

— Якое слова знаходзіцца на прамавугольніку са значэннем састаўленых фразеалагізмаў? (*Акно.*) Менавіта яно ўваходзіць у склад таго вобразнага выразу, які апісвае планы Фразені на аўторак. Запішыце слова “аўторак” у пустую клетку табліцы з задання 1 насупраць тлумачэння значэння фразеалагізма *адчыніць акно ў свет*.

— Запішыце на аркушы паперы літары *б, а, с, т, о, у*. Складзіце з іх назву дня тыдня, у які Фразеня плануе *раскласці ўсё па палічках*. (*Субота.*) Запішыце ў пустую клетку табліцы з задання 1 слова *субота*.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Штотыднёвік Фразені запоўнены. Вы справіліся з усімі заданнямі. Не цяпер, дык у чацвер можна працягваць падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў. Калі мы зноў выправімся ў падарожжа? (*У бліжэйшым будучым.*) А цяпер час адпачыць. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 31

Мэта: пазнаёміць навучэнцаў з фразеалагізмамі, у склад якіх уваходзяць словы — назвы часу сутак; патлумачыць значэнні гэтых фразеалагізмаў з апорай на кантэкст; вучыць знаходзіць у тэкстах названыя фразеалагізмы, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталюванне: сшытак на друкаванай аснове; карткі з рэжымам дня; чарадзейныя боты; карткі з вершам.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Мы зноў выпраўляемся ў дарогу. На мінулых занятках мы даведаліся, як Фразеня распланаваў свае заняткі на тыдзень. Успомніце, якія фразеалагізмы дапамаглі нам гэта зрабіць. (*Вучні называюць устойлівыя выразы са словамі — назвамі дзён тыдня.*) Зараз трэба высветліць, куды мы рушым далей у нашым падарожжы. Фразеня прапаноўвае ўважліва паслухаць верш Дануты Бічэль-Загнетавай “Акно” і адказаць на пытанні па змесце. Калі вы дадзіце правільныя адказы на пытанні, то даведаецеся, якія яшчэ фразеалагізмы Фразеня падрыхтаваў для вас.

— Ой, блакітнае акно!

— Неба яснае відно!

— А чаму акно шарэе?

— Гэта вечар вечарэе.

— А чаму счарнела шыбка?

— Ноч насоўваецца шыбка.

— Як агонь, гарыць фіранка!

— То світальная заранка!

— Залатое стала шкло!

— Зноўку сонца ўзышло.

— Што можна ўбачыць у акно? (*Як дзень змяняе ноч.*) Назвы якога часу сутак сустрэліся ў вершы? (*Вечар, ноч.*) Які час сутак апісваецца ў наступных радках верша: “Ой, блакітнае акно! Неба яснае відно!”? (*Дзень.*) Які час сутак апісваецца ў наступных радках верша: “Як агонь, гарыць фіранка! То світальная заранка!”? (*Ранак, раница.*) Як вы думаеце, з якімі фразеалагізмамі хоча пазнаёміць нас Фразеня? (*Вучні выказваюць свае меркаванні.*) Сапраўды, размова пойдзе пра фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы часу сутак.

II. Паўтарэнне.

Выкананне задання 1 у сшытку.

III. Знаёмства з новым матэрыялам.

— Што такое рэжым дня? Чаму важна яго прытрымлівацца? Раскажыце пра свой рэжым дня. (*Выслухоўваюцца адказы вучняў.*) Зараз даведаемся пра рэжым дня Фразені.

На дошку вывешваецца картка з рэжымам дня Фразені (**гл. дадатак**), на якім запісаны дэфармаваныя фразеалагізмы:

ні _____ ні ночы
ад ранку да _____
_____ пры дні
як божы _____ ясна
на _____ гледзячы
дзень і _____
яшчэ не _____

— Здагадайцеся, якія выразы запісаны на плакаце з рэжымам дня. (*Вучні называюць фразеалагізмы на ноч гледзячы, ад ранку да ранку, ні дня ні ночы, і дзень і ноч, дзень пры дні, як божы дзень ясна, яшчэ не вечар, устаўляюць у іх патрэбныя словы.*)

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Якое спалучэнне слоў вы прачыталі ў квадраціках зверху ўніз? (*Увесь час.*)

Выкананне заданняў 3–4 у сшытку.

На дошцы запісаны фразеалагізм:

і дняваць і начаваць

— Растлумачце значэнне дзеяслова дняваць/начаваць. (*Праводзіць дзень / спаць дзесьці ўсю ноч.*) Замяніце гэтыя дзеясловы ў фразеалагізме аднакаранёвымі назоўнікамі. Прачытайце вобразны выраз, які ў вас атрымаўся. (*Калі вучні назвалі фразеалагізм і дзень і ноч, настаўнік запісвае яго на дошцы.*) Як вы думаеце, якое значэнне мае гэты вобразны выраз? (*Вучні выказваюць свае меркаванні.*)

Вучням на парты раздаюцца карткі з вершам В. Зуёнка “Дожджык” Кожны вучань атрымлівае картку (**гл. дадатак**). Задача — аб’яднацца ў пары такім чынам, каб у аднаго з вучняў быў запісаны на картцы вобразны выраз, а ў другога — тлумачэнне яго значэння.

— Прачытайце верш. Чаго чакаюць людзі і расліны? З якімі словамі звяртаюцца да дажджу?

Ходзяць хмары, ходзяць бокам —
і далёка, і высока.

А да нас — хоць вельмі просім —
ні дажджынкі не прыносяць.
Толькі зрэдку дзесьці гром
прабяжыць з пустым вядром...

Дожджык, дожджык, сыпані,
спёку з поля прагані!..

Шастае па ўзлесках вецер
ды бярозам жоўціць вецце.
А пад лапкамі ў разорах
чахне шыгалле, як порах.
Дзень і ноч, ноч і дзень
У смале кіпіць сухмень...

Дожджык, дожджык, сыпані,
на лясныя карані!..

В. Зуёнак

— Падкрэсліце радкі верша, якія падказалі вам, што сухое, гарачае надвор'е стаіць увесь час. Як вы думаеце, якое значэнне мае вобразны выраз *дзень і ноч*?

Злучыце фразеалагізм з яго значэннем:

і дзень і ноч	абсалютна ясна, відавочна
	увесь час, пастаянна

Выкананне задання 5 у сшытку.

IV. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

Настаўнік дэманструе чарадзейны бот і просіць кожнага вучня дастаць з яго па адной картцы. На картках запісаны словы *ранак, дзень, вечар, ноч*.

— З якімі фразеалагізмамі мы пазнаёміліся сёння на занятках? Фразеня падрыхтаваў вам яшчэ адно незвычайнае заданне, каб праверыць, ці запомнілі вы гэтыя выразы, ці можаце адпраўляцца ў падарожжа далей.

Вучні аб'ядноўваюцца ў чатыры групы. У адну групу ўваходзяць вучні, якія дасталі з чарадзейных ботаў картку з адным і тым жа словам. Настаўнік раздае вучням кожнай групы карткі з фразеалагізмамі. Потым ён пачынае называць значэнні фразеалагізмаў. Задача груп — размясціць фразеалагізмы ў тым парадку, у якім узгадваліся іх значэнні.

Значэнні фразеалагізмаў:

- 1) у позні час (*на ноч глядзячы*);
- 2) цэлымі днямі, на працягу сутак (*ад ранку да ранку*);
- 3) ні хвіліны спачынку, перапынку ў працы, занятках (*ні дня ні ночы*);
- 4) увесь час, пастаянна (*і дзень і ноч*);
- 5) штодзень, кожны дзень (*дзень за днём*);
- 6) абсалютна, вельмі добра ясна (*як божы дзень ясна*);
- 7) неадлучна ці амаль неадлучна знаходзіцца дзесьці (*дняваць і начаваць*);
- 8) не позна зрабіць штосьці (*яшчэ не вечар*).

— Малайчыны! Колькасць знаёмых вам жыхароў краіны знаёмых незнаёмцаў павялічваецца не па днях, а па гадзінах. Да сустрэчы на наступных занятках!

Заняткі 32

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы часу сутак; замацоўваць уменні знаходзіць фразеалагізмы ў кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: фішкі з фразеалагізмамі; сшытак на друкаванай аснове; чарадзейныя боты; карткі са складамі *ра, ні, цай*.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Добры дзень! Наша падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў працягваецца. Якія ветлівыя словы я толькі што выкарыстала? Калі людзі выкарыстоўваюць гэты прывітальны зварот? (*Пры сустрэчы раніцай або днём.*) Выраз *добры дзень!* — таксама фразеалагізм. Якая назва часу сутак сустрэлася ў ім? (*Дзень.*) Сёння мы паспрабуем пры дапамозе фразеалагізмаў саставіць свой рэжым дня ў краіне знаёмых незнаёмцаў.

II. Паўтарэнне.

Гульня “Хто больш?”

Настаўнік рыхтуе двухбаковыя тэматычныя фішкі ў форме кружочкаў.

На кожную парту раздаецца набор фішак. На адным баку фішкі запісаны фразеалагізм (*на ноч глядзячы, ад ранку да ранку, ні дня ні ночы, і дзень і ноч, дзень за днём, дзень пры дні, дзень у дзень, як божы дзень ясна, дняваць і начаваць*), на другім — расшыфравана яго значэнне. Гульня арганізуюецца ў парах. Інструкцыя па арганізацыі гульні прапанавана ў занятках 8.

— Значэнне фразеалагізмаў вы прыгадалі. Давайце адшукаем сярод іх блізкія па значэнні. Складзіце ў асобны стос фішкі з блізкімі па значэнні фразеалагізмамі. Якія блізкія па значэнні фразеалагізмы вы адабралі? (*Дзень за днём, дзень пры дні, дзень у дзень*).

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Пазнаёмцеся з апісаннем спраў, якія нам трэба зрабіць на працягу дня падчас падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў. Замяніце разгорнутыя тлумачэнні фразеалагізмамі, якія падыходзяць па сэнсе. У які час сутак мы будзем *матаць на вус* важную і цікавую інфармацыю? (*Ранкам.*) У які час сутак будзем *расці на лес глядзячы, жыць сваім розумам, набірацца розуму і перабіраць у памяці ўсё*, што здарылася падчас падарожжа? (*Днём.*) Калі будзем *збірацца з думкамі*? (*Вечарам.*) Калі паслухаем з заміраннем сэрца казкі Фразені *і на бок*? (*Ноччу.*)

Засталося даведацца, у які час сутак завершыцца наша падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў і калі Фразеня арганізуе для нас развітальную сустрэчу з жыхарамі цудоўнай краіны. Для гэтага трэба выканаць яшчэ некалькі яго заданняў. Скажыце, які склад падкрэслены ў слове з задання 1 (*Ні. Настаўнік вывешвае на дошку картку з адпаведным складам.*)

Выкананне задання 2 у сшытку.

Назавіце выдзеленае спалучэнне літар, якое найчасцей паўтараецца ў словах практыкавання. (*Ра. Настаўнік вывешвае на дошку картку з адпаведным складам.*)

Вучні выконваюць заданне на картках (*гл. дадатак*).

Дапшыце ў схему патрэбныя словы і прачытайце па стрэлках блізка па значэнні фразеалагізмы.

Зафарбуйце прамавугольнік, у якім даецца значэнне гэтых вобразных выразаў.

Замяніце выдзеленае спалучэнне слоў у сказе блізкамі па значэнні фразеалагізмамі. Прачытайце сказы, якія ў вас атрымаліся.

Вітаміны, якія прызначыў урач, Марынка п'е **кожны дзень** на працягу месяца.

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Назавіце выдзелены склад з найбольшай колькасцю гукаў. (*Цай. Настаўнік вывешвае на дошку картку з адпаведным складам.*)

— Са складоў, змешчаных на дошцы (*ра, ні, цай*), складзіце назву часу сутак, у які адбудзецца развітальная сустрэча з жыхарамі краіны знаёмых незнаёмцаў.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Кожны з вас сёння на занятках склаў рэжым дня. Такім чынам, вы распланавалі тыя дні, якія засталіся нам да канца падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў. Напрыканцы заняткаў Фразеня прапаноўвае вам успомніць усе вядомыя фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць словы — назвы часу сутак.

Настаўнік дэманструе вучням чарадзейны бот і просіць кожнага дастаць з яго па адной картцы. На картках запісаны словы *ранак, дзень, вечар, ноч*. Вучні аб'ядноўваюцца ў чатыры групы. У адну групу ўваходзяць вучні, якія дасталі з чарадзейнага бота картку з адным і тым жа словам. Настаўнік просіць вучняў кожнай групы прыгадаць і запісаць на аркушы паперы ўсе фразеалагізмы, у склад якіх уваходзіць слова, запісанае на картцы. Пасля выканання задання вучні кожнай групы называюць запісаныя фразеалагізмы ўсяму класу, тлумачаць іх значэнні.

— Якія аднолькавыя фразеалагізмы прагучалі ў адказах вучняў дзвюх груп? (*Ні дня ні ночы, і дзень і ноч.*) Чаму? Час адпачываць. На наступных занятках нас чакае развітальная сустрэча з жыхарамі краіны знаёмых незнаёмцаў.

Заняткі 33

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы; замацоўваць уменні знаходзіць іх у кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: малюнкi-апоры для прыгадвання груп фразеалагізмаў; малюнкi ландыша, анюціных вочак, рамонка; сшытак на друкаванай аснове; шаблон “Білета пастаяннага наведвальніка”; гульнявое поле, фішкі, кубікі, мыльныя бурбалкі; карткі.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Фразеня прапаноўвае ўспомніць сёння на занятках групы фразеалагізмаў, з якімі мы пазнаёміліся падчас падарожжа. Калі вы прыгадаеце іх, то Фразеня арганізуе нам развітальную сустрэчу з жыхарамі краіны знаёмых незнаёмцаў.

II. Паўтарэнне і абагульненне.

На дошку вывешваецца карта (*гл. дадатак*).

— З якімі фразеалагізмамі мы знаёміліся ў самым пачатку нашага падарожжа ў трэцім класе?

Настаўнік паказвае малюнак чалавека, а дзеці прыгадваюць, што гэта былі фразеалагізмы, у склад якіх уваходзяць назвы частак цела чалавека.

— Прывядзіце прыклад фразеалагізма са словам — назвай часткі цела чалавека.

Аналагічна прыгадваюцца астатнія пункты падарожжа. Калі вучні даходзяць да фразеалагізмаў, у склад якіх уваходзяць словы, што называюць час, асобна прыгадваюцца групы са словамі — назвамі адзінак вымярэння часу, летазлічэння, словамі — назвамі дзён тыдня і словамі — назвамі часу сутак.

У выніку на дошцы запаўняецца прапанаваная карта.

Гульня “Называем добрых знаёмых”

Настаўнік развешвае на сценах у класе шэсць фотаздымкаў (іх можа быць больш або менш, у залежнасці ад таго, на колькі груп плануецца падзяліць вучняў): фотаздымкі сям’і, ежы, адзення, з’яў прыроды, жывёлы, твару чалавека — і кладзе побач з імі аркуш паперы і ручку.

— Кожны з вас павінен падысці да малюнка, што з’яўляецца ўмоўным абазначэннем тых фразеалагізмаў, якія вы можаце з лёгкасцю назваць і растлумачыць. Калі вы выбралі патрэбны малюнак, то падыдзіце да яго і на аркушы паперы запішыце адзін фразеалагізм з гэтай групы.

Фразеалагізмы на аркушы паперы не павінны паўтарацца. Пры запісе фразеалагізмаў вучні адной групы могуць дапамагаць адзін аднаму.

Такім чынам, вучні класа разбіваюцца на шэсць груп, агучваюць усяму класу фразеалагізмы, якія яны запісалі, і тлумачаць значэнні ўстойлівых выразаў.

— Зараз я раздам вам гульнявое поле, фішкі (па колькасці ігракоў кожнай групы) і кубік з лічбамі. (Кожнай групе раздаецца гульнявое поле, што мае выгляд карты, якую склалі ў пачатку заняткаў.) Вы ставіце фішкі на клетку “старт”, па чарзе кідаеце кубік, адлічваеце столькі клетак, колькі выпала на кубіку, і называеце фразеалагізм той групы, на малюнак якой вы трапілі. Калі вы можаце назваць фразеалагізм, то ставіце сваю фішку на клетку з адпаведным малюнкам. Фразеалагізм запісваеце на аркушы паперы. Калі вы не можаце назваць фразеалагізм, то застаетца на клетцы “старт” і прапускаеце ход. Калі хтосьці з ігракоў групы даходзіць да клеткі “фініш”, гульня спыняецца. Вы паказваеце ўсе прыгаданыя і запісаныя фразеалагізмы. Перамагае тая група, якая першая заканчвае гульню, правільна запісвае ўсе фразеалагізмы і можа растлумачыць іх значэнні.

Гульня заканчваецца, калі ігракі кожнай групы дойдуць да фінішу. Падводзяцца вынікі спаборніцтва.

— Вы ўсе паспяхова справіліся яшчэ з адным выпрабаваннем, хоць дайшлі да фінішу ў розны час. За гэта кожны з вас атрымлівае “Білет пастаяннага наведвальніка” краіны знаёмых незнаёмцаў (**гл. дадатак**).

— Запішыце на вольным радку першай старонкі свае прозвішча і імя. (Вучні робяць запіс.) Кожнаму з вас трэба яшчэ да канца запоўніць свой білет. Тады на развітальную сустрэчу з вамі прыйдуць усе жыхары краіны знаёмых незнаёмцаў. Зараз выканаем некалькі заданняў і знойдзем патрэбныя словы для запаўнення білета.

Выкананне задання 1 у сшытку.

— Які выраз вы не абвялі? Што ён абазначае? (Пажаданне поспеху і ўдачы.) Запішыце гэты выраз у пустым прамавугольніку на чацвёртай старонцы білета.

Вучні выконваюць заданне на картках (**гл. дадатак**).

— Дапоўніце фразеалагізмы патрэбнымі словамі — назвамі сваякоў. Злучыце ўстойлівыя выразы з іх значэннямі.

_____ каралю

вельмі даўно

маміна _____

распешчаная, збалаваная дзяўчынка, дзяўчына

_____ сыночак

вельмі мала

свой _____

распешчаны, збалаваны, ні да чаго не прыстасаваны хлопчык, малады чалавек

_____ сястра

чалавек (мужчына), блізкі поглядамі, роўны становішчам

хросны _____

з малаком _____

старой _____ сесці

за _____ шведам

чалавек, што дапамагае каму-небудзь на пачатку дзейнасці, ухваляе штосьці

чалавек (жанчына), блізкі поглядамі, роўны становішчам

з дзіцячага ўзросту, з самых ранніх гадоў

свабодны, ні ад каго не залежны чалавек, які знаходзіцца ў выгядным становішчы

— Які фразеалагізм мае значэнне “чалавек, блізкі поглядамі, роўны становішчам”? (*Свой брат, своя сястра.*) Запішыце адзін з гэтых фразеалагізмаў на сваім білеце, паколькі Фразеня лічыць вас людзьмі, блізкімі яму поглядамі. Які фразеалагізм запішуць дзяўчынкі? (*Свая сястра.*) Які фразеалагізм запішуць хлопчыкі? (*Свой брат.*)

Настаўнік вывешвае на дошку малюнкi ландыша, анюціных вочак, рамонка.

— Якая з гэтых кветак называецца вобразным выразам *брат-сястрыца*?

Вучні выбіраюць малюнак анюціных вочак.

Настаўнік раздае кожнаму вучню маленькі малюнак гэтай кветкі і просіць наклеіць яго ў пусты квадрацік на білеце.

Выкананне задання 2 у сшытку.

— Сярод фразеалагізмаў для даведкі знайдзіце і назавіце блізкія па значэнні. (*Кідаць словы на вецер, кідацца словамі.*) Ці можна сказаць, што Іванка кідае словы на вецер? (*Так.*) Чаму? (*Таму што ён гаворыць неабдуманая, упустую.*) Запішыце гэты вобразны выраз пад лічбай 1 на другой старонцы білета. Як вы разумееце значэнне выдзеленага выразу ў вершы?

— Які з фразеалагізмаў мае значэнне “свабодны доступ кудысьці”? (*Дзверы адчынены.*) Запішыце гэты вобразны выраз пад лічбай 2 на другой старонцы білета.

Выкананне задання 3 у сшытку.

— Які фразеалагізм правага слупка мае значэнне “перасягнуць, перавысіць у чымсьці”? (*Заткнуць за пояс.*) Запішыце гэты вобразны выраз пад лічбай 3 на другой старонцы білета.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Вы амаль запоўнілі свае “Білеты пастаянных наведвальнікаў” краіны знаёмых незнаёмцаў. Вольнай засталася толькі адна старонка. Вы даведаецеся, як карыстацца гэтымі білетами, на наступных занятках.

Заняткі 34

Мэта: прыгадаць і назваць вывучаныя фразеалагізмы, замацоўваць уменні знаходзіць іх у кантэксце, тлумачыць іх значэнні, падбіраць да іх блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, выкарыстоўваць фразеалагізмы ва ўласным маўленні.

Абсталяванне: малюнк-апоры для прыгавання груп фразеалагізмаў; сшытак на друкаванай аснове; малюнак Фразені і яго сям'і; чарадзейныя боты; чараўны мяшэчак; карткі з вершам.

ХОД ЗАНЯТКАЎ

I. Уступная гутарка.

— Давайце назавём па свежай памяці групы фразеалагізмаў, якія мы ўспаміналі на мінулых занятках. Які фразеалагізм я толькі што выкарыстала? *(Па свежай памяці.)* Якое значэнне ён мае? *(Пакуль яшчэ добра помніцца, пакуль не забылася.)*

Настаўнік дэманструе складзены на мінулых занятках маршрут падарожжа, дзеці па чарзе называюць групы фразеалагізмаў і прыводзяць прыклад аднаго з фразеалагізмаў названай групы.

— Вы не забылі свае “Білеты пастаянных наведвальнікаў” краіны знаёмых незнаёмцаў? Сёння Фразеня навучыць вас імі карыстацца.

II. Паўтарэнне і абагульненне.

— Фразеня і яго сваякі прыйшлі на развітальную сустрэчу з вамі. *(Настаўнік крэпіць на дошку малюнак Фразені і яго сям'і.)* Яны падрыхтавалі для вас пачастунак. Дапамаглі ім у гэтым вядомыя вам фразеалагізмы.

Настаўнік раздае вучням карткі з заданнем **(гл. дадатак).**

— Якім словам вы дапоўнілі фразеалагізм пад лічбай 1 (2–7)? Якое значэнне ён мае? Ці змаглі вы дапісаць патрэбнае слова ў фразеалагізм пад лічбай 4? *(Не.)* Чаму? *(Не ведаем такога вобразнага выразу.)* Гэты фразеалагізм трэба дапоўніць тым жа словам, што і вобразны выраз пад лічбай 1. Прачытайце фразеалагізм, які атрымаўся. *(Расхлёбваць кашу.)* Вобразны выраз мае значэнне “разблытваць якую-небудзь складаную справу”.

Дапоўніце сказ, запісаны на дошцы, гэтым фразеалагізмам:

Сябрам давалося самім _____, якую заварыў Паўлік.

— Запішыце гэты выраз на вольнай старонцы вашага “Білета пастаяннага наведвальніка”, каб не забыць яго. Увогуле, вольныя радкі ў білетце вы можаце выкарыстоўваць для таго, каб запісваць тыя фразеалагізмы, з якімі пазнаёміцеся ў далейшым.

На кожную парту настаўнік кладзе картку з малюнкам *(ніткі, ліпа, ягада, боты, трава, муха (2 шт.), рыба, снег, варона, рак, дождж, нос, маланка, вецер, горы).*

— Назавіце прадметы на малюнках. Паспрабуйце прыгадаць вядомы вам фразеалагізм са словам, якое толькі што назвалі, і запішыце яго на аркушы паперы. *(На кожную парту настаўнік раздае чысты аркуш. Вучні працуюць у парах.)* Назавіце фразеалагізмы, якія вы запісалі. *(Выслухоўваюцца адказы вучняў.)* Давайце звернемся да чароўнага мяшэчка. Сёння там змешчаны фразеалагізмы, запісаныя з памылкамі. Я буду па чарзе даставаць іх, вы будзеце знаходзіць памылку ў запісе **(гл. дадатак)**. Вучні, у якіх на парце ляжыць прадметны малюнак, што падказвае патрэбнае слова, будуць называць выпраўлены фразеалагізм.

— Знайдзіце сярод састаўленых фразеалагізмаў блізкія па значэнні і аб'яднайцеся ў групы.

Такім чынам вучні падзяляюцца на 8 груп па 4 чалавекі ў кожнай.

— Складзіце сказы з блізкімі па значэнні фразеалагізмамі, якія аказаліся ў кожнай групе. Запішыце іх. *(Вучні прыдумваюць сказы і зачытваюць іх усяму класу.)*

Выкананне задання 1 у сшытку.

Настаўнік раздае на парты карткі з вершам В. Жуковіча **(гл. дадатак)**.

Свая дапамога

Нават неба пацямнела,
сонейка не бачу я:
нечакана захварэла
мамачка мая.

У яе тэмпература,
цяжка мамачцы маёй.
І таблеткі, і мікстуру
я прыношу ёй.

— Ці лякарства памагае? —
запытаўся ў мамы я.
Кажа мама: — Ой, якая
лёгкая рука твая!..

Я памыю сам пасуду
і вазоны ўсе палью,
Берагчы заўсёды буду
мамачку маю.

Вось і неба пасвятлела,
ззяе сонца над зямлёй,
мо таму што палягчэла
мамачцы маёй.

Ад чаго маме стала лягчэй? Знайдзіце і падкрэсліце словы, якія выкарыстала мама, каб сказаць пра гэта сыну. Як вы разумееце выраз *лёгкая рука*? *(Выслухоўваюцца адказы вучняў.)* Як вы клапаціцеся пра сваякоў?

— Лёгкая рука ў чалавека, які прыносіць шчасце, поспех, удачу ў чымсьці. З лёгкай рукі сына мама стала папраўляцца. З лёгкай рукі Фразені вы сталі вопытнымі падарожнікамі па краіне знаёмых незнаёмцаў. Куды можна запісаць гэты фразеалагізм, каб не забыць яго? *(На вольную старонку “Білета пастаяннага наведвальніка”).*

— Пазнайце фразеалагізмы, якія трапілі да нас на развітальную сустрэчу.

Кожнай групе вучняў раздаюцца малюнкi **(гл. дадатак)**, на якіх зашыфраваны фразеалагізмы. Задача — разгадаць фразеалагізмы, запісаць іх на аркушах паперы, а потым растлумачыць іх значэнні ўсяму класу. Можна прапанаваць класці гэтыя фразеалагізмы з асобных слоў.

Пасля таго як вучні разгадаюць фразеалагізмы, яны называюць іх усяму класу і тлумачаць іх значэнні.

— У гэтым навучальным годзе мы заканчваем падарожжа па краіне знаёмых незнаёмцаў. Вы ўжо ведаеце многа фразеалагізмаў, можаце растлумачыць іх значэнні. Аднак вы заўважылі сэнны на занятках, што гэта яшчэ не ўсе фразеалагізмы, якія жывуць у краіне знаёмых незнаёмцаў. Каб сустрэцца з астатнімі жыхарамі цудоўнай краіны, трэба ўважліва чытаць і слухаць іншых людзей. Тады вы абавязкова адшукаеце ў мове шмат іншых вобразных выразаў. Кожны новы фразеалагізм запісвайце ў свой “Білет пастаянных наведвальнікаў” краіны знаёмых незнаёмцаў.

III. Падвядзенне вынікаў заняткаў.

— Пэралічыце яшчэ раз групы фразеалагізмаў, з якімі мы пазнаёміліся ў гэтым навучальным годзе. *(Вучні называюць групы, настаўнік паказвае адпаведныя малюнкi-апоры для прыгадвання груп фразеалагізмаў, кладзе іх у чарадзейны бот.)*

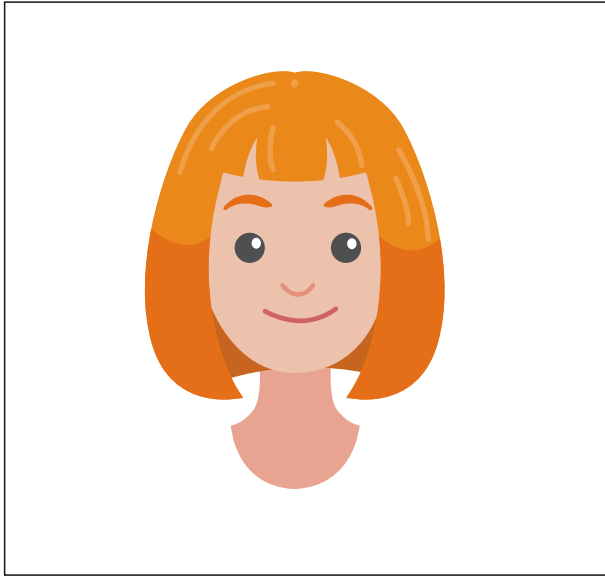
Гульня “Хто апошні?”

— Вы будзеце па чарзе даставаць адзін малюнак з чарадзейнага бота і называць адзін фразеалагізм той групы, якая абазначана прадметам на малюнку. Калі фразеалагізм названы правільна, малюнак кладзецца назад у бот, а вы застаецеся ўдзельнікамі гульні. Той вучань, які называе фразеалагізм няправільна або не можа яго назваць, выбывае з гульні. Паўтарацца нельга. Перамагае той вучань, які застаецца апошнім іграком.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Беларуская дзіцячая літаратура : хрэст. : вучэб. дапам. / уклад. М. Б. Яфімава, В. М. Ляшук. — Мінск : Выш. шк., 1996. — 656 с. — С. 17.
2. Беларуская дзіцячая літаратура : хрэст.: вучэб. дапам. для навучэнцаў пед. каледжаў і вучылішчаў / уклад. М. Б. Яфімава, В. М. Ляшук. — Мінск : Выш. шк., 2003. — 638 с. — С. 91; 343.
3. Бічэль-Загнетава, Д. І. Гараднічанка : вершы. — Мінск : Юнацтва, 1993. — 48 с. — С. 20.
4. Дзеружынскі, А. С. Вяселікі : выбранае : вершы, паэмы, казкі, смешкі, пацешкі, небыліцы, жарты : [для малод. шк. узросту] / А. Дзеружынскі ; [малюнкі А. Лось]. — Мінск : Маст. літ., 1979. — 318, [1] с. — С. 118 — 119.
5. Дукса, М. Нябесны карнавал : вершы : для малод. шк. узросту / маст. У. І. Сытчанка. — Мінск : Юнацтва, 1998. — 78 с.: іл. — С. 10.
6. Ээкаў, А. Кенгуру ці кенгура? : казкі і вершы : для малод. шк. узросту / А. Ээкаў. — Мінск : Нар. асвета, 2013. — 94 с. — С. 68.
7. Карызна, У. І. Лепяць ластаўкі гняздзечкі : вершы, загадкі, казкі : для дзяцей малод. шк. узросту / У. Карызна; маст. Т. Беразенская, Н. Каламейцава. — Мінск : Літ. і маст., 2010. — 136 с. — С. 52; 59; 63; 68; 73.
8. Каток — залаты лабок : беларускія народныя казкі пра жывёл / апрац. А. Якімовіча ; маст. А. Волкаў. — Мінск : Маст. літ., 1977. — 144 с. — С. 3—4; 15—16, 20—23, 103—105.
9. Людзей слухай, а свой розум май : беларускія народныя бытавыя казкі / апрац. А. Якімовіча ; маст. А. Волкаў. — Мінск : Маст. літ., 1980. — 192 с. — С. 38—43; 125—126.
10. Мазго, У. Прыгоды марахода / У. Мазго. — Мінск : Юнацтва, 2002. — 126 с.
11. Вясёлка. — 2016. — № 5. — С. 23.
12. Книга беларускіх народных казак [Электронны ресурс]. — Рэжым доступу: <http://www.movananova.by/medyateka/belaruskiya-narodnyya-kazkikniga-3.html>. — Дата доступу: 09.02.2023.
13. Руская народная казка. Пераклад Маргарыты Прохар [Электронны ресурс]. — Рэжым доступу: <http://www.veselka.by/?p=5543>. — Дата доступу: 12.02.2023.

— ❄️ Заняткі 1 ❄️ —

— ❄ Заняткі 2 ❄ —

Адзін бок картак

паказаць на дзверы

прапаноўваць каму-небудзь выйсці,
выганяць каго-небудзь

дзверы адчынены

мець свабодны доступ кудысьці

адмыкаць адамкнёныя дзверы

настойліва даказваць,
сцвярджаць тое, што даўно ўсім
вядома і не выклікае прэчанняў

— ✳ Заняткі 2 ✳ —

Другі бок картак

паказаць

парог

дарога

адкрыта

ламацца ў

адчыненыя дзверы

— ❄️ Заняткі 3 ❄️ —

— ❄ Заняткі 3 ❄ —

— ❧ Заняткі 3 ❧ —

— ❄️ Заняткі 3 ❄️ —

паказаць
на дзверы

паказаць
парог

дзверы
адчынены

дарога
адкрыта

адмыкаць
адамкнёныя
дзверы

ламацца
ў адчыненыя
дзверы

ні кала
ні двара

ні вала
ні каня

на носе

на парозе

— ❄️ **Заняткі 4** ❄️ —

прапанаваць каму-небудзь выйсці,
выганяць каго-небудзь

паказаць на дзверы

сінонім
паказаць парог

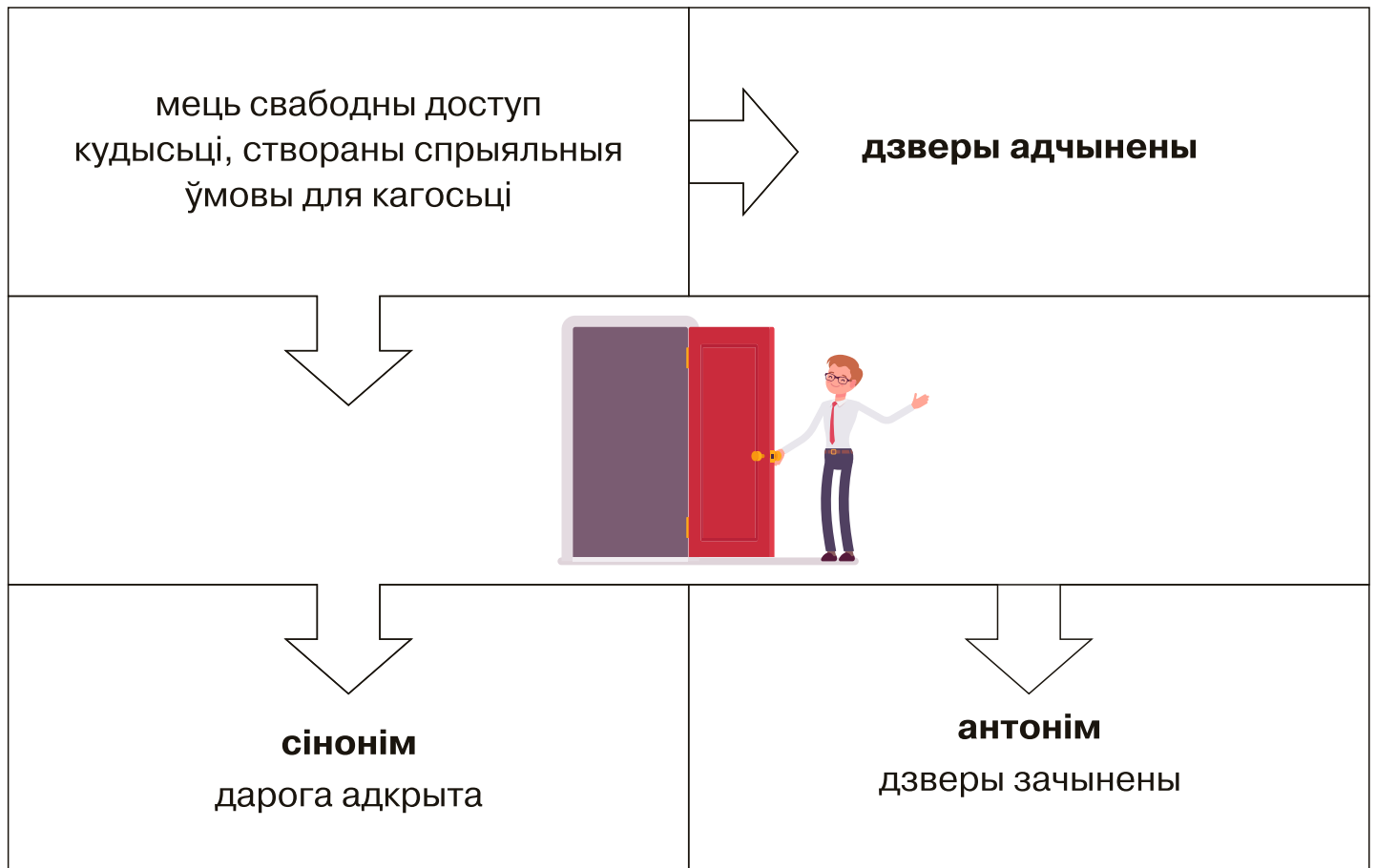
настойліва даказваць,
сцвярджаць тое,
што даўно ўсім вядома
і не выклікае прэчанняў

адмыкаць
адамкнёныя дзверы

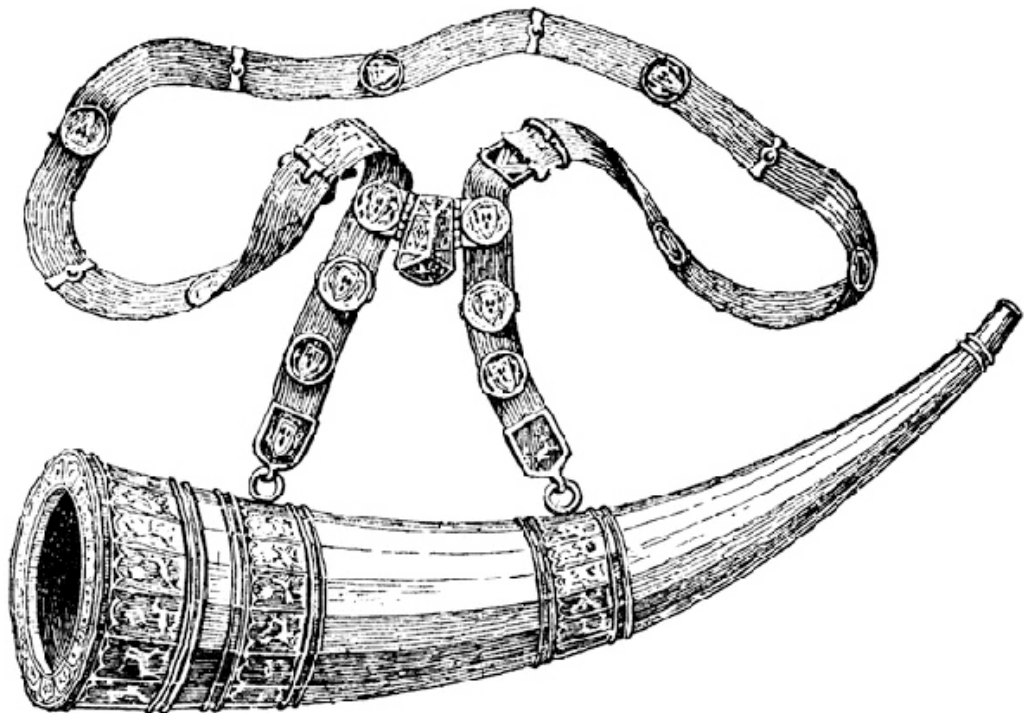

сінонім
ламацца ў адчыненыя дзверы

— ❧ Заняткі 4 ❧ —

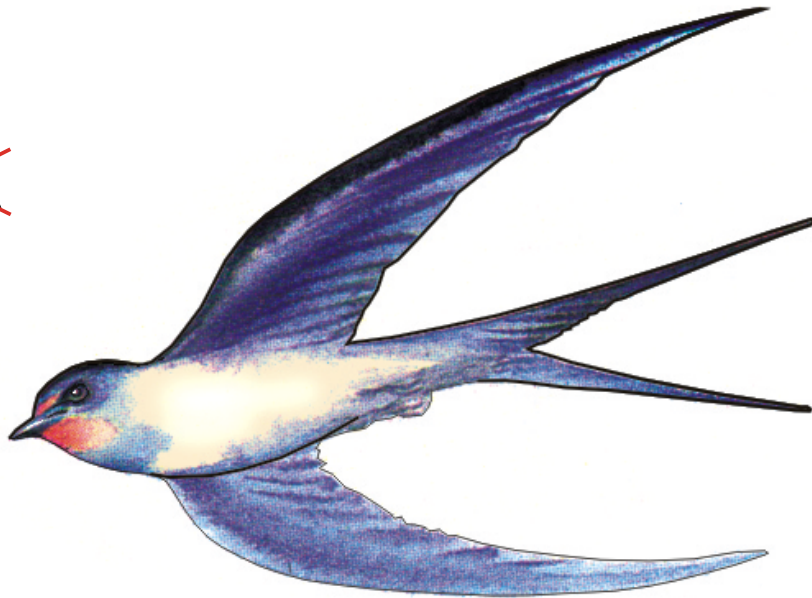

ПА

— ❖ Заняткі 5 ❖ —

~~СТА~~

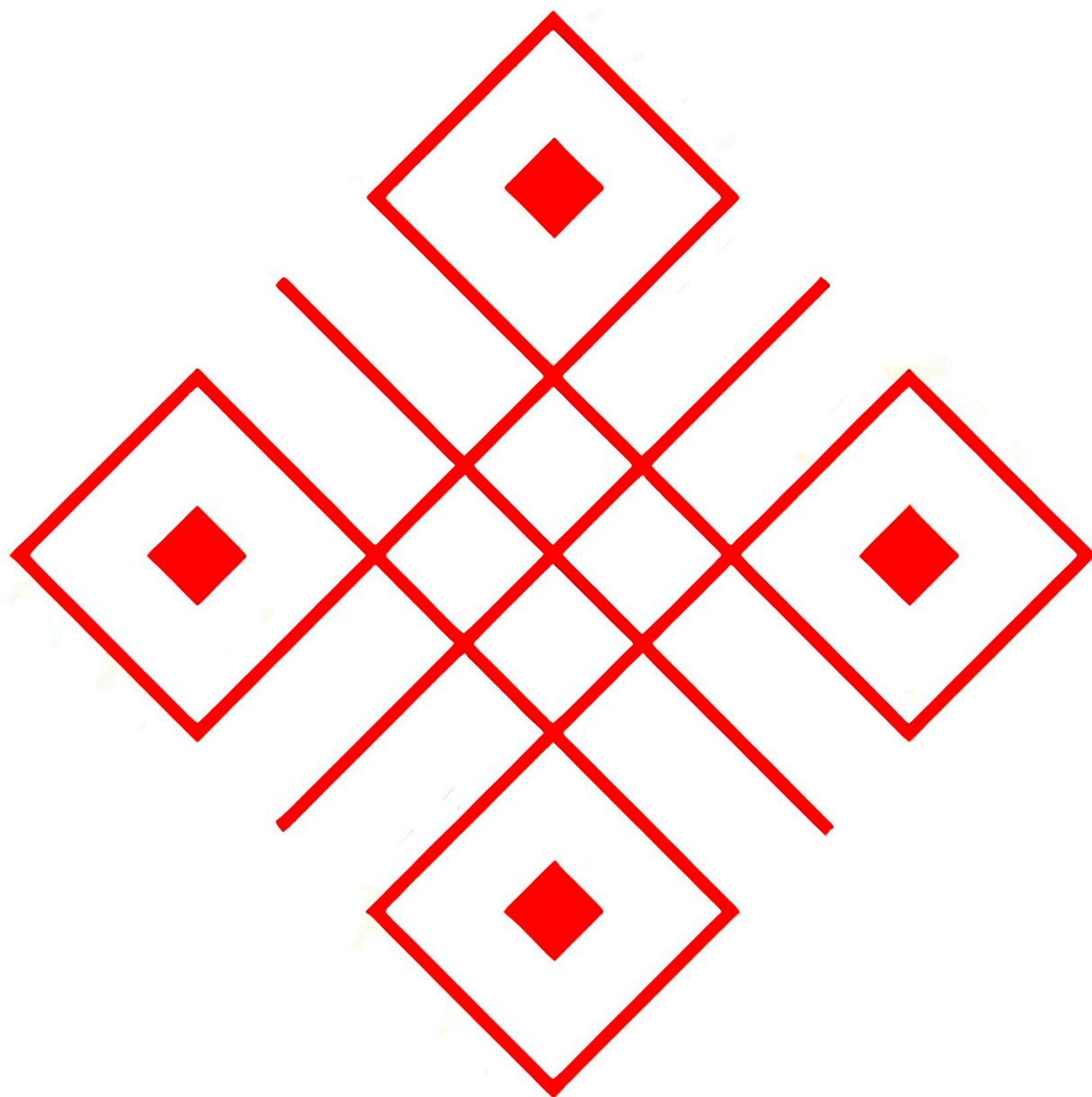
ЧКА

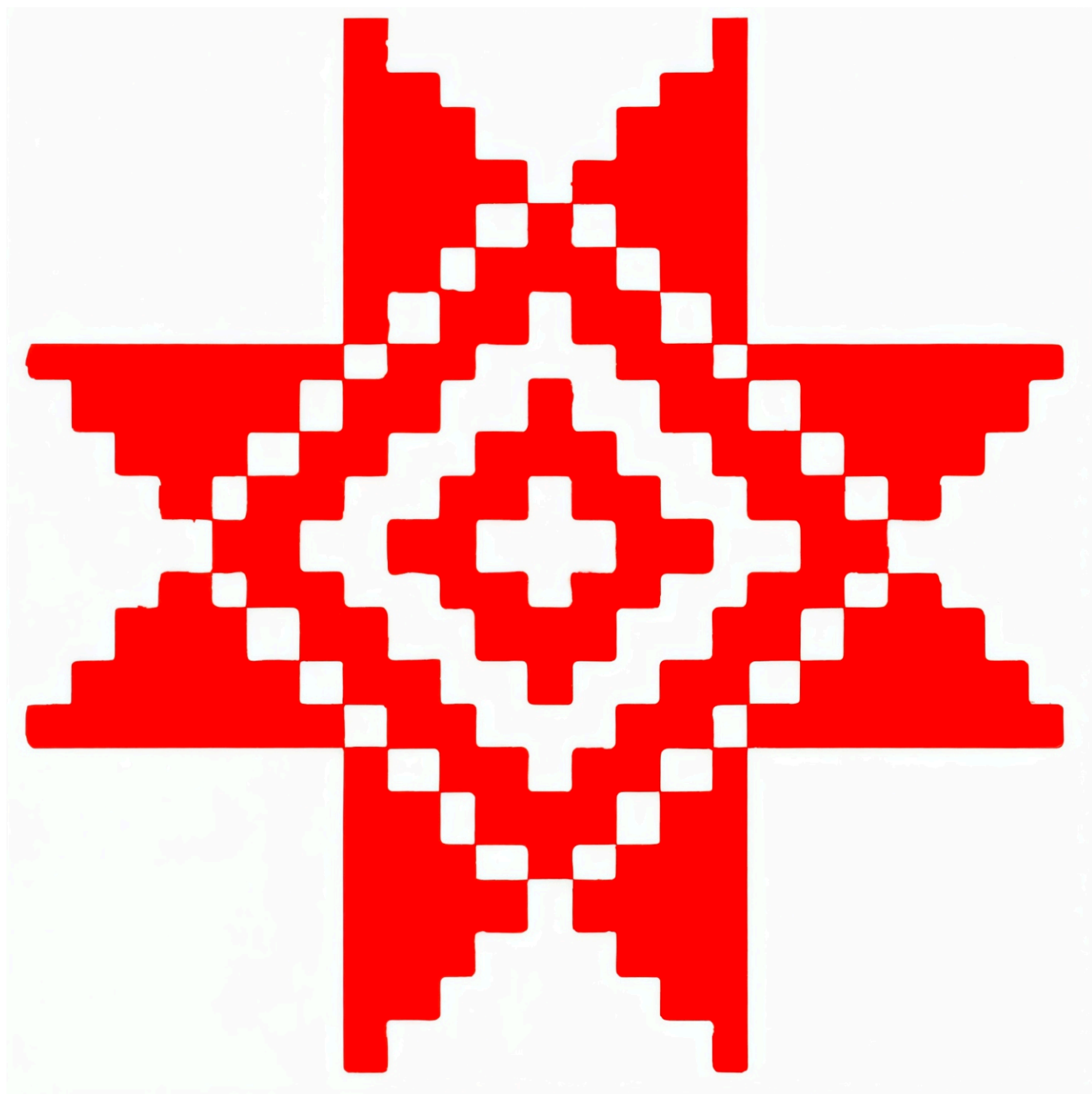
— ❄ Заняткі 6 ❄ —

пад пяшком ходзіць	зусім малы
знайшоў сякеру пад 	хтосьці робіць ці гаворыць штосьці недарэчнае або ўсім вядомае
з плеч ды ў 	без асаблівых запасаў, бестурботна
ад 	з самага простага
 ломіцца	шмат настаўлена харчовых прадуктаў
круглы 	абмен думкамі, абмеркаванне чаго-небудзь на роўных правах удзельнікаў
раскладаць па 	размяшчаць штосьці ў пэўнай паслядоўнасці, у прадуманым парадку

купалинка

СЛАВЯНКА

Мена

Беларуская народная казка

Жыў дзед ды баба. Мелі яны хатку і загон зямлі. Але не было ў іх ні каня ні вала. А гэта такое гора, што хоць ты сам у плуг упрагайся.

Сабралі яны сяк-так грошай.

Пайшоў дзед на кірмаш, купіў буланага коніка і вядзе дахаты.

Сустрэкае па дарозе пастухоў, што пасвілі валоў.

— Добры дзень, дзед! Дзе быў? — пытаюцца пастухі.

— На кірмашы.

— Што купіў?

— Каня.

— Памяняй з намі, дзед, каня на вала: у нас валоў шмат, а каня няма.

Падумаў дзед: вол таксама ў гаспадарцы не лішні.

— Добра, — кажа, — давайце мяняцца.

Аддаў дзед пастухам каня, узяў сабе вала ды вядзе дахаты.

Сустрэкае па дарозе пастухоў, што пасвілі авечак і бараноў.

— Добры дзень, дзед! Дзе быў?

— На кірмашы.

— Што купіў?

— Каня.

— Адзе ён?

— Памяняў на вала.

— Памяняй з намі, дзед, вала на барана.

— Добра: баран таксама ў гаспадарцы не лішні.

Узяў дзед барана за рогі і вядзе дахаты. Сустрэкае па дарозе пастушкоў, што пасвілі індыкоў.

— Добры дзень, дзядуля! Дзе быў?

— На кірмашы.

— Што купіў?

— Каня.

— Адзе конь?

— Памяняў на вала.

— Адзе вол?

— Памяняў на барана.

— ❧ Заняткі 10 ❧ —

— Памяняй з намі, дзядуля, барана на індыка.

— Добра: індык таксама ў гаспадарцы не лішні.

Аддаў дзед пастушкам барана, сам ўзяў індыка пад пахі і пайшоў далей.

Прыйшоў у вёску. Тут на вуліцы дзеці гуляюць: ездзяць на качэргах. Падбеглі да яго дзеці.

— Добры дзень, дзядуля! Дзе быў?

— На кірмашы.

— Што купіў?

— Каня. Адзе конь?

— Памяняў на вала.

— Адзе вол?

— Памяняў на барана.

— Адзе баран?

— Памяняў на індыка.

— Ой, дзядулька, памяняй з намі індыка на качэргу: мы з індыком гуляць будзем!

— Добра, — кажа дзед, — давайце качэргу.

Узяў дзед качэргу і панёс дахаты.

Даведалася аб усім баба, схапіла дзедаву качэргу ды давай яго біць.

Біла, біла — качарга зламалася. На гэтым і казка скончылася.

— ❧ Заняткі 11 ❧ —

+ A

Два браты

Беларуская народная казка

Жылі некалі два браты. Адзін быў багаты, а другі — бедны. Прышоў аднойчы бедны брат да багатага ды кажа:

— Дай ты мне сёння каня. Трэба мне поле ўзараць.

А багаты кажа:

— Ідзі, ён там пасецца ў полі. Толькі ж глядзі, не змуч яго!

Пайшоў бедны брат на поле. Бачыць, а там нехта на братавым кані поле арэ. Падбягае ён, кажа:

— Хто ты такі, што на кані майго брата яго поле арэш?

— А я доля твайго брата, бо ён дома сядзіць, а я яму памагаю.

— Адзе ж мая доля? — кажа бедны брат.

— А вунь у кусце ляжыць.

Пайшоў бедны брат паглядзець, дзе ж яго доля ляжыць. А там, і праўда, нейкая дзяўчына прыгожая спіць у кусце ў цяночку. Ён тады выламаў прут ды давай яе ахажваць па баках.

— Уставай! — кажа. — Што ты тут ляжыш? Чаму на мяне не працуеш? Вунь доля майго брата поле яму арэ, пакуль ён дома сядзіць.

Адзяўчына кажа:

— Не бі мяне, добры чалавек! Я не ўмею поля араць.

— А што ты ўмееш?

— А вось вазьмі што-небудзь ды прадай. Я табе тут і памагу.

Пайшоў бедны брат дадому, узяў андарак жончын, панёс на базар і прадаў яго. А за тыя грошы купіў два андаракі. Іх таксама прадаў. Толькі тыдзень патаргаваў, а стаў багаты.

І багацее, і багацее. І ўжо ў горадзе дом сабе купіў. І стаў перабірацца з хаты ў горад. Усё сваё дабро вынес, на воз паставіў. Жонку пасадзіў, дзяцей і пайшоў забіваць хату дошкамі. Толькі падышоў — чуе, там нехта плача-плача, енчыць, просіцца.

Ён адчыніў хату, зайшоў, кажа:

— Хто тут плача?

— Ды гэтая я, тваё гора.

Ён адкрыў яму, якая ў падпол вядзе, бачыць, і праўда, там гора яго сядзіць.

— ❧ Заняткі 11 ❧ —

— Чаму ты мяне не бярэш з сабой? Вазьмі мяне з сабою.

Ён тады кажа:

— Ну давай, лезь у гэтую скрыню, паедзем са мной.

Гора ўскочыла ў яго скрыню. Закрыў малодшы брат скрыню, паставіў яе на воз, закалаціў хату і ў горад паехаў.

Па дарозе на крутым беразе ракі закапаў ён скрыню са сваім горам і паехаў у горад. Жыве там добра, багата, шчасліва.

Дазнаўся пра тое яго багаты брат. Прыехаў паглядзець і кажа:

— Аякты так разбагацеў? Што здарылася з табою?

— Аягора сваё закапаў на крутым беразе ракі.

Стала зайздросна багатаму брату, хуценька паехаў ён на круты бераг ракі, выкапаў скрыню, выпусціў гора і кажа:

— Бяжы назад да свайго гаспадара, да майго брата.

Агора кажа:

— Не, я да яго не пабягу — ён мяне пакрыўдзіў. Я да цябе пайду. Ты такі добры!

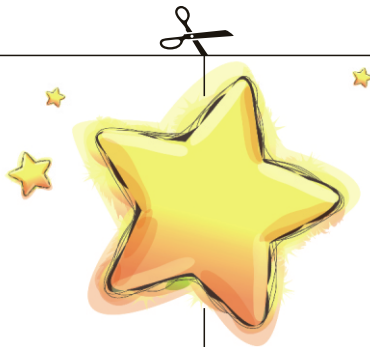
І як сказала гора, так яно і зрабілася. Пакуль ехаў багаты брат дадому, дык кола ў возе адвалілася ды кабыла нагу параніла. А дома парсюк здох і так адно за другое, адно за другое. Стаў ён бедны. Бяднейшы, чым быў некалі яго брат.

— ✨ Заняткі 12 ✨ —

С. 27

нарадзіцца
ў кашулі

нарадзіцца
пад шчаслівай
зоркай

заткнуць
за пояс

наставіць нос

за каўнер
не капае

не на пажа^р

як з рука^{ва}

як з рэшата

не лезе па слова
ў кішэню

востры^ы на язык

Як Сцёпка з панам гаварыў

Беларуская народная казка

Жыў некалі адзін пан, ды такі злосны, што бяда: ніхто не мог яму дагадзіць. Усе яго баяліся як чорта. Бывала, прыйдзе да яго хто што-небудзь прасіць, а ён як крыкне: «Што скажаш?» — дык той ад страху забудзецца і аб сваёй просьбе.

— Нічога, паночку, усё добра, — адказвае бядак калоцячыся.

— А па добрым што?

— Не ведаю, паночку...

— На стайню яго, гэтага галгана! — раве пан. — Даць яму розаг, каб больш сюды не хадзіў!

Іначай той пан і не ўмеў з людзьмі гаварыць. І людзі баяліся з ім гаварыць, бо скажаш што не так — да смерці засячэ.

Аднойчы гуляў пан у карты і выйграў у суседняга пана маёнтак. Было гэта вясною. Сабраўся пан ды паехаў аглядаць свой новы маёнтак. Як паехаў, дык і застаўся там на ўсё лета: вельмі ж яму спадабаўся новы маёнтак. Праўду бо кажуць, што новае сіта на калочку вісіць, а старое падлавай ляжыць.

Тым часам у старым маёнтку нарабілася шмат бяды. «Як жа, — думае аканом, — сказаць пану пра бяду?» Сам ехаць да яго баіцца. Надумаўся ён паслаць каго з дваровых. Ды няма ахвотніка. Кому хочацца дастаць ад пана лішніх розаг?

А жыў там адзін чалавек. З выгляду так сабе — недалужны, затое на язык бойкі: за словам у кішэню не лезе. Імя ён меў Сцяпан, але ўсе звалі яго проста Сцёпка. Малы, бач, ён быў ростам і шчуплы.

Дачуўся Сцёпка, што аканом шукае пасланца да пана, прыйшоў да яго і кажа:

— Пашліце мяне — я ўмею з панам гаварыць.

Рад аканом, ледзь не цалуе Сцёпку. Даў ён яму хлеба, сала, цэлую жменю медзякоў і выправіў у дарогу.

Ідзе Сцёпка, медзякамі пазвоньвае.

Доўга ішоў ён ці коратка, прыходзіць нарэшце ў новы маёнтак. Хацеў Сцёпка проста ў панскі дом ісці, ды лёкай спыніў:

— Ты чаго тут, валацуга, цягаешся! І нацкаваў на яго сабак.

— ❖ Заняткі 12 ❖ —

Сцёпка дастаў з торбачкі кавалак хлеба, кінуў сабакам. Тыя і перасталі брахаць. Тады Сцёпка зноў падышоў да ганка.

— Што табе трэба? — крычыць лёкай. — Тут сам пан жыве!

Сцёпка пакланіўся лёкаю і кажа:

— А мой паночку, а мой даражэнькі, вось жа мне і патрэбен гэты сам пан. Я прыйшоў да яго са старога маёнтка.

Лёкай памякчэў.

— Добра, — кажа, — я далажу пану пра цябе. Але скажы ж ты мне, адкуль ты ведаеш, што і я — пан?

— Гм, — хітра кашлянуў Сцёпка, — бачу: ты пан не пан, а так сабе паўпанак, бо ў цябе лоб нізкі, нос слізкі, от і відаць, што лізаў панскія міскі.

Узлаваўся лёкай, схопіў Сцёпку за каўнер ды давай тузаць. Ubачыў гэта пан з акна і паклікаў лёкаю да сябе.

— Які там хлоп? — пытаецца пан у лёкаю.

— Ды валацуга нейкі са старога панскага маёнтка, — адказаў лёкай і нізка пакланіўся пану.

Пан успомніў, што даўно не быў у старым маёнтку.

— Пакліч яго сюды, — загадаў ён лёкаю. Пабег лёкай клікаць Сцёпку, а той дастаў капшук, набіў люльку тытунём ды пачаў агонь крэсіць. Выкрасіў агню, закурыў люлечку. Курыць ды паплёўвае на чысты панскі ганак.

— Ідзі ў пакоі, цябе пан кліча! — крычыць яму лёкай.

— Не трасца пана трасе, пачакае, — адказвае Сцёпка і пакурвае сабе люлечку.

— Ды хутчэй жа ты! — злуецца лёкай. — А то пан цябе розгамі засячэ...

— Не засячэ! Вось дакуру люльку, тады і пайду.

Чакаў, чакаў пан Сцёпку, не дачакаўся. Кліча зноў лёкаю:

— Чаму хлоп не ідзе?

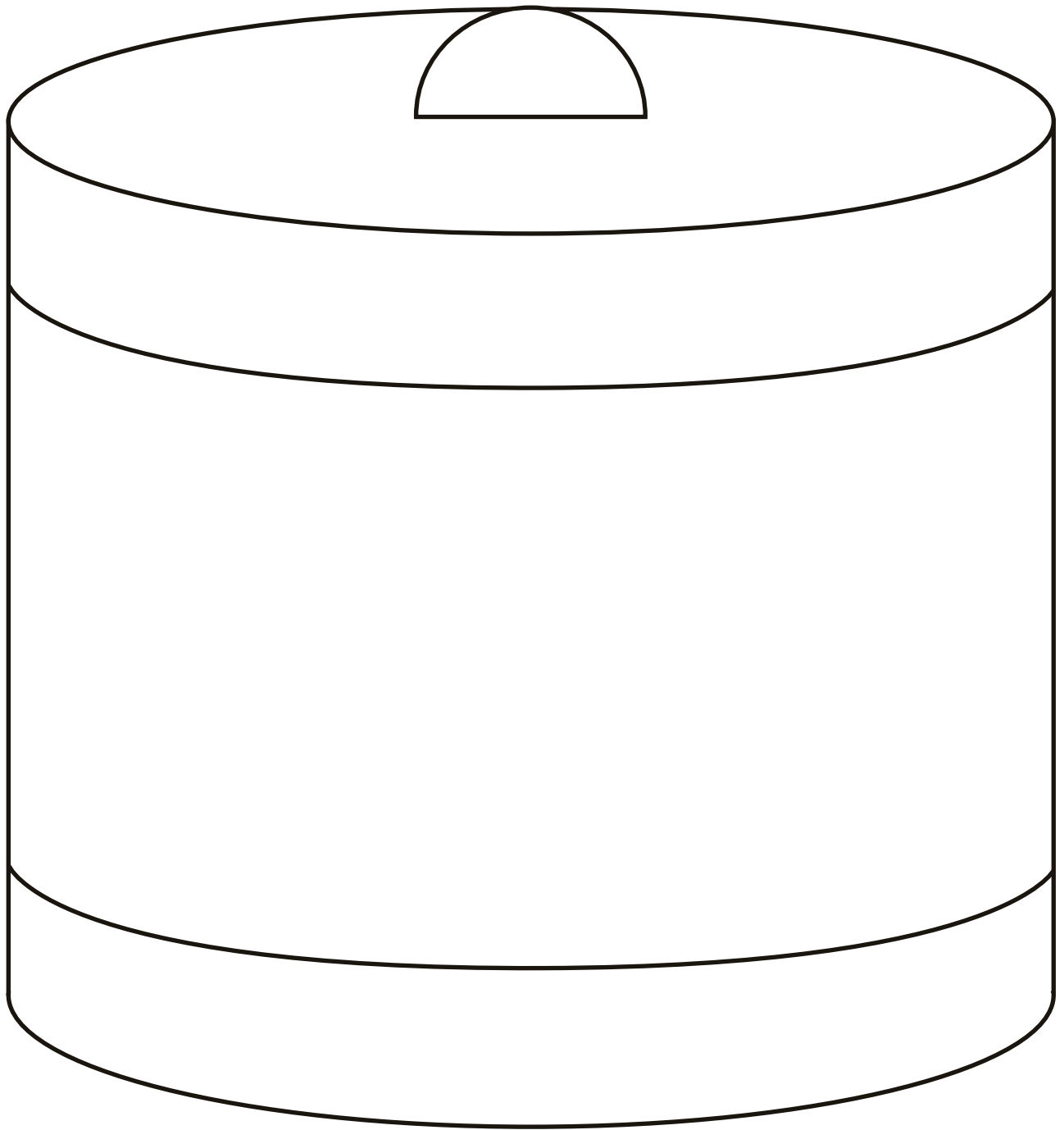
— Люльку, пане, курыць.

Пан узлаваўся:

— Гані яго сюды!

Сцёпка дакурыў люльку, выбіў з яе попел, схаваў за пазуху і толькі тады падаўся памаленьку ў панскія пакоі. Лёкай бяжыць наперадзе, адчыняе Сцёпку дзверы, як пану.

Малюнак-размалёўка караба Фразені

— ❖ Заняткі 12 ❖ —

Увайшоў Сцёпка да пана ды і закашляўся пасля моцнага тытуню. Кашляе, а пан чакае, толькі злосна вачыма зыркае. Адкашляўся сяк-так Сцёпка і кажа:

— Добры дзень, паночку!

— Што скажаш? — хмурыцца пан.

— Усё добра, паночку.

— А па добрым што?

— Ды вось, паночку, прыслаў мяне аканом. Бачыце, панскі сцізорык зламаўся.

— Які сцізорык?

— Ды, мабыць, той, якім пану пёры вастрэлі.

— Як жа яго зламалі?

— Кажуць жа, пане, што без начыння і лапця не спляцеш. А ўсялякае начынне пры рабоце псуецца. Вось так і панскі сцізорык. Хацелі пану на боты злупіць з выжла шкуру, узялі сцізорык. Але на панскім выжле вельмі ж моцная шкура была. Ну, сцізорык і зламаўся.

— Якога выжла? Што ты пляцеш, галган? — закрычаў злосна пан і хацеў ужо загадаць слугам, каб забралі Сцёпку на стайню і далі розаг. Але Сцёпка пачаў расказваць далей:

— Панскі выжал, гэта той самы, можа, пан памятае, што ўскочыў быў у студню, а Мікіту пасылалі даставаць, дык ён і ўтапіўся там. Эге ж, той самы выжал, што пан любіў яго браць на паляванне. Здаецца, калі не мыляюся, пан аддаў за таго выжла суседняму пану трох мужыкоў...

— Што ж, мой лепшы выжал здох?

— Здох, пане.

— З чаго ж ён здох?

— Каніны аб'еўся, дык адразу і ногі выпруціў.

— Якой каніны?

— Ды мяса жарабца.

— Панскага ж буланага жарабца, з лысінкаю.

— Што ж, і ён здох?

— Здох, пане. А шкада, добры жарабец быў.

— О, я нешчаслівы!

— Э, пане, чаго турбавацца. Ужо ж ведама, калі жарабятка ўродзіцца з лысінкаю, то яно ці здохне, ці яго воўк з'есць.

— З чаго ж жарабец здох?

— Падарваўся, мабыць.

— ❖ Заняткі 12 ❖ —

- Што ж на ім рабілі? Шпарка ездзілі ці што?
- Ды не, пане, на ім не ездзілі, ён заўсёды на стайні стаяў.
- А што ж?
- Ваду, пане, вазілі.
- Але ж на што была тая вада?
- Людзі ж кажуць, паночку, што як топішся, дык і за брытву ўхопішся. Як загарэўся панскі свінушнік, дык аканом загадаў і на жарабцы ваду вазіць.
- Што ж, і свінушнік згарэў?
- Згарэў, пане.
- Як жа ён загарэўся?
- Бачыш, пане, ён быў блізка каля аборы, дык ад яе і загарэўся.
- То і абора згарэла?
- Згарэла, пане, як свечка.
- З чаго ж яна загарэлася?
- Вось гэтага, паночку, добра не ведаю: ці ад абозні, ці мо ад пакояў.
- О, то і пакоі згарэлі?
- Згарэлі, пане, начыста, ад быццам хто языком злізаў.
- І ўвесь двор згарэў?
- Увесь, пане: чыста, гладка, хоць рэпу сей.
- Ухапіўся пан за галаву ды давай божкаць.
- Але з чаго ж загарэліся пакоі? — зноў пытаецца пан у Сцёпкі.
- Ад свечак, пане.
- Для чаго ж паліліся свечкі?
- Ну як жа, пане, вядома, заўсёды свечкі паляць, як хто памрэ.
- Хто ж там памёр?
- Вечны пакой, каб ёй на тым свеце лёгка ікнулася, — пані памерла.
- Што ты кажаш?.. Пані памерла?! Пачуўшы такія навіны, пан зваліўся з крэсла, а Сцёпка закурыў люлечку ды падаўся сабе дахаты.

— ❖ Заняткі 13 ❖ —

Адзін бок картак

таўчы ваду ў ступе

займацца бескарыснай,
безвыніковай справай,
марна траціць час

на талерачцы

з вялікай пашанай
і як належнае

як на талерачцы

вельмі ясна, выразна

як з рэшата

у вялікай колькасці
і бесперастанку

сем карабоў

вельмі многа і абы-чаго

— ❧ Заняткі 13 ❧ —

Другі бок картак

насіць ваду
пераліваць з

рэшатам
пустога ў парожняе

на

сподачку

як на

далоні

як з

рукава

як з

мяшка

тры
мех з

корабы
торбай

За каня — брусок

Беларуская народная казка

Жылі дзед з бабаю. Быў у іх конь. Дзед яго пасвіў, на начлег вадзіў.

Надакучыла яму гэта работа. Вось аднойчы ён і кажа бабе:

— Баба, а баба. Давай прадамо каня, а купім вала.

— Навошта, дзед, табе вол?

— Вала лягчэй даглядаць: яго на начлег не трэба вадзіць.

Падумала баба.

— Праўда, — кажа. — Ты будзеш дома начаваць. А то мне адной маркотна.

Ну, прадалі каня, купілі вала. Патрымалі яго трохі ды агледзеліся, што вол многа сена есць.

— Давай, — кажа баба, — прадамо вала, а купім лепш казу. Яна будзе малако даваць. А карміць яе можна лазою або бярозавымі венікамі.

— Добра, — кажа дзед. — Няхай будзе каза.

Прадалі вала, купілі казу. А каза такая разбойніца трапілася — бяда. Адну бабу падпускае да сябе. А дзеда ні на вочы. Так і таўчэ яго рагамі.

Панасіў дзед сінякоў ад казіных рагоў і кажа бабе:

— Гэта шалёная каза. Давай прадамо яе ды купім лепш гусь.

— Давай. Яна будзе яйкі несці, гусянят выводзіць.

Ды дзед памыліўся: купіў не гусь, а гусака. Жыве гусак, а яек не нясе, гусянят не выводзіць. Што рабіць? А тут якраз людзі сена касіць пачалі. Сабраўся і дзед касіць, ды няма бруска касу вастрыць. Вось ён і кажа бабе:

— Давай, баба, прадамо гусака, а купім брусок.

— Давай, — згаджаецца баба. — Бо ўсё роўна толку з гусака як з казла малака.

Прадалі гусака, купілі брусок. Пайшоў дзед з касою і бруском сена касіць. Бачыць: у возеры качка плавае. «Заб'ю, — думае дзед, — качку — мяса будзе». Глянуў туды-сюды — няма нідзе каменя. А качка вась-вось далей адплыве. Узяў дзед і шпурнуў у качку бруском. Качка ўзнялася і паляцела, а брусок у возеры патануў.

Такі засталіся дзед з бабаю без нічога.

Міколка і Маша

У Міколкі сястрычка малая,
І яна яму жыць замінае.
То заплача яна не ў пару,
То пабурыць з пясочку гару,
То сандалікі ў Машы зняліся,
То цукеркаю з ёй падзяліся...
Ды без Машы таксама **не мёд**:
Цішыня і ніякіх прыгод.

Г. Каржанеўская

Чым ускладняе сястрычка жыццё Міколку? Падкрэслі сказ, які падказаў табе, што Міколка вельмі любіць Машу.

Міколка і Маша

У Міколкі сястрычка малая,
І яна яму жыць замінае.
То заплача яна не ў пару,
То пабурыць з пясочку гару,
То сандалікі ў Машы зняліся,
То цукеркаю з ёй падзяліся...
Ды без Машы таксама **не мёд**:
Цішыня і ніякіх прыгод.

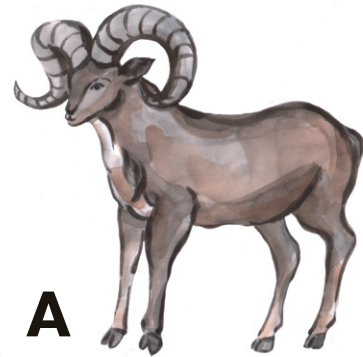
Г. Каржанеўская

Чым ускладняе сястрычка жыццё Міколку? Падкрэслі сказ, які падказаў табе, што Міколка вельмі любіць Машу.

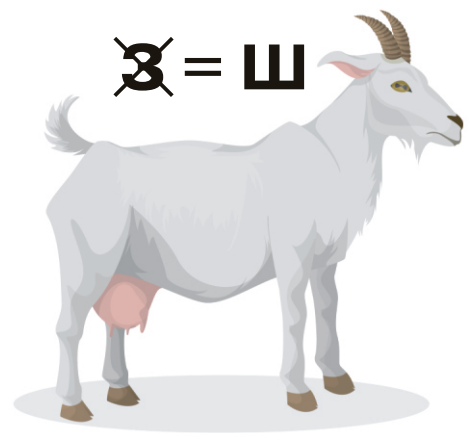
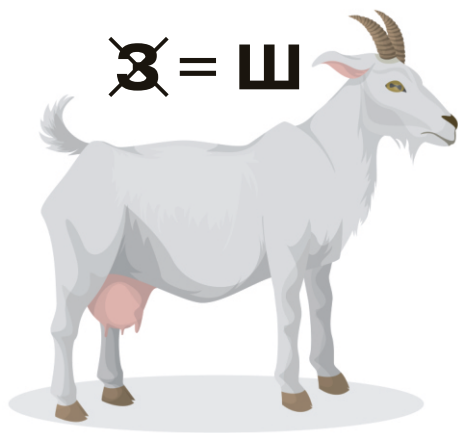
Адзін бок картак

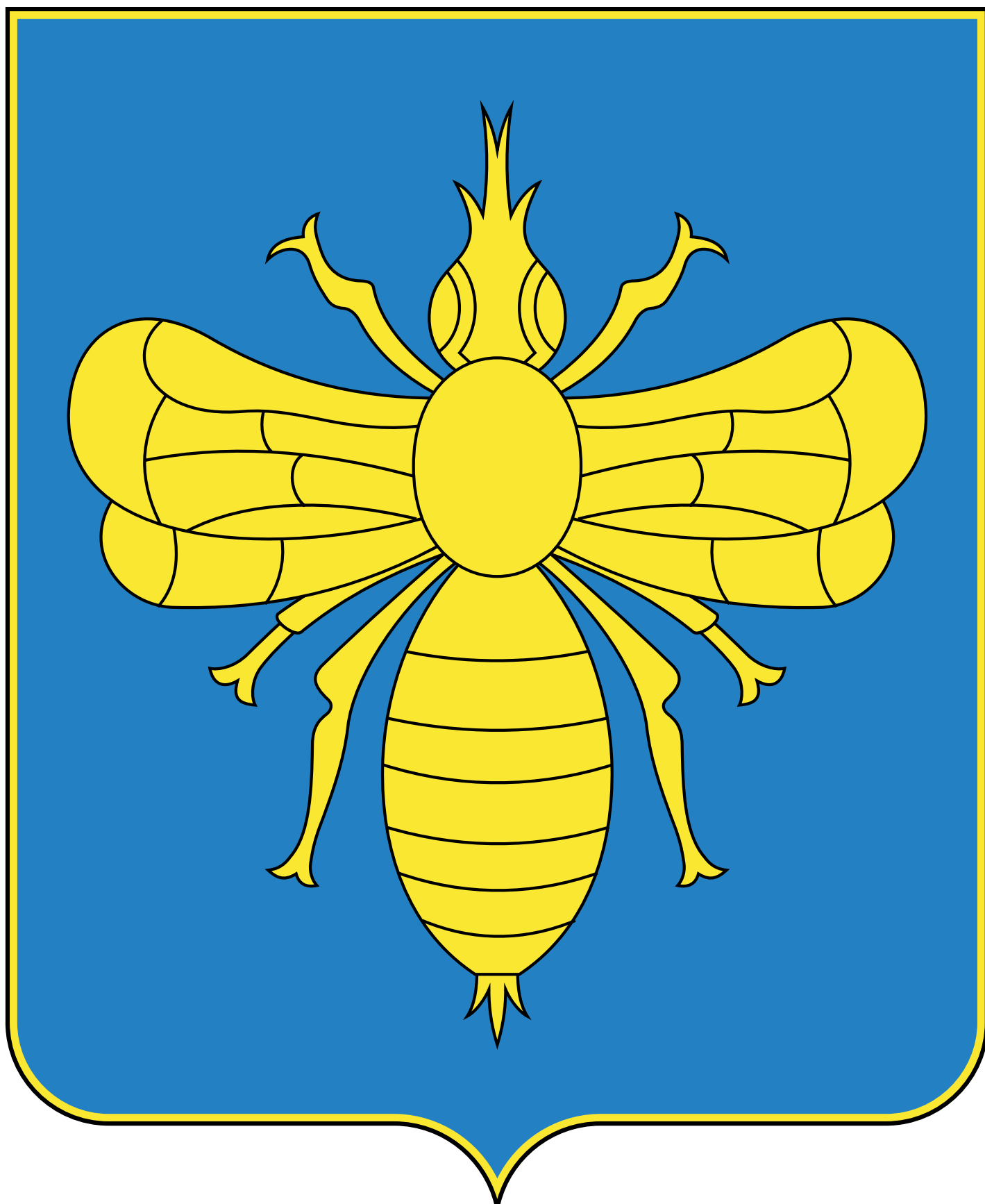

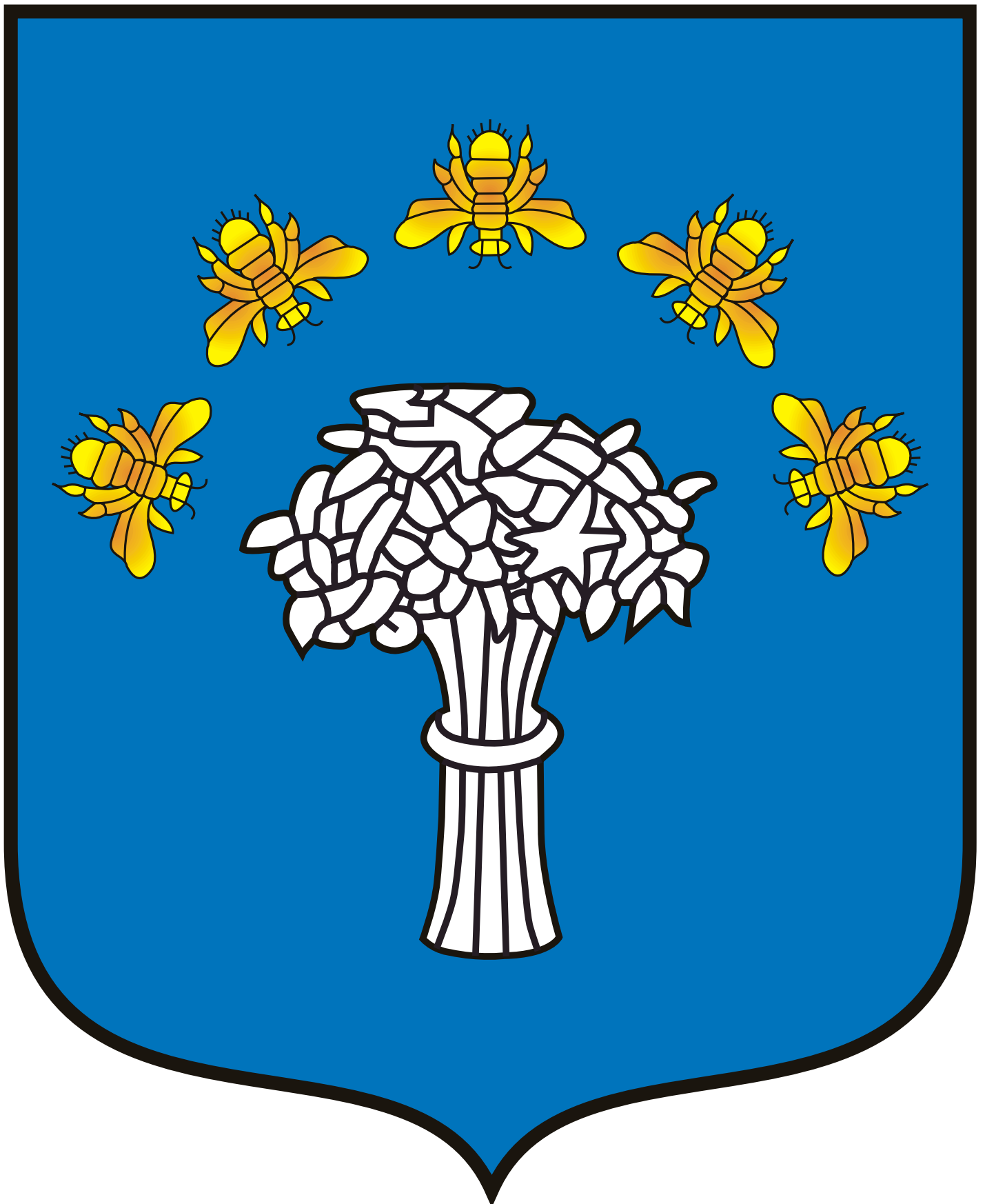
AK

AK

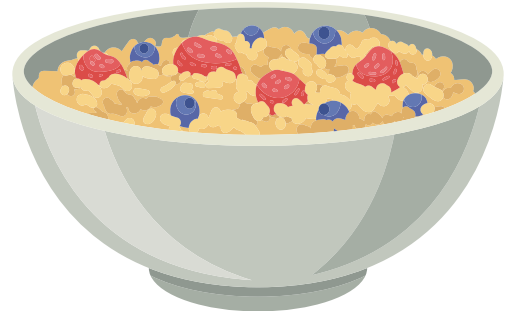
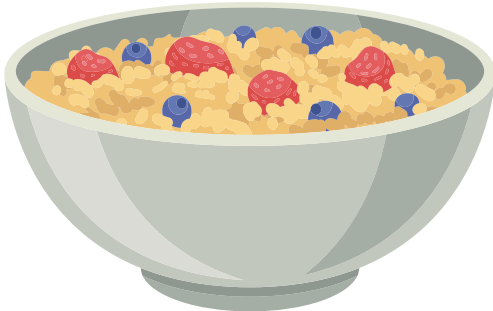

— ❄️ Заняткі 15 ❄️ —

С. 34

Другі бок картак

— ❖ Заняткі 16 ❖ —

;

— 🏠 Заняткі 16 🏠 —

— ❄️ Заняткі 16 ❄️ —

С. 36

трымаць хвост ...
на ...

... ў галаве
... не зварыш
... заварваецца

... з галавы не скоціцца
як ...

вашымі вуснамі ... піць
на вуснах ..., а на сэрцы лёд
... намазана
не ...

— ✳ Заняткі 16 ✳ —

С. 36

Адзін бок картак

не цукар

не цукар

на арэхі

на арэхі

**без сучка
без задзірынкі**

**без сучка
і без задзірынкі**

зварыць кашу

зварыць кашу

— ✨ Заняткі 16 ✨ —

С. 36

Другі бок картак

не мёд

не мёд

на абаранкі

на абаранкі

як яечка

як яечка

не зварыш кашы

не зварыш кашы

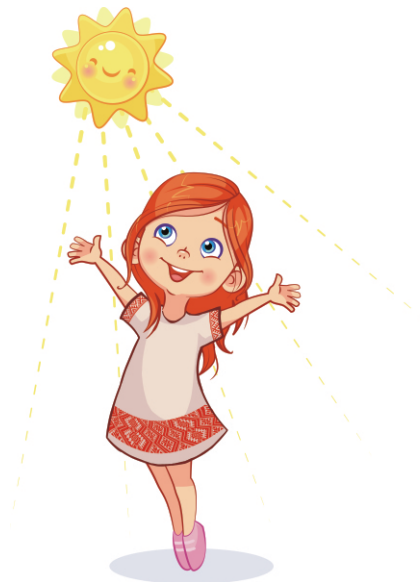
— ✨ Заняткі 16 ✨ —

С. 37

Адзін бок картак

маслам
па душы

да смаку

маслам
па душы

да смаку

маслам
па душы

да смаку

— ❧ Заняткі 16 ❧ —

С. 37

Другі бок картак

не ў смак

не ў смак

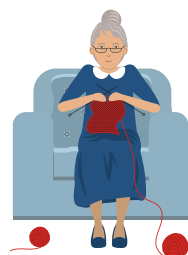
не ў смак

— ❄️ **Заняткі 17** ❄️ —

1-я група

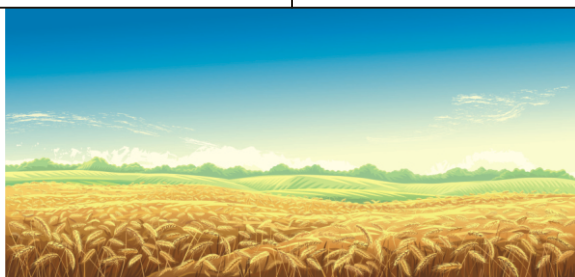
вельмі хутка і многа
ствараць штосьці

пячы як бліны

багатая перагноем,
урадлівая (зямля)

як масла

вельмі лёгка, добра,
без перашкод і ўскладненняў

як па масле

сінонім

без сучка і без задзірынкі

— ❄️ Заняткі 17 ❄️ —

2-я група

каб усё было так,
як вы гаворыце

вашымі вуснамі мёд піць

ісці вельмі стройна, роўна

**яечка з галавы
не скоціцца**

жыць, самому
зарабляючы на сябе

есці свой хлеб

— ❄️ Заняткі 17 ❄️ —

3-я група

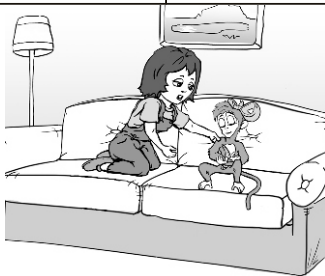
пачастунак

хлеб-соль

вельмі далёкі сваяк

дзясятая вада на кісялі

трымацца ўпэўнена,
з гонарам

трымаць хвост абаранкам

— ❄️ Заняткі 17 ❄️ —

4-я група

дасталася здорова,
як след

дасталася **на абаранкі**

сінонім
на арэхі

нялёгка,
мала прыемнага, радаснага

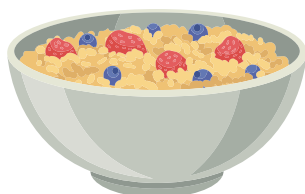
не мёд

сінонім
не цукар

пачынаецца складаная,
клопатная справа

каша заварваецца

1-я група

Жыў дзед, жыла бабка. Была ў іх курачка-рабка. Нанесла курачка ячак поўны падпечак. Сабрала бабка яечкі ў чарапіцу ды паставіла на паліцу. Мышка бегла, хвосцікам махнула, чарапіца ўпала, яечкі пабіліся.

Плача дзед, плача бабка, курачка кудыхча, вароты скрыпяць, трэскі ляцяць, сарокі трашчаць, гусі крычаць, сабакі брэшуць.

Ідзе воўк.

— Дзедка, бабка, чаго вы плачаце?

— Як жа нам ня плачаць? Была ў нас курачка-рабка. Нанесла курачка ячак поўны падпечак. Сабрала бабка яечкі ў чарапіцу ды паставіла на паліцу. Мышка бегла, хвосцікам махнула, чарапіца ўпала, яечкі пабіліся.

І воўк завывае.

Ідзе мядзведзь.

— Воўк, чаго выеш?

Хто пабіў яечкі, якія нанесла курачка-рабка?

2-я група

Жылі-былі курачка і пеўнік. Курачка яйкі несла, а пеўнік зярняткі здабываў, курачку частаваў. Выграбе з ямкі зярнятка і кліча курачку:

— Ко-ко-ко, Чубатка, знайшоў зярнятка!

Вось аднойчы выграб пеўнік вялікую бобінку. "Ну, — думае, — гэтага зярняці курачцы не праглынуць, з'ем хіба сам".

Праглынуў — ды і падавіўся.

Паваліўся пеўнік, ногі задраў і не дышае.

Падбегла да яго курачка:

— Што з табою, Петрусёк? Чаму ты ляжыш і не дышаеш?

— Ой, — стогне пеўнік, — бобінкай падавіўся...

— Як жа цябе ратаваць, Петрусёк? — пытаецца курачка.

— Трэба, — шэпча пеўнік, — масла дастаць, горла змазаць.

— А дзе яго дастаць?

— У каровы.

Пабегла курачка да каровы:

— Карова, карова, дай масла!

— Нашто табе масла?

— Пеўнік ляжыць і не дышае: бобінкай падавіўся...

Для каго шукала масла курачка?

3-я група

Касіў на лузе касец. Змарыўся і сеў пад кустом адпачыць.
Дастаў торбачку, развязаў і пачаў есці.

Выходзіць з лесу галодны воўк. Бачыць — касец пад кустом сядзіць і нешта есць.

Падышоў да яго воўк:

- Ты што ясі, чалавеча?
- Хлеб, — адказвае касец.
- А смачны ён?
- Дзіва што смачны!
- Дай мне пакаштаваць.
- Калі ласка!

Адламаў касец кавалак хлеба і даў ваўку. Спадабаўся ваўку хлеб.

Ён і кажа:

— Хацеў бы я кожны дзень хлеб есці, але дзе яго даставаць?
Парай, чалавеча!

Які звер з'яўляецца галоўным героем казкі "Лёгкі хлеб"?
Чаго шукаў воўк?

4-я група

Захацела Ліса з Жураўлём пасябраваць.

Пайшла клікаць яго ў госці:

— Прыходзь, кумочак, прыходзь, дарагі! Я цябе добра пачастую!

Ідзе Журавель да Лісы, а тая наварыла кашы і размазала па талерцы. Падае і кажа:

— Паеш, мой кумочак! Сама гатавала!

Журавель тук ды тук дзюбай па талерцы, стукаў-стукаў, а ў рот нічога не трапляе. А Ліса ў гэты час ліжа і ліжа кашу — усю і з'ела. Каша з'едзена, Ліса і кажа:

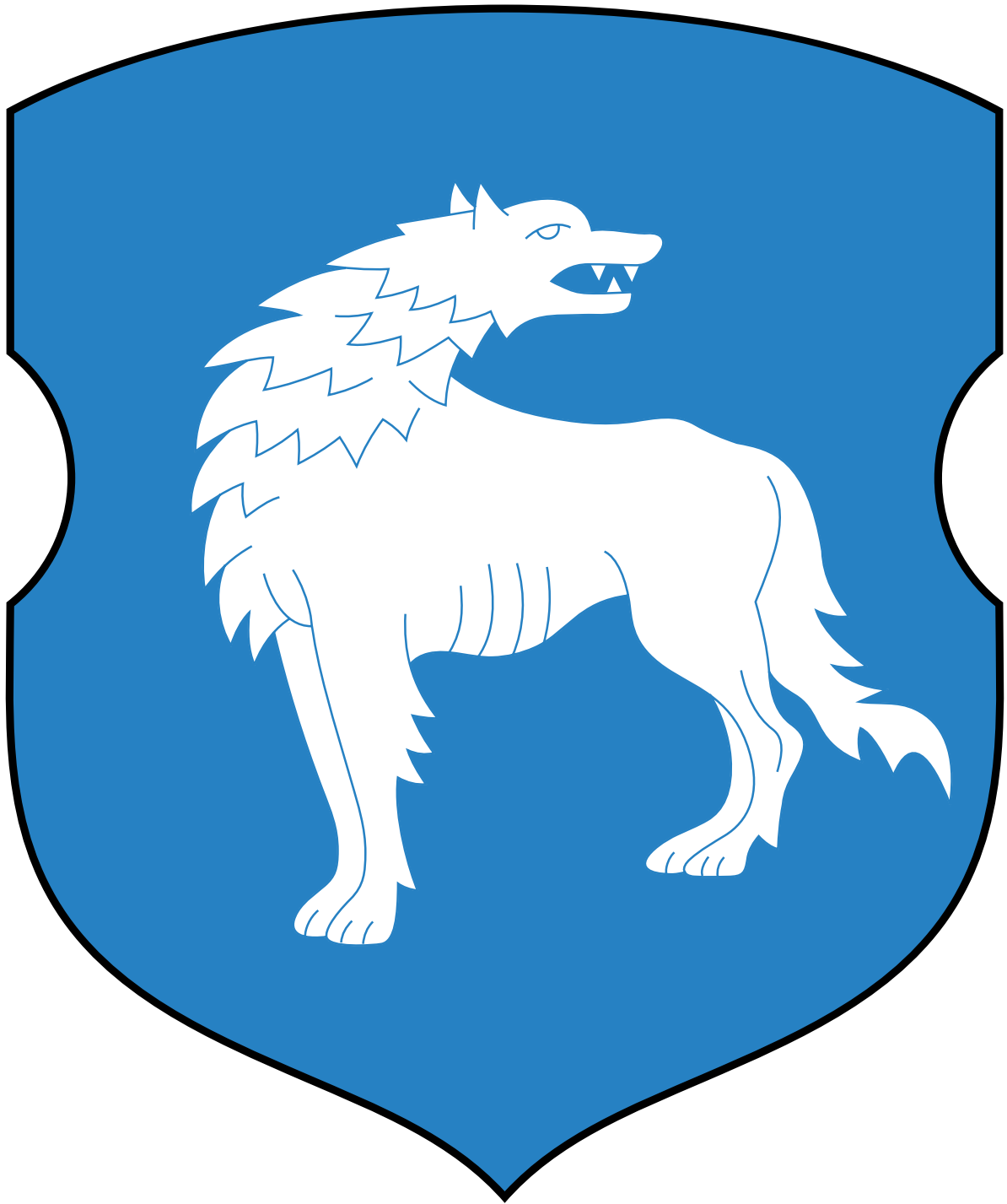
- Прабач, кум! Больш няма чым цябе частаваць.
- Дзякуй і на гэтым! Прыходзь ты да мяне ў госці.

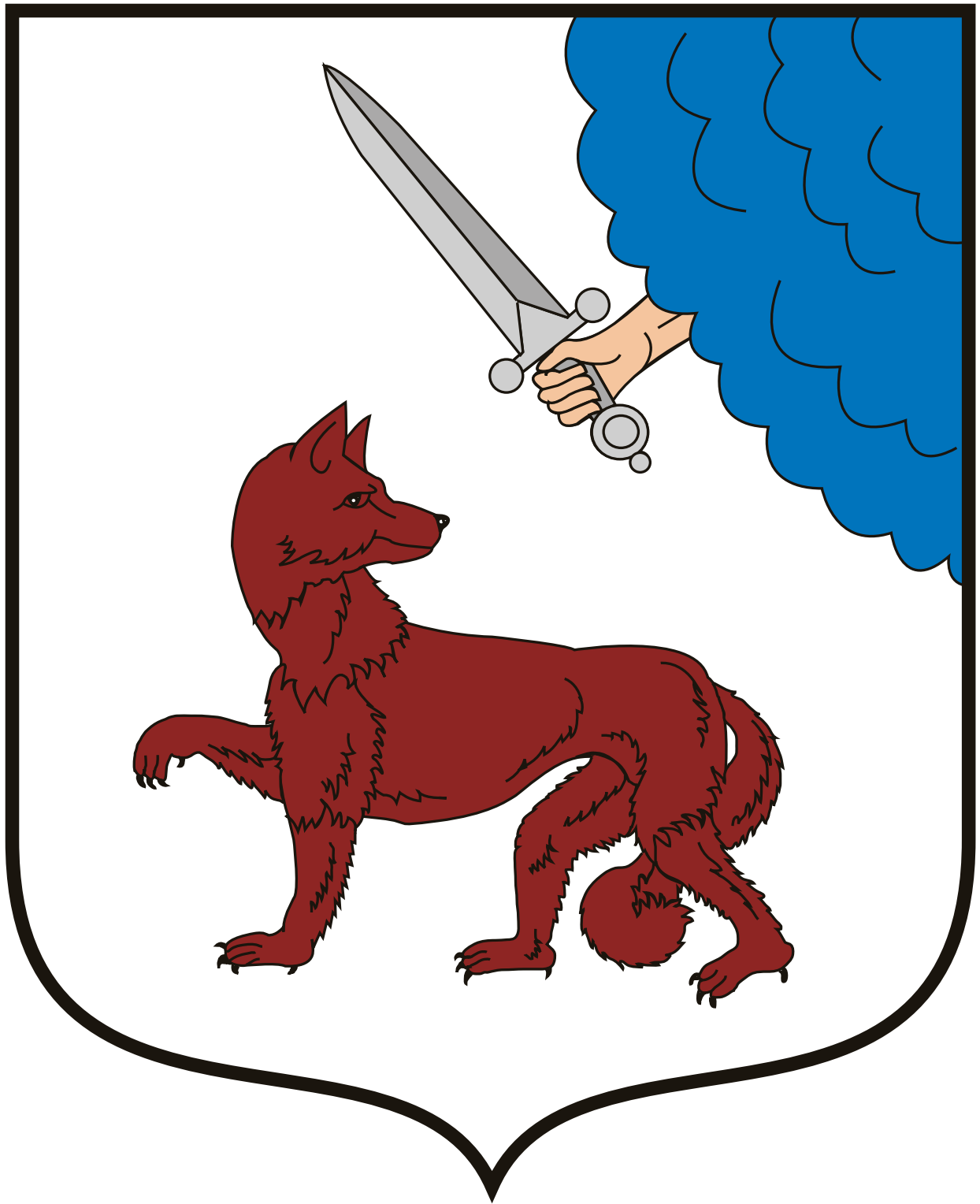
Чым частавала Ліса Жураўля? Чаму ён застаўся галодны?
Для каго шукала масла курачка?

ГАНЦАВІЧЫ

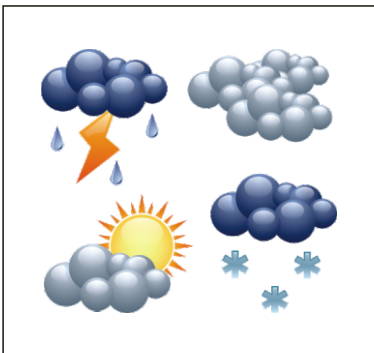
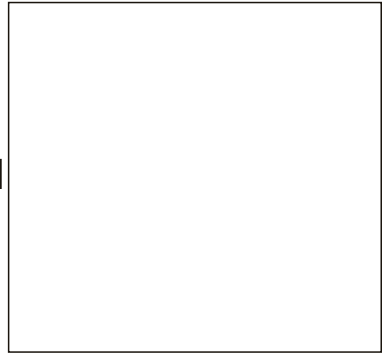
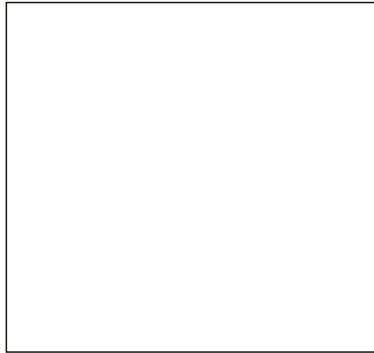
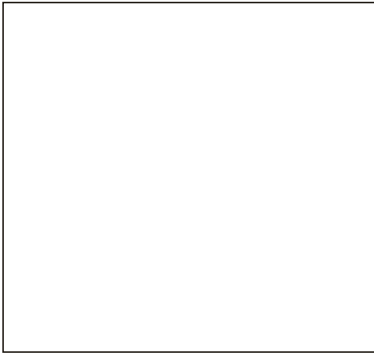
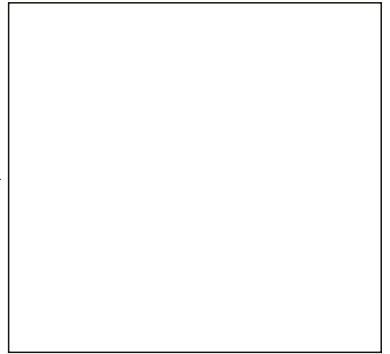
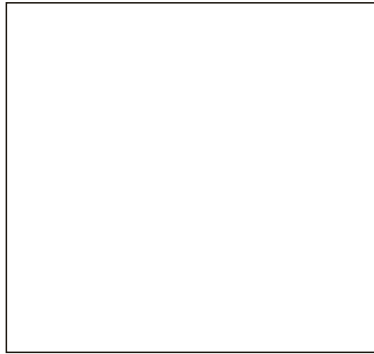
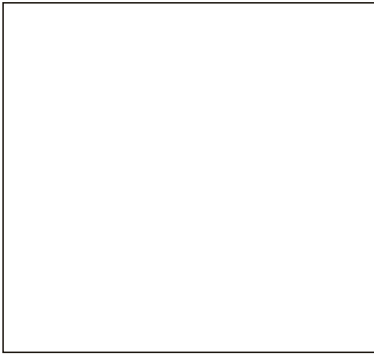

ВАЎКАВЫСК

МСЦІСЛАЇ

— ❄️ Заняткі 18 ❄️ —

3. Бірала. "Лянота і ахвота"

— У капусце шмат гусей,
прагані іх, Аляксей!
— Мамка, мамка, не магу,
я скалоў на прут нагу.
— Вымый шыю, Аляксей!
Бо на ёй хоць рэпу сей.
— Мамка, не магу ступіць,
я ж кажу, нага баліць.
— Можа, сходзіш, мой сыноч,
па цукеркі ў ларок?
— У ларок пайсці гатоў!
Колькі мне дасі рублёў?

3. Бірала. "Лянота і ахвота"

— У капусце шмат гусей,
прагані іх, Аляксей!
— Мамка, мамка, не магу,
я скалоў на прут нагу.
— Вымый шыю, Аляксей!
Бо на ёй хоць рэпу сей.
— Мамка, не магу ступіць,
я ж кажу, нага баліць.
— Можа, сходзіш, мой сыноч,
па цукеркі ў ларок?
— У ларок пайсці гатоў!
Колькі мне дасі рублёў?

3. Бірала. "Лянота і ахвота"

— У капусце шмат гусей,
прагані іх, Аляксей!
— Мамка, мамка, не магу,
я скалоў на прут нагу.
— Вымый шыю, Аляксей!
Бо на ёй хоць рэпу сей.
— Мамка, не магу ступіць,
я ж кажу, нага баліць.
— Можа, сходзіш, мой сыноч,
па цукеркі ў ларок?
— У ларок пайсці гатоў!
Колькі мне дасі рублёў?

3. Бірала. "Лянота і ахвота"

— У капусце шмат гусей,
прагані іх, Аляксей!
— Мамка, мамка, не магу,
я скалоў на прут нагу.
— Вымый шыю, Аляксей!
Бо на ёй хоць рэпу сей.
— Мамка, не магу ступіць,
я ж кажу, нага баліць.
— Можа, сходзіш, мой сыноч,
па цукеркі ў ларок?
— У ларок пайсці гатоў!
Колькі мне дасі рублёў?

3. Бірала. "Лянота і ахвота"

— У капусце шмат гусей,
прагані іх, Аляксей!
— Мамка, мамка, не магу,
я скалоў на прут нагу.
— Вымый шыю, Аляксей!
Бо на ёй хоць рэпу сей.
— Мамка, не магу ступіць,
я ж кажу, нага баліць.
— Можа, сходзіш, мой сыноч,
па цукеркі ў ларок?
— У ларок пайсці гатоў!
Колькі мне дасі рублёў?

3. Бірала. "Лянота і ахвота"

— У капусце шмат гусей,
прагані іх, Аляксей!
— Мамка, мамка, не магу,
я скалоў на прут нагу.
— Вымый шыю, Аляксей!
Бо на ёй хоць рэпу сей.
— Мамка, не магу ступіць,
я ж кажу, нага баліць.
— Можа, сходзіш, мой сыноч,
па цукеркі ў ларок?
— У ларок пайсці гатоў!
Колькі мне дасі рублёў?

— ❄️ **Заняткі 19** ❄️ —

аднаго поля ягады	вельмі падобныя адзін на аднаго
дасталася на арэхі	дасталася здорава, як след
раскусіць арэшак	адолец штосьці цяжкае, вырашыць нейкае складанае пытанне
заламаць асінку	прыняць цвёрдае рашэнне, даць абяцанне не рабіць чагосьці
глядзець у кусты	палохаючыся, старацца ўхіліцца ад адказнасці, ад справы
цішэй вады і ніжэй травы	вельмі пакорлівы, сарамлівы, ціхі; такі, што трымаецца непрыкметна, нясмела
таўчы мак	мітусіцца ў паветры клубком (пра камароў, мошак)
хоць рэпу сей	вельмі брудныя (рукі, ногі, вушы)
абадраць як ліпку	абабраць поўнасцю, начыста

— ❄ Заняткі 20 ❄ —

Прачытай верш. Які настрой перадаецца ў ім: сур'ёзны ці жартоўны? Чым гулялі хлопчыкі ў футбол? Чаму на гэта пагадзіўся Міша? Падкрэслі фразеалагізм, які сустраўся ў вершы. Якім блізкім па значэнні вобразным выразам можна яго замяніць? Прачытай верш, замяніўшы фразеалагізм на блізкі па значэнні.

Футбалісты

— Міша, што з тваёю шапкай,
уся парвана на шматкі?

— У футбол гулялі, Гапка,
як мячом, ёй ігракі.

— А ты што, як разявака,
мух лавіў,
чаго стаяў?!

— За ігру ў мяне
падзяка,
я вароты пільнаваў.

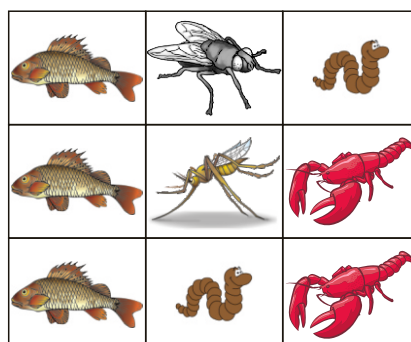
А. Дзеружынскі

— ❧ Заняткі 20 ❧ —

патрэбны як парасон	зусім не патрэбны
маўчаць як 	упарта
як ў вадзе	вельмі свабодна, натуральна і проста
лавіць 	праяўляць няўважлівасць, рассеянасць
 носа не падточыць	нельга прычапіцца да чаго-небудзь
 грызе	хтосьці моцна непакоіцца, сумняваецца ў чым-небудзь
замарыць 	злёгка перакусіць, спехам прагнаць голад
пазнаць дзе зімуюць	пазнаць, што такое сапраўдная кара, суровае пакаранне
калі на гары свісне	ніколі ці невядома калі

1, 2, 4

3, 4, 1

— ❄ Заняткі 21 ❄ —

Прачытай верш. Які настрой перадаецца ў ім: сур'ёзны ці жартоўны?
Чаму ўпаў Сымон?

Сымон

Ішоў Сымон,
лічыў варон,
за пень зачапіўся,
ледзь не забіўся.

Ляжыць з гузаком
на ілбе.
— Хто тут пасадзіў,
пень, цябе?

І. Муравейка

Падкрэслі фразеалагізм, які сустрэўся ў вершы. Якое значэнне ён мае? Якім блізкім па значэнні вобразным выразам можна яго замяніць? Запішы гэты фразеалагізм:

Прачытай верш. Які настрой перадаецца ў ім: сур'ёзны ці жартоўны?
Чаму ўпаў Сымон?

Сымон

Ішоў Сымон,
лічыў варон,
за пень зачапіўся,
ледзь не забіўся.

Ляжыць з гузаком
на ілбе.
— Хто тут пасадзіў,
пень, цябе?

І. Муравейка

Падкрэслі фразеалагізм, які сустрэўся ў вершы. Якое значэнне ён мае? Якім блізкім па значэнні вобразным выразам можна яго замяніць? Запішы гэты фразеалагізм:

— ❧ Заняткі 21 ❧ —

Белая варона

З таварышам спрэчка ў мяне адбылася.
Прасіў ён падтрымкі, маёй абароны,
таму што яго штохвілінна ў класе
зняважліва клічуць “белай варонай”.

І хлопец харошы, сябрук адмысловы,
штодзённа дадому дзясятку нясе.
А трэба вось выдумаць гэткае словы —
за тое, што ён не такі, як усе.

Які? Да футболу зусім не ахвочы,
не марыць, як іншыя, ён пра мапед,
на перапынку амаль не рагоча,
спакойна ідзе, а не мчыцца ў буфет...

Падумаеш, вынайшлі хлопцу мянушку.
Ды ў гэтым не ганьба, а гонар якраз,
што ты называешся рэдкаю птушкай —
мо гэтага хочацца кожнаму з нас!

У гэтым не бачу ніякага смутку —
не чуй анічога, прыкінься глухім...
Ты проста не скачаш пад нейчую дудку,
хай іншыя скачуць, раз хочацца ім.

М. Дукса

Каму выказвае словы падтрымкі аўтар? Чаму яго сябрука клічуць *белай варонай*? Знайдзі і падкрэслі ў вершы значэнне гэтага фразеалагізма. Які вобразны выраз падказаў табе, што хлопчык робіць усё так, як лічыць правільным, што ён не выконвае бяздумна чужую волю? Абвядзі гэты вобразны выраз. Чаму вельмі важна мець сваё меркаванне па розных пытаннях і ўмець адстойваць яго?

— ❧ Заняткі 21 ❧ —

С. 49

белая ...	
пужаная ...	
лавi бягучага ... след	
лічыць ...	
плача як ...	
круціцца як ... ў коле	
гнацца за двума ...	
стрэляны ...	
стары ...	

— ❄️ Заняткі 22 ❄️ —

вельмі мала

з камароў нос

ЗА

сінонім

з вераб'ёў нос
з жабіны прыгаршчы

маўчаць упарта

маўчаць як рыба

ПА

сінонім

маўчаць як сцяна
маўчаць як вады ў рот набраўшы

— ❄️ Заняткі 22 ❄️ —

вельмі сарамлівы, ціхі чалавек

мухі не пакрыўдзіць

ВЕ

сінонім

цішэй вады і ніжэй травы
вады не замуціць

*вельмі вопытны,
спрактыкаваны чалавек*

стрэляны верабей

ДНІК

сінонім

стары верабей
стары воўк
стрэляны воўк

— ❧ Заняткі 22 ❧ —

— ❧ Заняткі 23 ❧ —

1, 6, 2, 6

I = 0

— ❧ Заняткі 23 ❧ —

"Малочныя рэкі з кісельнымі берагамі" — так казалі нашы продкі, калі жыццё было добрым, усяго хапала. Чаму ж менавіта гэтыя вобразы? Яны прыйшлі з народнай казкі, у якой апісвалася прывольнае жыццё: рэкі цяклі малочныя, берагі былі кісельныя, а на палях ляталі смажаныя курапаткі.

Паводле М. Прохар

Паляўнічыя дасталі з рукзакоў абед і перакусваюць. Тут жа круцяцца іх сабакі. Гутарка зайшла пра зайцоў.

— Што заяц — баязлівец! Ніякага розуму! Яго толькі доўгія ногі ратуюць ад смерці.

— Усякія сустракаюцца.

— Ці не думаеш ты, што зайцы таксама хітрыя бываюць?

— Адзін бяляк усю восень мяне за нос вадзіў... Раніцай, як толькі пачынала дзень, быў я ў лесе. Сляды ў такі час свежыя яшчэ. Не паспееш у кусты ўвайсці, як сабачы брэх застаўляе сэрца біцца хутчэй. Майго сабаку ты добра ведаеш: гадзінамі можа ганяць звера. А тут канфуз з ім выходзіў: не зробіць круга — і губляе след. Бяляк як скрозь зямлю правальваўся. Доўга я таптаўся ў тым лесе, ды ні з чым ішоў другога зайца шукаць.

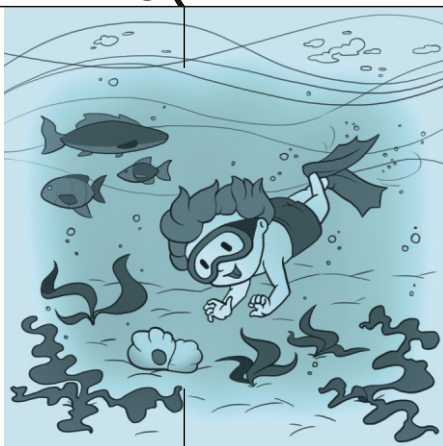
Паводле В. Гурскага

— ❄️ **Заняткі 24** ❄️ —

са дна мора

з-пад зямлі

**як скрозь зямлю
праваліўся**

як у ваду кануў

варочаць горы

**пераварочваць
свет**

не за гарамі

на парозе

— ❄️ Заняткі 24 ❄️ —

Дапішы ў фразеалагізмы патрэбныя словы.

1. не за _____
варочае _____

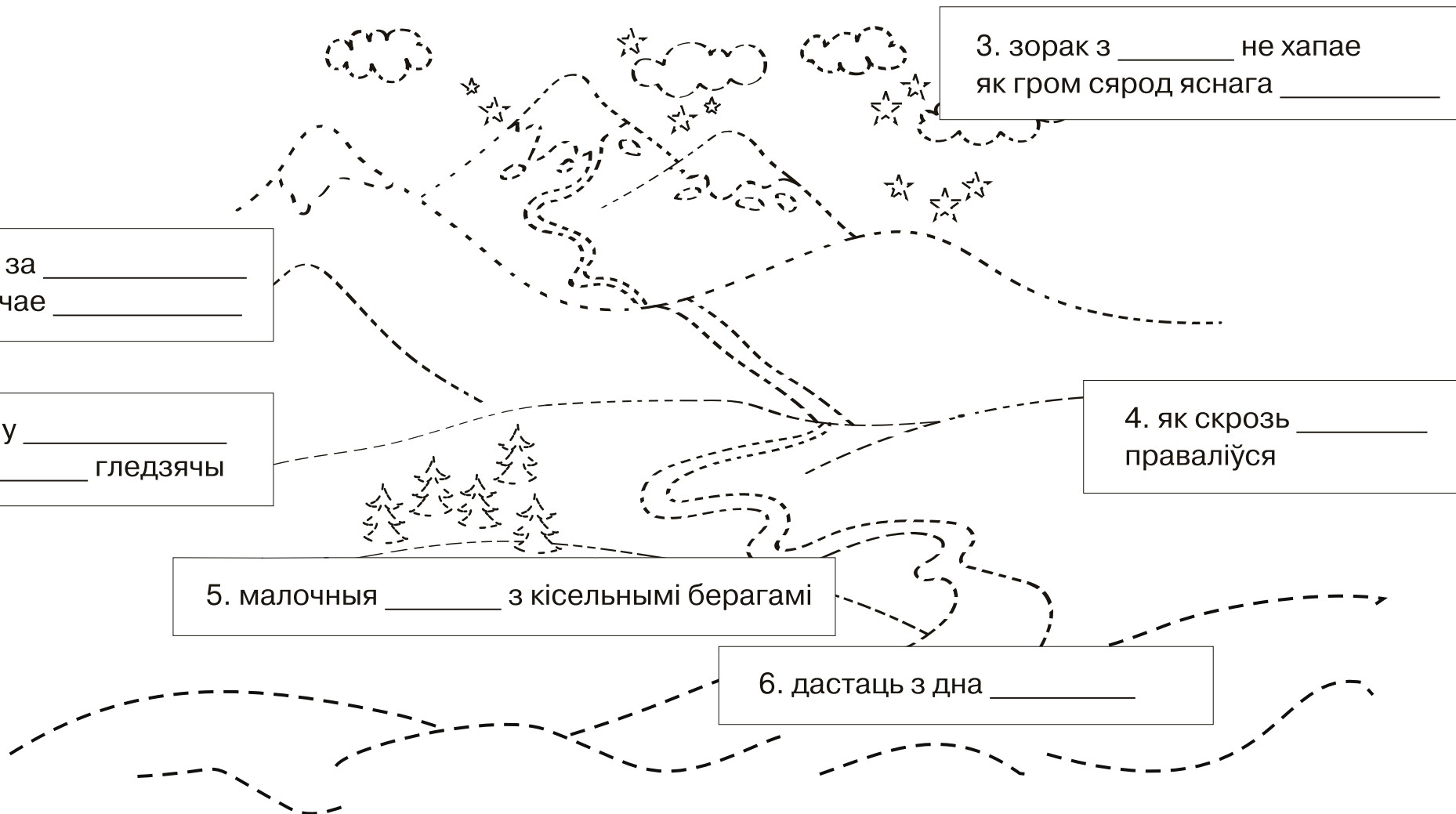
2. як у _____
на _____ гледзячы

3. зорак з _____ не хапае
як гром сярод яснага _____

4. як скрозь _____
праваліўся

5. малочныя _____ з кісельнымі берагамі

6. дастаць з дна _____

— ✨ Заняткі 24 ✨ —

Адзін бок зоркі

расці на лес
гледзячы

варочаць
горы

зорак з неба
не хапае

як скрозь
зямлю
праваліцца

як у лесе

малочныя рэкі
з кісельнымі
берагамі

не за гарамі

як гром сярод
яснага
неба

дастаць са
дна мора

хапаць зоркі
з неба

на сёмым
небе

— ❄️ Заняткі 24 ❄️ —

Другі бок зоркі

залатыя горы

там, дзе

Мой дом

Калі

з кісельнымі
берагамі

і малочныя
рэкі

дома

ў акенца

я гляджу

то расту

на лес
гледзячы

— ❄️ **Заняткі 25** ❄️ —

кідаць словы на

у галаве гуляе

грымнуў

рассейваюцца

— ❄ Заняткі 25 ❄ —

Растлумач значэнне выдзеленых вобразных выразаў у сказах. Карыстайся спалучэннямі слоў з правага слупка. Расстаў у квадраціках побач з тлумачэннямі літары адпаведных сказаў.

Н) “Не трэба **кідаць словы на вецер**. Калі паабяцаў штосьці, то абавязкова выканай”, — сказаў тата сыну.

З) **Гром грывнуў** тады, калі Сяргей атрымаў яшчэ адну двойку па беларускай мове. Бацькі былі незадаволены. Яны вырашылі разабрацца, учым прычына дрэнных адзнак сына.

К) “Унук ужо зусім вялікі вырас, а **ў галаве** яшчэ **вецер гуляе**”, — з хваляваннем сказала бабуля дзеду.

І) Пасля таго як Петрык папрасіў прабачэння ў сябра, твар настаўніцы пасвятлеў і ўсе зразумелі, што **хмары** **рассейваюцца**.

☐

узнікла небяспека,
пагроза

☐

неабдуманая, упустую
гаварыць

☐

знікае пагроза небяспекі,
бяды

☐

вельмі легкадумны
і несур'ёзны

— ❄️ **Заняткі 26** ❄️ —

здзяйсняць што-небудзь
выдатнае, выключнае

хапаць зоркі з неба

антонім
зорак з неба не хапае

вельмі легкадумны
і несур'ёзны

вецер у галаве гуляе

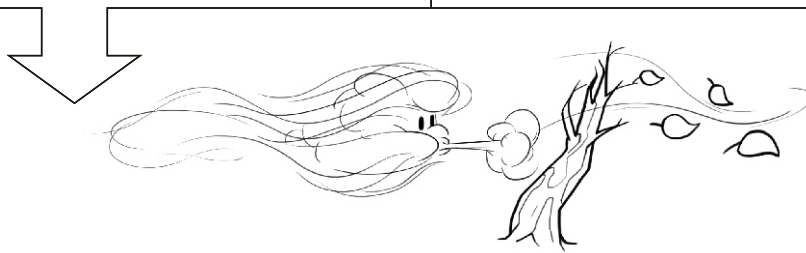

сінонім
з ветрам у галаве

— ❄️ Заняткі 26 ❄️ —

хтосьці бясследна знік, схаваўся

як ветрам здзьмула

сінонімы

як маланкай спаліла
як вадой змыла
і след прастыў

назад не вернеш,
безнадзейныя пошукі

шукай ветру ў полі

сінонімы

лаві вецер у полі
лаві бягучага ваўка след

— ❄️ Заняткі 26 ❄️ —

ніколі ці невядома калі

пасля дожджычку ў чацвер

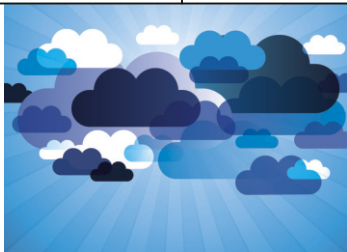

сінонімы

калі рак на гары свісне

знікае пагроза небяспекі, бяды

хмары рассяваюцца

сінонім

хмары рассяваюцца над галавой

антонім

хмары згушчаюцца

неабдуманая, упустую гаварыць

кідаць словы на вецер

кідаць словы на вецер

— ❄ Заняткі 29 ❄ —

РАСКЛАД ЗАНЯТКАЇ

без году _____

ПаНядзелак

Аўторак

Серада

з-пад пятніцы
вылазіць

Чацвер

не цяпер, дык у

Пятніца

як серада
на _____
сем _____
на тыдні

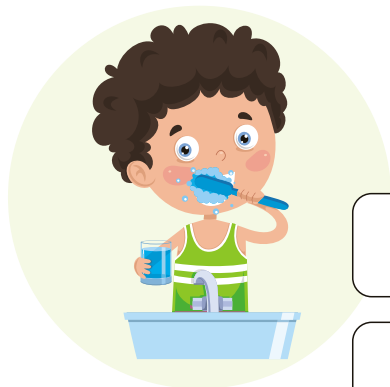
Субота

— **Заняткі 30** —

вылазіць серада з-пад пятніцы	ніжняе адзенне з-пад верхняга вылазіць
крывіцца як серада на пятніцу	крывіцца з вялікім незадавальненнем, болем
пасля дожджычку ў чацвер	ніколі ці невядома калі
сем пятніц на тыдні	хтосьці часта і лёгка мяняе свае намеры, рашэнні, настрой
не цяпер, дык у чацвер	калі-небудзь, у бліжэйшым будучым і абавязкова
без году тыдзень	зусім нядаўна, на працягу кароткага тэрміну
варочаць горы	выконваць празмерна вялікую работу, справу
закасаць рукавы	працаваць энергічна, старанна
раскусіць арэшак	адолець штосьці цяжкае
заткнуць за пояс	перасягнуць, перавысіць у чым-небудзь любога
заламаць асінку	прыняць цвёрдае рашэнне, даць абяцанне не рабіць чагосьці
раскласці па палічках	размясціць штосьці ў пэўнай паслядоўнасці, у прадуманым парадку
адчыніць акно ў свет	парадай, навінай прынесці камусьці вялікую радасць, палёжку на душы

— ❄️ Заняткі 30 ❄️ —

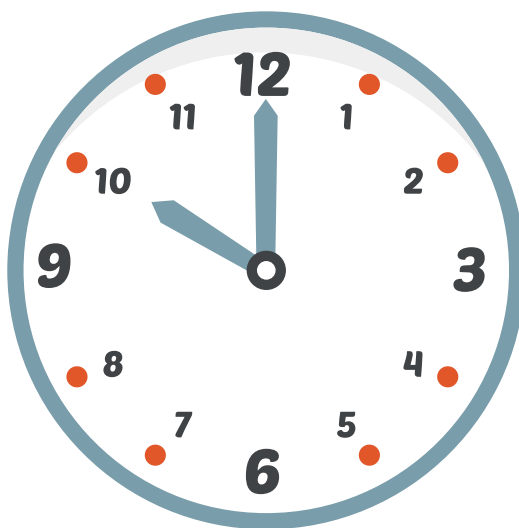

РАНАК

ад ранку да _____

ДЗЕНЬ

_____ пры дні
як божа _____ ясна

ВЕЧАР

яшчэ не _____

НОЧ

на _____ гледзячы
дзень і _____

В. Зуёнак. "Дожджык"

Ходзяць хмары, ходзяць бокам —
і далёка, і высока.

А да нас — хоць вельмі просім —
ні дажджынкі не прыносяць.

Толькі зрэдку дзесьці гром
прабяжыць з пустым вядром...

Дожджык, дожджык, сыпані,
спёку з поля прагані!..

Шастае па ўзлесках вецер
ды бярозам жоўціць вецце.

А пад лапкамі ў разорах
чахне шыгалле, як порах.

Дзень і ноч, ноч і дзень
У смале кіпіць сухмень...

Дожджык, дожджык, сыпані,
на лясныя карані!..

В. Зуёнак. "Дожджык"

Ходзяць хмары, ходзяць бокам —
і далёка, і высока.

А да нас — хоць вельмі просім —
ні дажджынкі не прыносяць.

Толькі зрэдку дзесьці гром
прабяжыць з пустым вядром...

Дожджык, дожджык, сыпані,
спёку з поля прагані!..

Шастае па ўзлесках вецер
ды бярозам жоўціць вецце.

А пад лапкамі ў разорах
чахне шыгалле, як порах.

Дзень і ноч, ноч і дзень
У смале кіпіць сухмень...

Дожджык, дожджык, сыпані,
на лясныя карані!..

В. Зуёнак. "Дожджык"

Ходзяць хмары, ходзяць бокам —
і далёка, і высока.

А да нас — хоць вельмі просім —
ні дажджынкі не прыносяць.

Толькі зрэдку дзесьці гром
прабяжыць з пустым вядром...

Дожджык, дожджык, сыпані,
спёку з поля прагані!..

Шастае па ўзлесках вецер
ды бярозам жоўціць вецце.

А пад лапкамі ў разорах
чахне шыгалле, як порах.

Дзень і ноч, ноч і дзень
У смале кіпіць сухмень...

Дожджык, дожджык, сыпані,
на лясныя карані!..

В. Зуёнак. "Дожджык"

Ходзяць хмары, ходзяць бокам —
і далёка, і высока.

А да нас — хоць вельмі просім —
ні дажджынкі не прыносяць.

Толькі зрэдку дзесьці гром
прабяжыць з пустым вядром...

Дожджык, дожджык, сыпані,
спёку з поля прагані!..

Шастае па ўзлесках вецер
ды бярозам жоўціць вецце.

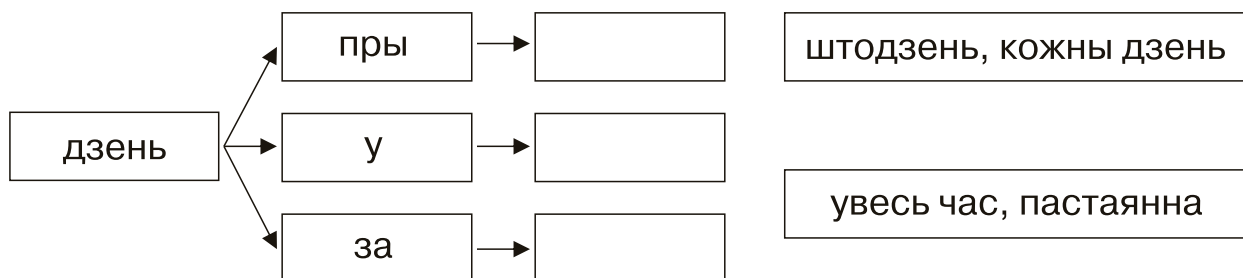
А пад лапкамі ў разорах
чахне шыгалле, як порах.

Дзень і ноч, ноч і дзень
У смале кіпіць сухмень...

Дожджык, дожджык, сыпані,
на лясныя карані!..

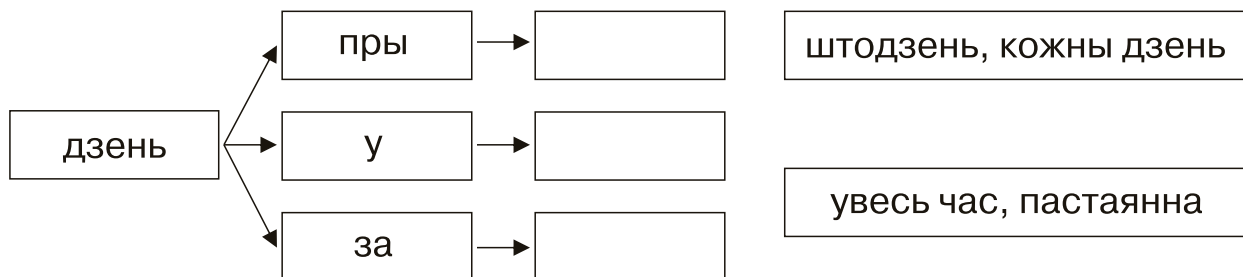
— ❄ Заняткі 32 ❄ —

Далішы ў схему патрэбныя словы і прачытай па стрэлках блізкія па значэнні фразеалагізмы.

Зафарбуй прамавугольнік, у якім даецца значэнне гэтых вобразных выказаў.

Далішы ў схему патрэбныя словы і прачытай па стрэлках блізкія па значэнні фразеалагізмы.

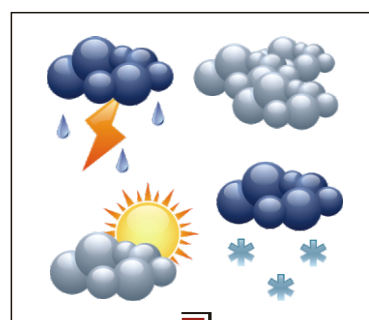
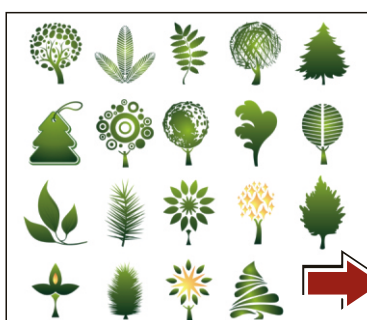
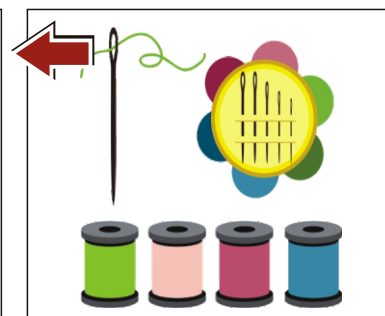
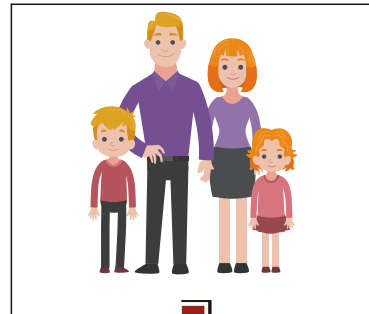
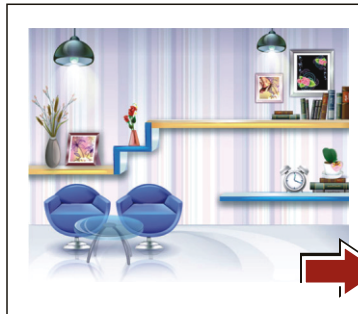

Зафарбуй прамавугольнік, у якім даецца значэнне гэтых вобразных выказаў.

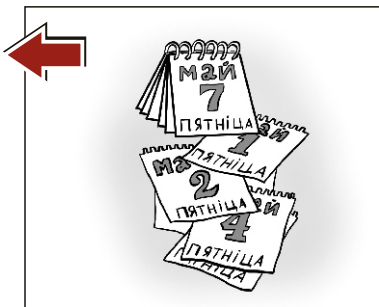
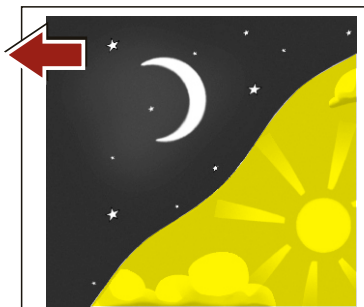

— ❄️ Заняткі 33 ❄️ —

Старт

Фініш

— ❁ Заняткі 33 ❁ —

С. 78

другі бок білета

<i>Памятка</i> 1. Старайцеся не _____ . 2. Вам _____ ў Краіну знаёмых незнаёмцаў. 3. Сваімі ведамі вы зможаце _____ любога.	
---	---

другі бок білета

<i>Памятка</i> 1. Старайцеся не _____ . 2. Вам _____ ў Краіну знаёмых незнаёмцаў. 3. Сваімі ведамі вы зможаце _____ любога.	
---	---

другі бок білета

<i>Памятка</i> 1. Старайцеся не _____ . 2. Вам _____ ў Краіну знаёмых незнаёмцаў. 3. Сваімі ведамі вы зможаце _____ любога.	
---	---

— ❄️ Заняткі 33 ❄️ —

адзін бок білета

!	БІЛЕТ пастаяннага наведвальніка
---	--

адзін бок білета

!	БІЛЕТ пастаяннага наведвальніка
---	--

адзін бок білета

!	БІЛЕТ пастаяннага наведвальніка
---	--

— ❖ Заняткі 33 ❖ —

_____ каралю

маміна _____

_____ сыночак

свой _____

_____ сястра

хросны _____

з малаком _____

старой _____ сесці

за _____ шведам

вельмі даўно

распешчаная, збалаваная дзяўчынка, дзяўчына

вельмі мала

распешчаны, збалаваны, ні да чаго не прыстасаваны хлопчык, малады чалавек

чалавек (мужчына), блізкі поглядамі, роўны становішчам

чалавек, што дапамагае каму-небудзь на пачатку дзейнасці, ухваляе штосьці

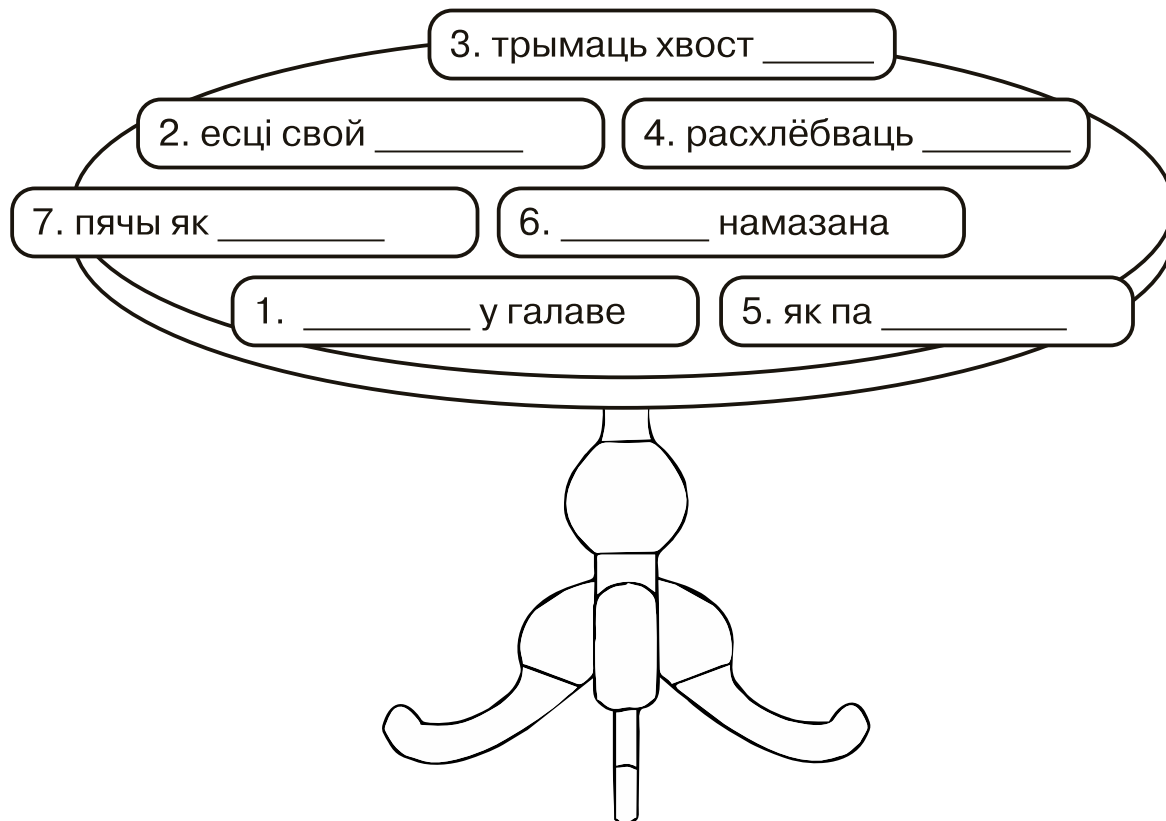
чалавек (жанчына), блізкі поглядамі, роўны становішчам

з дзіцячага ўзросту, з самых ранніх гадоў

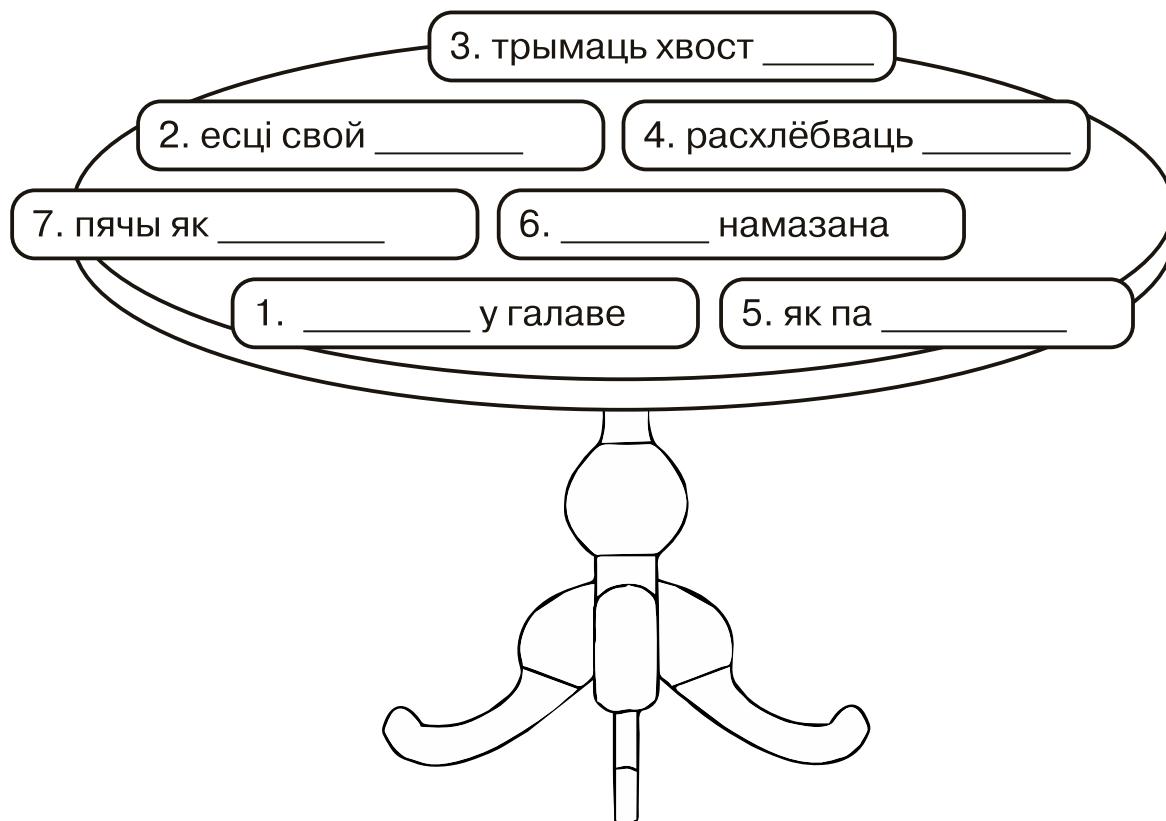
свабодны, ні ад каго не залежны чалавек, які знаходзіцца ў выгядным становішчы

— ❄️ Заняткі 34 ❄️ —

Дапішы ў фразеалагізмы патрэбныя словы на месцы пропускаў.

Дапішы ў фразеалагізмы патрэбныя словы на месцы пропускаў.

— ❄️ Заняткі 34 ❄️ —

да апошняй

➡ да апошняй ніткі

абадраць як

➡ абадраць як ліпку

аднаго поля

➡ аднаго поля ягады

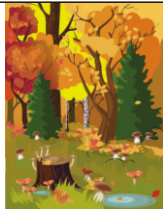
два

пара

➡ два боты пара

цішэй вады і ніжэй

➡ цішэй вады і ніжэй травы

не пакрыўдзіць

➡ мухі не пакрыўдзіць

як

парасон

➡ як рыбе парасон

як леташні

➡ як леташні снег

— ❄️ Заняткі 34 ❄️ —

лавіць

лавіць мух

лічыць

лічыць варон

калі

на гары свісне

калі рак на гары свісне

пасля

ў чацвер

пасля дожджычку ў чацвер

на

на носе

не за

не за гарамі

як

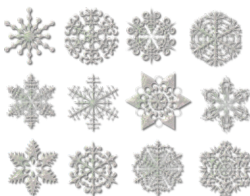

спаліла

як маланкай спаліла

як

здзьмула

як ветрам здзьмула

— ❧ Заняткі 34 ❧ —

Свая дапамога

Нават неба пацямнела,
сонейка не бачу я:
нечакана захварэла
мамачка мая.

У яе тэмпература,
цяжка мамачцы маёй.
І таблеткі, і мікстуру
я прыношу ёй.

— Ці лякарства памагае? —
запытаўся ў мамы я.
Кажа мама — Ой, якая
лёгкая рука твая!..

Я памыю сам пасуду
і вазоны ўсе палью,
Берагчы заўсёды буду
мамачку маю.

Вось і неба пасвятлела,
ззяе сонца над зямлёй,
мо таму што палягчэла
мамачцы маёй.

Ад чаго маме стала лягчэй? Знайдзіце і падкрэсліце словы, якія выкарыстала мама, каб сказаць пра гэта сыну. Як вы разумееце выраз лёгкая рука?

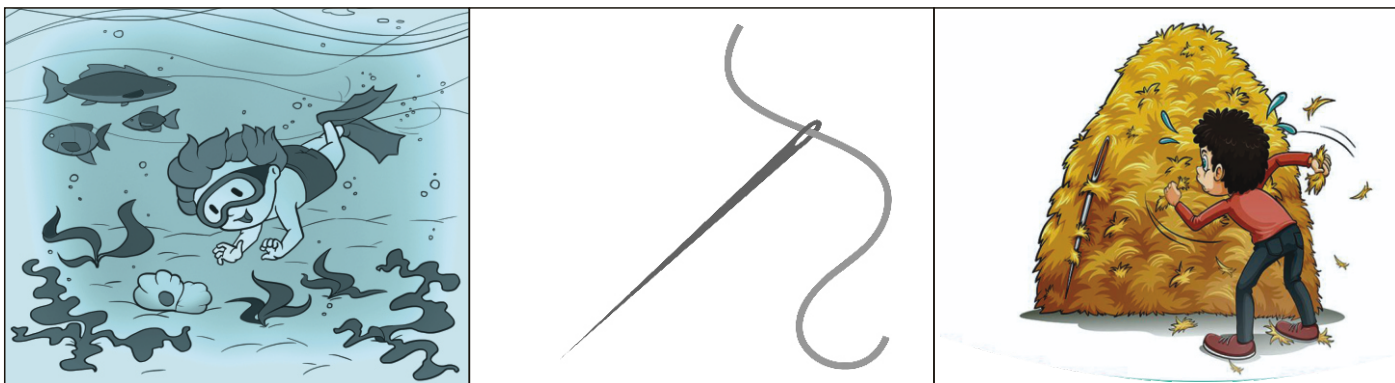

— ❄️ Заняткі 34 ❄️ —

1-я група

2-я група

3-я група

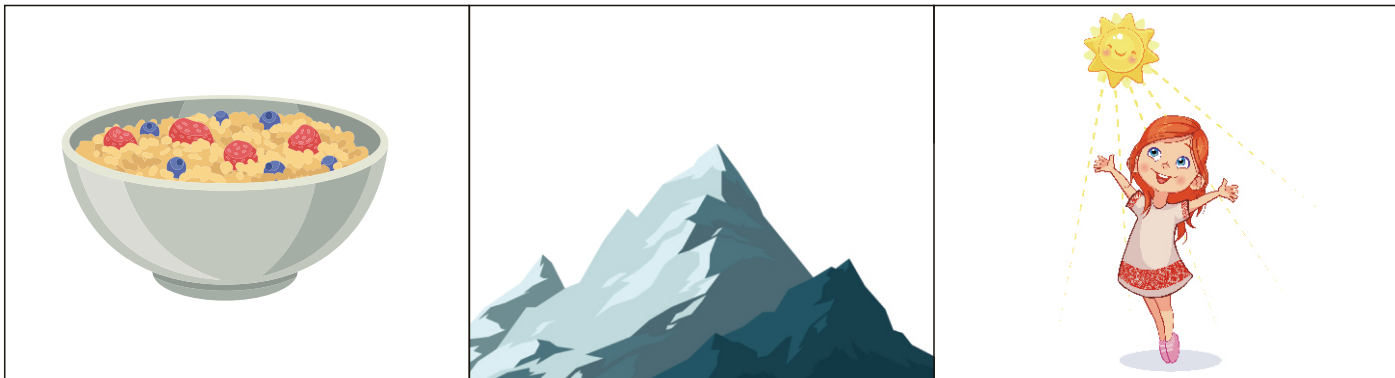

4-я група

— ❄ Заняткі 34 ❄ —

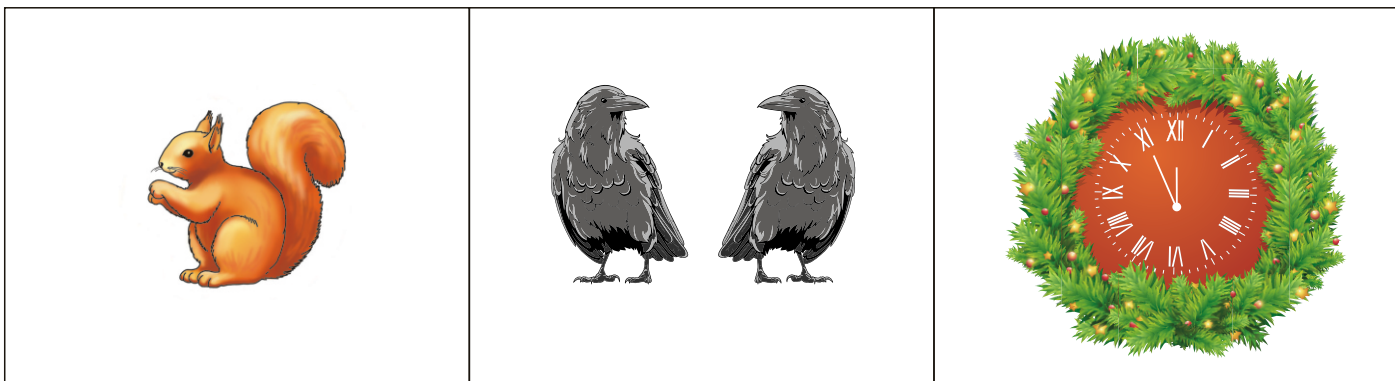
5-я група

6-я група

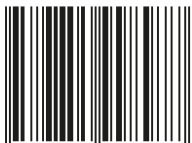
7-я група

8-я група

ISBN 978-985-599-897-7

9 789855 998977 >